

Dr. Marczell Mihály:

A CSALÁD KÖNYVE

(Vademecum catholicum) 1960

(Alaptan és további tematika)

V. sorozat: pedagógia

(Általános bevezetés eléje olvasása szükséges: 1. kötet!)

129. kötet

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
Szerkesztői megjegyzések	4
Előszó	4
Első főrész: HITEM és ÉLETEM	5
HITEM	5
I. fejezet: A vallásról általában	5
1. A vallás mibenléte	5
2. A vallás eredete	6
3. A vallás forrásai	8
4. A vallások különféleségei	11
II. fejezet: A katolikus vallás tárgyi tartalma	15
A. Isten	16
1. Isten léte	16
2. Az Isten-fogalom megalkotása	20
3. Isten belső élete; a Szentháromság	21
4. Isten kifelé való tevékenysége	23
5. A teremtés	24
6. Az isteni gondviselés	27
7. Isten és az ember viszonya; az eredendő bűn	29
B. Jézus Krisztus	30
1. A megváltásról általában	30
2. A megváltás reménye és hite	31
3. A megváltás előkészülete	34
4. Jézus az ígért Messiás	34
5. Jézus Krisztus személyisége	35
7. A Keresztáldozat és a vérmélküli Áldozat	40
8. A Megváltó Anyja	41
C. A kegyelem	41
D. Az Egyház	42
1. Az Egyház Krisztus titokzatos teste	42
2. A pápa csalhatatlansága	43
3. Az Egyház kiválóságai és ismertetőjelei	43
E. A szentségek	44
1. A keresztség	44
2. A bérmálás	45
3. Az Oltáriszentség	45
4. A bűnbánat szentsége	47
5. A betegek szentsége	49
6. Az egyházirend	49
7. A házasság	50
F. A végső dolgok	51
1. A tisztítóhely	51
2. A pokol	52
3. A mennyország	52
ÉLETEM	52
I. fejezet: Az élet értelme	52
1. Az emberi élet a kérdések középpontjában	53
2. A fejlődő élet adottságai, ütemessége	54
3. Az élet fokozatai és a teljes élet értelmezése	56
4. Isteni heteronómia és az ember autonómiája	57
5. Az élet teremtő ereje	59
6. Az élet szociális és nemzeti tartalma	60

7. Az élet metafizikai vonatkozása	61
8. Az emberi élet és az Ég érintkezése	62
9. Az élet kiteljesülése a földön.....	64
II. fejezet: Az élet helyes átélésének útmutatása	65
A. A természet szava	65
B. Az Isten személyes kinyilatkoztatása.....	65
III. fejezet: A „teljes ember” kialakulása.....	66
Második főrész: AZ EGYÉNISÉG SUGÁRZÓ TEVÉKENYSÉGE	66
I. fejezet: A családi szentély kialakítása.....	66
II. fejezet: A gyermek tanító nevelése	66
III. fejezet: A „léleksugárzó tevékenység”	66
Befejezés: HIT és ÉLET egysége.....	66

Szerkesztői megjegyzések

„Az Igehirdetés Lexikona” című nagy mű egészére vonatkozó szükséges megjegyzések az **általános bevezetésben** találhatóak.

*

Az előszó jelzi, hogy a szerző két főrészben tervezte a tanítás egészét. – Sajnos azonban a földi élet végéig az első főrész készülhetett el csaknem teljesen (vége címekben sorolja fel a további tematikát), a második főrész csupán címbeosztásos tematikát adhat.

*

E kötetben a szentírási idézetek nem az Általános Bevezetésben jelzett forrásokból vették.

*

Erkölcsei szempontból fontos itt is hangsúlyozni: Dr. Marczell Mihály házassági vonatkozásban az „**élettárs**” szép magyar kifejezést régi: kizárólag **szentségi** házasság értelmében használja!

*

(E kötetet sajtó alá a szerkesztőn kívül néhai Kleiner Irén „Pro Christo”-tag rendezte)

* * *

Előszó

Ez a kis könyv csak arra akar vállalkozni, hogy egyrészt rövid összefogásban tanítsa a katolikus hit és erkölcs tételeit, majd másodsorban utasító útmutatást adjon arra, hogy hogyan kellene továbbsegíteni a hit és erkölcs élettételeit. – Épp ezért a könyv két főrésztre oszlik. Az elsőben a **katolikus egyéniség** elvi és gyakorlati **kialakításával** foglalkozik, majd a másodikban az **egyéniesség sugárzó tevékenységét** próbálja értékesíteni.

Az első főrész lényege: közöljük a **katolikus hit rendszeres egészét** és megismételjük a **katolikus erkölcs gyakorlati** tanítását. – Ez a főrész lenne az az alap, amelynek **életté teremtésével** kialakulhat a **katolikus egyéniség**. – A második főrész pedig azzal a feladattal foglalkozik, hogy **hogyan és miként tudja sugározni és új életté teremteni** a lélek kincseit az istenivé alakult ember. – Az első főrész tehát **saját életünk tökéletes kialakítását** célozza, a második pedig a **családban élők lelki-szellemi szolgálatát** szorgalmazza. – Az első főrész így – **egyéniesség-teremtés**, a második pedig – **egyéniességet teremtő sugárzás**.

Hogy miért indul útra ez a könyv, arra az legyen a felelet: emlékebe akarnók hozni a múlt tanulásának eredményeit és kötelezően útmutatást akarnánk adni ennek továbbvitelére. – Ha csak annyit érünk is el, hogy lexikonszerű ismeretként áll e könyvben az életszolgálat szent feladata és módszertana, akkor már célt értek a sorok. Mégpedig azért, mert a család könyvtárába helyezett az a könyvecske, amely felüthető – szükség esetén...

Isten nevében indul a katolikus családba a könyv, hogy Isten kegyelmével tökéletesítse a hívek lelkét.

1960. Szent Ráfael ünnepén.

A Szerző

X X X

Első főrész: HITEM és ÉLETEM

Ez a főrész a vallásos élet **kialakításával** foglalkozik. A „HITEM” c. alatti rész elsősorban arra törekszik, hogy **a hit egész rendszerét** adja, másodsorban pedig az „ÉLETEM” c. alatti rész **az erkölcsi élet kialakítását** tanítja. Röviden: közöljük a hitigazságok rendszerét, hogy ennek ismerete alapján megtanuljuk a katolikus erkölcsstan irányelveit. – Gyakorlatban pedig azt akarjuk: sajátítsd el **a hit tételeit**, hogy ezek birtokában kialakíthassad a katolikus egyéniségedet!

HITEM

Ebben a részben a vallás és különösen a katolikus vallás ismertetése következik.

Minden szava olyan olvasmányoszerű alakban lép eléink, amely emlékebe idézi a múlt hittani anyagot, hogy magunk világosan lássuk az isteni igazságokat, és mieinkkel otthon rendszeresen végigbeszéljük a vallásunk tételeit. A fő cél tehát: a világos **látás** és a kötelező **közlés**. Amint jól tudjuk, a hit kérdéseinek ismerete közös és elsőrendű kötelességünk, mert csakis így lehet olyan **életet élnünk**, amely az „ÉLETEM” c. alatti részben fejtegetendő erkölcsstani oktatás szerint igazi katolikussá fejleszt bennünket.

Terjedelem szemszögéből rövidre fogjuk a tárgyalást, de **tartalmi** szempontból olyan felvázolást tervezünk, amely az isteni tanítás **tényét**, majd **értelmét** és végül a fellépő **nehézségek némi fénybevonását** is célozza. Nem apológiát adunk, pozitív hitrendszert tanítunk. A hitvédelmi megjegyzések csak rövid felvilágosítások. – **Módszertanilag** arra fogunk törekedni, hogy a könyv **olvasmány jellegű** legyen. Mivel azonban a szorgos, a továbbtanuló és az ismeretét átadni akaró lelkek reászorulnak szélesebb irodalmi kitekintésre is, azért **néhány alapvető tudományos műre** is felhívjuk a figyelmet... Hogy pedig oktatásunk élvezetes **olvasmány** maradjon és az élettel való közvetlen kapcsolatot is feltárja, azért könnyebb, megvilágító, tudományos, irodalmi, esetleg jeles szépirodalmi megelevenítéstől sem riadunk vissza. Persze ezeket inkább **jegyzetszerűen**, szinte mellékesen hozzuk... De igen hasznosnak tartanók, ha ezeket is olvasgatnák a hit és erkölcsstan kérdéseivel foglalkozók.

A lényeg tehát ez lészen: közöljük, fejtegetjük és értelmezzük **a hit tételeit**, hogy **életünk alappilléreivé váljanak** a katolikus vallás tanította isteni életigazságok.

I. fejezet: A vallásról általában

1. A vallás mibenléte

Mi a vallás? – Legrövidebb felelet: Isten és az ember tudatos és tevékeny viszonya. Az ember tudatára ébred függésének, felismeri a Végtelen erőit – a természetben és önmagában –, ennek nyomán tiszteletre, hódolatra gerjed iránta. – De később megismeri azt is, hogy a Végtelen nem mereven elzárkózott hatalom, hanem hozzánk leereszkedő Atya, Aki célokat tűz ki az ember elé és ezek elérésében segítséget nyújt. Nagyon természetes, hogy ez az ismeret hosszas életfolyamat eredménye. Sőt az is tény, hogy ennek kialakulása alatt sok ingás, bizonytalankodás és tévedés is jelentkezik. Amíg a függés érzése – **tisztelet, hódolat**, addig a személyes viszonynak a tudata – **szeretet**. A tisztelet kezdete lehet **félelem**, de az igazi érzés **szeretetet** vált ki az emberi lélekből. Így tehát a **hódolatos tisztelet** és **szeretet** lesz az az alap, amelyen a vallás felépülhet. Gyakorlatilag pedig az **imádság**, az **áldozat** és a **kultusz** lesznek azok a lélekregések, amelyek a vallás jellegzetes mozdulatai.

Az Isten és a világ közti kapcsolatot, a földi teremtmények köztit kizárólag az ember hozza napfényre. Csak az emberi szellem ismerhet meg Teremtőt, gondviselő Atyát, képzelhet el céltudatosan tökéletesítendő életet, amely az örök életben nyer csattanós befejezést. Azért olvassuk az Írásban: „Hiszen, ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, a világ teremtése óta művei alapján **értelemmel** felismerhető” (Róm. 1,20). A Teremtő és teremtmény viszonya fennáll Isten és a világ között is, de ez a világ részéről öntudatlan. A fák, az állatok a teremtmény függésében vannak a mindenható Istennel. Ez az egybetartozandóság csupán tárgyi jelleggel bír, mert hiányzó tényező az értelem, amely ezt a kapcsolatot tudatosan felismerné. Ebből a kizárólagosságból pedig az a kiválóság is folyik, amely a szellemmel áldott embernek kivételes helyet biztosít a teremtmények között.

a) Felelem az összes lény fölé. Rámutat arra, hogy a Teremtő megismerése folytán az összes te-

teremtény között **az ember a legértékesebb**. Olyan teremtmény, amely anyagi, testi volta mellett a lélek hordozója is. Anyag és szellem együtt! Egyedül ő a szellemi értelem birtokosa, aki a véges és Végtelen viszonyát felismerheti, majd ennek ismeretével a Végtelen felé való öntudatos közeledés kezgyét élvezheti.

b) De ez a felismerés arra is figyelmeztet, hogy a földön észlelhető teremtmények feletti és nagyobb értékek birokosaként nagyobb értéket adjunk az emberi életnek. A vallás ugyanis az ember célját olyan magasra helyezi, hogy érte való életfáradozásában magas szférák felé akarja lendíteni az embert. Minden embernek végső eszménye az „isteni ember”, akinek kialakítása az egyesnek, az egyénnek kötelessége. Nem a körülmények, de az öntudatos szellemi munka építheti ki bennünk az istenemberi képmást. Ennek a munkának eredménye is megvan; mégpedig úgy, hogy a vallás az emberi élet **végső kifejlődéséről** beszél. Minden erő kifejtés azért eredményes és értékes, mert van **örök élet**, amelyben a szellemi erőfeszítés diadalmas érvényt talál... Ahol pedig magas cél (isteni ember eszménye) s a célnak végérvénye (örök élet) szerepel, ott tényleg megemelt értéke van az életnek.

c) Végül az is megállapítható, hogy az Isten és az ember személyes kapcsolatának felvétele, a vallás **támaszt nyújt** az élet nagy csapásai közepette. A vallások nagy része Atyáról beszél, Aki gyermekeinek minden lépését figyelemmel, sőt azt segítő, gondoskodó, szerető figyelmével kíséri s a természet erőt gondviselő kézzel kormányozza. A buddhizmus „**Gondviselőről**” beszél, Mohamed az **Isten jóságát** tanítja, a zsidó **Jahvet** mindenek Urának, de népét szeretőnek mondja, a kereszténység pedig **Atyának** tudja az Istent, Aki gyermekeiként vezet és óv bennünket. „Ne aggódjatok éltetekről, mit egyetek, se testetekről, mibe öltözzetek. Tekintsétek az ég madarait, ezek nem vetnek, nem aratnak, sem csűrökbe nem gyűjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja azokat. Nem vagytok-e ti azoknál becsebbek?” (Mt 6,25). Majd így folytatja: „És ruházatról miért aggódtok? Nézzétek a mezei liliomokat, mint növekednek. Nem munkálkodnak és nem fonnak; mondom pedig nektek, hogy Salamon minden dicsőségében sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. Ha pedig a mezei füvet, amely ma van és holnap kemencébe vettetik, Isten így ruházza, mennyivel inkább titeket, kicsinyhitűek” (Mt 6, 28-31). Jut szerep a szenvedésnek, a megpróbáltatásnak is, de ez csak átmenetileg fellépő és a jobb életnek a felfokozója.

Mielőtt az összefoglaló mondatot ideíránk –igen rövid kitekintést vetve az emberi szellem történetére–, megállapítható, hogy **az élet két sarkpontjának**, az Istennek és az emberi léleknek **léte**, továbbá a két sarkpont dinamikájának, **a vallásnak valósága** minden bölcséletnek és mindenkori tudományos életnek rezultátuma¹. Sőt az is leszögezhető, hogy a szellemisséggel szemben fellépő álláspontok² szorgos vizsgálása a vallásos álláspont felé sodorja az embert³. Itt tehát nem egyszerű és naiv álmodozásról van szó, hanem az **ébredező szellemnek** olyan világba emelkedéséről, amely az anyagiak felett terül el és amely az emberi élet magasabbrendűségének, szent elhivatottságának életterve. El kell tehát hessegetni a „babona”, a „gyermekdedtség”, a „félelem”, az „álmodozás” ábrándképeit és rá kell döbbernünk arra az örömdetes életigazságra, hogy a „föld ura ember” a személyes Teremtőhöz tartozó **szellemi lény**.

Így tehát összefoglaló igazságként: a vallás végeredményben az élet fokozója, és mint ilyen, az öntudatos embernek, a szellemi élet hordozójának legnagyobb kincse⁴.

Ha pedig valaki erről a tételről olvasni akar és ezek útján akarja szélesíteni ismereteit és így akarja tanítani a reábizottakat, annak a következő fajta munkákat ajánlhatnók: teológiai, szépirodalmi, általános vallás – erkölcsi munkákat⁵. – Vallásos ismereteinket így is gazdagíthatjuk...

2. A vallás eredete

„Van nép kultúra nélkül, de nincs nép vallás nélkül” – állapítja meg Müller⁶, a vallások történetével foglalkozó tudós. Bár itt-ott eltorzult formákban, de minden népnél megvan a felsőbb erőben való hit. Még a legbarbárabb vadember is hisz a titkos, a túlvilági lényekben és külső cselekedetekkel, imákkal, áldozatokkal akarja a kegyüket kiérdemelni⁷.

A vallás egyetemességének tapasztalása felveti a kérdést: honnan a vallás? Vajon az ember alsóbb ösztönösségének, avagy a szellemibb felsőbb erőinek eredője?

a) A legközelebb eső felelet így hangzik: **félelem** hozta létre a vallást. Ez a felelet arra a tapasztalatra támaszkodik, amely szerint nyilvánvaló, hogy minden vallásban nagy szerepet talál a büntetéstől való félelem. Az egyszerű és fejlődésében kezdetleges ember, nem ismerve a természet erőt, minden megnyilvánulásában isteni erőket keresett. A villámlás, égháború rettegést keltett benne, és leborulva

könyörgött, hogy a felsőbb hatalom közbelépésével múlt el a veszély. Íme a félelem mint a vallás természetes alapja. Ámde még itt is előugrik az a lélektani tény, hogy a fejlődés alacsony fokán élő ember is **személyes** kapcsolatot keres a Végtelennel és minden áldozatot meghoz, hogy segítő kezét kiérdemelje (ima, áldozati tárgyak felajánlása).

De a félelem nem kizárólagos indító hatalom. Lehet kezdet, de a folytatás a szeretet. A vallás gyökérzete nem csupán elfordulás a **rettegett** hatalomtól, hanem odasimulás a **szerető** Úrhoz! Értetni kell az Írásnak szavait: „A félelem a bölcsesség kezdete” (Zsolt. 110,10). – Sőt figyelemre méltatandó az a tény is, hogy az ősember – a kezdet kezdetén – felsőbb erők tudatára ébredt. Ez pedig élen mutatja, hogy itt az ember olyan **alaptermészetével** van dolgunk, amely a természeti erőkön kívül felsőbbrendűek keresésére és megtalálására alkalmas. A félelem megtalálható az állatvilágban is, de a hódoló és metafizikus tiszteletnek nyomát sem találjuk. Az állat hálás a vett jókért és fél a kapott büntetéstől, de metafizikai kapcsolat felvételére képtelen.

b) A második felelet szerint **az emberek kapzsiságából** magyarázandó a vallás eredete. A fejedelmek, papok és egyéb vezető állású egyének kihasználta saját céljaikra a nép gyengeségeit és tudatlanságát, ezért túlvilági hatalmakkal fenyegetőztek, hogy földi éltük erőit is kizsákmányolhassák. – Olyan megállapítás ez, amely a közvetlenség erejével akar hatni és az egyszerű emberek szemléletét akarja és tudja kiaknázni. – Nem szeretnék leszállni a szellemi magaslatról és nem akarnám egyszerű propaganda hangnak mondani a fenti ítéletet, de azt sem mellőzhetem, hogy kis értékűnek mondjam ezt a megállapítást. – Hiszen kézenfekvő igazság, hogy **előbb kell** lennie a vallásnak s csak **utóbb** használhatják ki „előnyeit” a kapzsiak; majd az sem tagadható, hogy **egyes** vallások eredetét csak „megmagyarázhatná” ez a vélemény, ámde az **összes vallás** ilyen magyarázata túllép az igazság határain. Nehezen volna elképzelhető, hogy **mindenütt** egyöntetűen kiaknázták a nép gyengeségeit!...

c) Ha alsóbbrendű ösztönösségen alapuló magyarázat elégtelen, akkor mélyebb alapokon kell keresnünk helyes feleletet. Itt már a természet gyökérzetéhez, ill. az Isten személyes jelentkezéséhez kell jutnunk.

α. Nézzük csak **az ember szellemi természetét** és ennek nyomán hozzunk ítéletet. –Az ember természetéhez tartozik az értelem és az akarat. Az értelem törekvése az okok és okozatok helyes fölismerése. Ebben a törtetésben nem áll meg a természetes okok ismereténél, de a **Végok** felismerésére törekszik. –Majd leszögezhető, hogy a **Végok** ismeretén kívül **végső** boldogságra is törekszik az ember. Az akarat mindig tökéletesebb és tökéletesebb boldogságot keres és ennek az igénynek kielégítését a **Végokban** keresi. Íme! Szinte elemi következetességgel lép élenk az a sürgető, **természetes** lendület, amely a legfőbb Lénynek, az Istennek mint Végoknak és mint legfőbb Jónak felismerésére segíti, ill. kényszeríti az embert⁸.

β. De folytatólagosan kérdezhetnénk: elégséges-e az emberi természet kizárólagosan? – A kérdésre akkor adhatunk feleletet, ha történelmileg vizsgáljuk, vajon sikerült-e a népeknek **önerejük**ből kialakítani a tisztult vallási felfogást? – Az egész történelem folyamán csupán egy népet, a „választott népet” találjuk, amely az egy-istenség híve. Fákat, csillagokat, természeti erőket imádtak Isten helyett. De a zsidóság hite sem kizárólagosan a faji génusz terméke. A nemzetnek prófétái élesztették, erősítették a hitet, maguk pedig úgy tanították, mint az **Isten ihletett küldöttei**. Ez az ihletés az **Isten leereszkedésének** mondható. – Íme, ez a leereszkedés lesz az a második tényező, amely a vallás tökéletes kialakításában az emberi természetnek segítséget nyújtott. – Ez a leereszkedés, amelyet kinyilatkoztatásnak mondunk, fényt derített egyesek lelkére. Tanító hangja a zsidóság és később az összes nép isteni megvilágosítását eredményezte. Felhőszlopoknak is mondható, mégpedig olyanoknak, amely eleinte csak a „választott nép” felé világított s a népek felé árnyat vetett, de később az egész emberiség útjelzőjévé változott.

Mindezeket egybefoglalva, a vallás eredete két tényezőre, Isten és az ember működésére vezethető vissza. A lélek természetében rejlő felsőbb erők folytán az ember egyrészt **felemelkedik** Istenhez, hogy „ősi Valóságához” közeledjék; de másrészt a szerető Isten felvilágosító, indító kegyelmével **leereszkedik**, hogy fénybe vonja, emelkedettebb életútra segítse és boldogítsa a föld zárandókat.

Ennek a történelmi megállapításnak lélektanilag is elemezhető alapja vagyona. Az Isten és ember léttartalmát a **Személy** és **személyes lét** adja. A mindenség minden paránya **kapcsolatot, összefüggést** hirdet. Legalábbis a Teremtő és teremtmény kapcsolatát... De egymáshoz fűződő (kapok és adok) viszonyt is hirdet. Így tehát észszerűen következik az a gondolat is, hogy a **személyes Lét** és **az ember-személy a szellemi egybefonódás** erejével is kapcsolódik egymáshoz. Ennek pedig lényeges jegye: az ember részéről – az Isten személyes létének felismerése, a léleknek Feléje való húzódása; de

ugyancsak lényeges jegye: az Isten részéről – a Teremtőnek gondviselő leereszkedése és az „Istenfia-ember” életének irányítása és megsegítése. Ebben pedig elsőrendű szerepe van **a tanító megnyilatkozásnak**.

3. A vallás forrásai

A kérdés most nem az: honnan eredezhető **alapjában** a vallás, hanem ez: honnan merítjük részletesen vallásos ismereteinket? – Vallásonként más és más a felelet. A **pogány népek** – régi tradíciókból, titkos könyvekből, mágikus iratokból⁹; a mohamedánok a Koránból merítenek... Ámde mindig abból a feltevésből indulnak ki, hogy a források az istenség titokzatos megnyilvánulását tartalmazzák. – A **zsidóság** és elsősorban a **kereszténység** hittartalma – **az élő tanítás**, amelynek nagy részét szintén egy szent könyv, a **Szentírás** foglalja magában. A katolikus tanítás szerint az isteni kinyilatkoztatást az Egyház **szent hagyománya** is tartalmazza, amely nem gyarló emlékek legendás együttese, hanem az **élő tanítás** megrögzített, kifejeződött **egysége**. A zsidóság természetesen a Szentírásnak Krisztus előtti részét, a protestáns vallások pedig – a szent hagyomány mellőzésével – **kizárólagosan** a Szentírást tekintik hitforrásnak. – Ezekkel ellentétben, a katolikus tanítás szerint a hitnek ősi forrása az élő tanítás, amely azután két alakban – és ez volna a b.pont alatt tárgyalandó forrás – a Szentírásban és a szent hagyományban nyer kifejezést. – Lássuk ezeket egyenként.

a. **Az élő tanítás** tehát a hitünk tartalma. – Mivel Krisztus Urunk **tanításra** küldötte az apostolokat, azért ebből a **tanításból** kell kicsillannia az isteni ígének. Ez tehát **az igazi hitet őrző és életet irányító isteni kinyilatkoztatás**. – A Mester szerint: „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak” (Mt 24,35). Ezek az igék pedig a „hivatott Egyház” ajkain át csengenek, tehát ebben az **élő tanításban** kell megtalálni a Mester igéit.

Igaz ugyan, hogy erre a megállapításra ellenhangként szól: feledékeny és tévedő az ember; hogyan maradhatna így érintetlenül és biztosan igazságot őrző a közlött ige?... De ezt a feltörő kételyt elcsendesíti a Mester ígérete, amely állandó együttélést ígér mondván: „Én veletek leszek a világ végezetéig...” (Mt 28,20). Sőt biztatóan cseng ez az ígélet is: „Elküldöm a Szentlelket, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek” (Jn 14,26).

Az **élő tanítás** tehát az Egyház ige hirdetése, amelynek részleges teljesítése Péter utódjának vezetése mellett a püspök és egyetemének tanítása, amelynek közlése az általuk szentelt, **küldött papok** hivatása. Az Egyház **a Mester tanítását isteni kinyilatkoztatásnak** mondja és ennek összességét „**depositum fidei**”-nek, a hit egész anyagának tartja. Ennek az égi kincsnek őrzője és továbbadója az Egyház. Sohase felejtse: „Aki titeket hallgat, engem hallgat” (Lk 10, 16). – És tárgyilag mit zár ez magában?

α) Az Úr Jézus tanításának tételszerű egységét. Tehát mindazt, amit az Isten az emberrel személyes megnyilatkozásban közöl. A hangsúly itt a személyes megnyilatkozáson pihen. – Ennek **gyökérszerű értelmezését** úgy kell közvetíteni, hogy a Végtelen Személynek érintkezése a véges személlyel... Kezdeté – a természetbe helyezett isteni irányítás, de tökéletesebb folytatása – a személyes útmutatás. De itt óvakodni kell a „**kijavítás**” gondolatától. A **fejlődő tökéletesítés** lehet a helyes fogalom. Isten alkot és fejlődő tökéletesítéssel gazdagít. Mintha azt mondanók: virágzásba szökkenti a fejlődő emberi természetet. De talán szebb ez a kép: a Személy érintkezik a személlyel.

Ez az az anyag, amelyet a hittudomány kutató, rendszerez és értelmez. – Ennek a tudománynak **anyaga** – **istenti**, de fejtegetési **módja** – **emberi**. Épp azért a hittudomány kinyilatkoztatott tételei (dogmák!) – **istenti értékűek**, de a fejtegető magyarázatuk és határkérdésekkel való egybecsökkentésük – **emberi jellegű**. Az első tehát **változtathatatlan**, a második **ingadozóan előretörő**. Az első **tévedésmentes**, a második **tévedések közt hullámozó**.

Amikor azonban döntő jellegű kérdésben hullámozik a hittudósok véleménye, akkor a Mester adta parancs és segítő kegyelem erejével az Egyházé a döntő szó. Már itt jelezzük a később fejtegetendő tételt: Péter és utódai az Egyház fejei, a püspökök az apostolok utódai. Övéké a döntés!

β). De mindezt a **tárgyi tartalmat** azért adta az ég, hogy az isteni ember életének kifejlődését szorgalmazza az Egyház. Tehát: **nem csupán elméleti igazságot közöl a Mester, hanem az életelvek egységét hirdeti**; mégpedig azért, hogy istenivé változzanak meg az Istenhez térni akaró földi zarándokok.

Ezért olvassuk az evangélista szövegében a következőket: „...Odalépett hozzá valaki és megkérdezte: Mester, mit kell tennem, hogy eljussak az örök életre?... Jézus válaszolta: Tartsd meg a parancsolatokat... Az ifjú erre kijelentette: ezt mind megtartottam. Mit kell még tennem? Jézus így felelt:

Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el amid van és árát oszd szét a szegények között, így kincsed léssen a mennyekben” (Mt 19,16–22). – Nincs itt tehát arról szó, hogy elméleti igazság gyűjtessék – múzeumszerű felhalmozással, hanem azért cseng az isteni ige, hogy állandó életbontakozásban nemesedjék isteni emberré a „küzdő Egyház” minden gyermeke. Így tehát az isteni ige hivatása: életút-feltárás, fényvetés, hogy ezen az Isten világította ösvényen járjon a föld zarándoka. Jól meg kell jegyezni, hogy **két útról** beszél a Mester. A szűk kapun lépjetek be. „Tágas a kapu és széles az út, amely a pusztulásba visz, bizony sokan mennek rajta. De milyen szűk a kapu és milyen keskeny az út, amely az életre visz, bizony kevesen találják meg azt” (Mt 7,13–14). De a fénybevont isteni utat **kell követnie** a föld emberének! Hiszen **ezért** csillan fel az isteni kinyilatkoztatás fénye, hogy ennek fény-sugara mellett járja az élet útját a föld zarándoka. Lehetséges, hogy **szűk** az igazi út, de a Mester szerint kerülendő a széles ösvény. Az egyik az örök életbe segít, a másik a kárhozat kapuját tárja fel előttünk.

Az Ószövetségben a **tízparancsolat**, az Újszövetségben pedig a **szeretetparancsolat** a döntő (itt ismételtelen említtem, amit már megjegyeztünk fentebb: nem változtatás vagy „javítgatás” történt, hanem a tökéletesebb vonalon való **kifejlődés!**). – Az első az – **előkészület**. Itt az ég Urának kemény szava csendül. A második a – **beteljesülés**. Itt a szeretet Ura hallatja szavát. Az utóbbi beteljesíti és színpompába vonja az elsőt, a második pedig a szeretet áramlásába vonja az embert. Az elsőben a **hódolatos engedelmség** a kötelesség, a másodikban az **isteni természet szerinti élet** a döntő. Végül is mindkettő a zarándok–ember élettartozéka. Mégpedig azért, mert a hódoló ember lelke tud kivirágozni olyan módon, hogy a szeretet kapcsolatával fonódjék az égi Atyához.

b) A továbbiakban jól meg kell jegyezni, hogy a **hit és isteni élet tételeit az élő tanítás foglalja magában**, amelynek írásban, vagy emlékekben őrzött letéteményese, **forrása a Szentírás és a szent hagyomány**. – Tehát az élő tanítás forrása **két alakban** jelentkezik.

α) Az első: a **Szentírás**. – Mi a Szentírás? A felelet így hangzik: azoknak a szent könyveknek a gyűjteménye, amelyeket a Szentlélek sugallatából írtak. Ha tehát a Szentlélek sugalmazásából írtak, akkor az isteni kinyilatkoztatás hordozói. – Amikor sugalmazásról beszélünk, akkor az Isten olyan lelki működésére gondolunk, amely a szerző értelmét felvilágosítja, akaratát megindítja, hogy azt és úgy írja, amit és ahogyan az emberekkel valamit közölni Ő akar. Az Istennek ezt a működését hasonlattal akkor közelítjük meg, ha azokra az ihletésekre gondolunk, amelyek az ihletés pillanatában a művészi lelkeket ragadják meg. A tájak szépsége, a titáni erők működése, az alakok tökéletessége, az eszmék nemessége megragadják és tevékenységre indítják a lelket. Mégpedig olyan tevékenységre, aminőt a külső képek szemlélete, vagy a belső elragadtatás ereje akar kifejezésre juttatni. – Ámde kézenfekvő igazság, hogy még a művészi ihlettség sem zárja ki az ember személyes munkáját, még kevésbé pedig a természetfeletti ihlettség.

Azonban a részletes ismertetés előtt felmerül a kérdés: vajon **lehetséges-e az Isten és ember ilyen személyes érintkezése**, továbbá: vajon **honnét tudjuk, hogy az érintkezés valóságban megtörtént?** – Olyan kettős kérdés ez, amely a **dogmatikai kutatások** és a **bibliai tudományok** széles területéhez tartozik. – Itt csak utalunk a magyarázatok és érvelések adataira és a további ismeretbővítést a jelzett könyvek olvasására bizzuk¹⁰.

Az Isten és ember személyes érintkezésének lehetőségét a két „tényező” személyes léte magyarázza. Az „Én” és az „én” nem elszigetelt és különálló. A Végtelen teremtő és fenntartó erővel kapcsolódik a véges szellemi lénybe; így tehát nemcsak lehetséges, hanem egyenesen követelményszerű az egybefonódás. – A közlési mód pedig a **szellemi érintkezés** útján keresendő. – A valóságos érintkezés kérdésének eldöntése pedig a történelem útján kutatható és kutatandó.

Megindulásban fel kell figyelni arra, hogy az emberi szellem állandó története az Isten felé való emelkedés... Olyan ősi és természetben gyökerező törekvés ez, amelyet csak **szellemiség** lényegéhez tartozónak láthatunk. És ugyancsak figyelemre méltatandó, hogy ezt a történetet **csak** az ember mutatja. – Majd reá kell utalni arra, hogy a Teremtő és teremtmény viszonya az egymáshoz tartozandóságot egyenesen igényli és Krisztus tanítása szerint imígyen értelmezheti: „...én Atyámban vagyok, ti pedig énbenem és én tibennetek” (Jn 14,20). – Így tehát az Isten és ember kapcsolata **vitális** és **eleven**.

Mármost a **történelem szerint** a „választott nép” hordozta és őrizte az **egy Isten** igaz hitét. Ennek állandó élesztése az Írás szövegeire támaszkodik. Ezek az írások pedig állandóan azt hangsúlyozzák: valaki jönni fog, aki megteremti az Isten országát és boldoggá teszi az Ur teremtette embernépet.

Mivel azonban az Isten szerető és történelmi leereszkedése **előkészület után valósul**, azért a kinyilatkoztatás is kettős tartalmat tár elénk. Az első az **előkészület**, azaz **Ószövetség**; a másik a **megva-**

lósulás, azaz **Újszövetség**. Ezért tanítjuk azt, hogy az isteni kinyilatkoztatás két részre osztott **könyvekben** foglaltatik. – Az Ószövetség vezető gondolata: **jönni fog** a Messiás, az Újszövetségé: **eljött** a Messiás.

Az Ószövetségi rész **tartalmi szempontból** tekintve három részre osztható: történeti, oktató, jövődőlő könyvekre. Az első csoporthoz tartoznak pl. Mózes könyvei, Bírák könyvei, Krónikák, Makkabeusok könyvei, Józue könyve stb. A másodikba a bölcsesség irata, zsoltárok, példabeszédek stb. A harmadikba a próféták könyvei, pl. Izaiás stb. A történelmi könyvek a zsidó nép történetével foglalkoznak és annak folyamán történt isteni kinyilatkoztatásokat közlik. Az oktató könyvek élettapasztalatokkal gazdagított buzdításokat tartalmaznak. A prófétai könyvek pedig a Messiásra vonatkozó jövődöléseket foglalják magukban. E részeknek nyelve héber, káld és görög. – Az Újszövetségi Szentírás szintén történeti, oktató és prófétai könyvekre oszlik. A történeti könyvek: a négy Evangélium, az Apostolok Cselekedetei. – Jézus és az apostolok életét, tanítását tartalmazzák. Az oktató iratok a hívekhez intézett apostoli leveleket közlik (különösen fontosak szt. Pál levelei). Az egyetlen jövődőlő irat pedig („Titkos jelenések könyve”) az Anyaszentegyház jövődjéről szóló **apokaliptikus** jövődöléseket írja le. – Az Újszövetség nyelve arámi, görög és latin.

A Szentírásra vonatkozólag legfontosabb annak a kérdésnek eldöntése, vajon honnan ismerhetjük fel, hogy az isteni kinyilatkoztatás hordozója? – Ennek a kérdésnek fejtegetése és dogmatikus magyarázata igen széles terület. Itt legyen elég a következő reáutalás...

A Szentírásban több olyan kijelentés van, amely egyenesen hivatkozik a Szentlélek sugalmazására. Így szt. Péter levelében így ír: „...emberi akaratból soha– sem származott a jövődölés, hanem a Szentlélektől ihletvén, szóltak Isten emberei” (2Pét. 1,21). – De szóbeli hivatkozás mellett a **beteljesedett** jövődölések is az isteni sugalmazás mellett szólnak. Hozzájárul ehhez még az a körülmény is, hogy Krisztus egyenesen **megerősíti** az Ószövetség sugalmazásának hitét, amidőn Ő is mint „Írásról” beszél a szent szövegekről. A názareti zsinagógában Izaiás szövegét felolvassa: „Az Úr lelke énrajtam; azért kent fel és küldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek és meggyógyítsam a töredelmes szívűeket” (Iz. 61,1), így szól: „Ma beteljesedett az Írás” (Lk 4,21). – Támogatja ezt a tanítást továbbá az egész **zsinagóga** és az **Egyház** tekintélye, amely a Szentírást mindig isteni műnek tekintette. A zsinagógának legdrágább kincse volt az Ószövetség; még másolását is csak a legnagyobb felügyelet mellett engedélyezte, hogy gondatlanság miatt semminemű változtatás se történhessék. Az Újszövetség pedig a kezdet kezdetétől az egész Egyház **élő tanításának** örökítése volt, és mint ilyent, a legnagyobb gonddal őrizték. – Ugyancsak a sugalmazás mellett szól **az emberi gondolatokat meghaladó tartalom**. Ilyen az egy–istenség tiszteletének formája, a teremtés gondolata, a bűnbeesés és megváltás, Krisztusnak mint Isten–embernek eszméje. Ugyancsak természetfeletti tervszerűség mellett szól az a nagy egység, amely az emberi nem üdvösségét tekintve jellemzi az egész Szentírást. Végül az az egyszerű, de amellet **főlényes**, tiszteletet parancsoló **előadási modor**, amelyet követ. Egyszerű közléseket tartalmaz, amelyeket az igazság közvetlen erejével, nem pedig az érvek sokaságával hatóknak ismerünk el. – A Szentírás írói saját tudásukat, a kor szellemét, kulturális nivóját, egyéni sajátos, sokszor gyermekien naiv írásmódját követik és ezek útján közvetítik mindazt, amit az Isten közölni akar. – Az egész Szentírás jellege prófétai és üdvökonómiai. Jövődöléseket tartalmaz és az emberiség üdvösségének elérését célozza. Következőleg vallási tartalmú s ennél fogva nem kereshető benne tudományos megállapítás és így eleve nem jöhet komoly összeütközésbe a tudomány tételeivel. Természetesen lehetnek látszólagos ellentmondások, amelyek azonban elsimulnak, ha figyelembe vesszük, hogy így magas vallási gondolatok adatnak elő népies formulázásban.

Mivel a Szentírás isteni mű, azért olvasása természetesen üdvös és hasznos. Ámde, hogy az esetleges téves értelmezés lehetősége kizárassék, azért az Egyház csupán a jegyzetes kiadások olvasását engedélyezi. A félreértéseket okozhatják a szöveg nehézségei és a hiányos történelmi vagy tudományos ismeret. – A Szentírás közhasználatban lévő, egyháziilag helyben hagyott magyar szövegei a Káldi, Tárkányi, Soós és Békés–Dalos–féle fordítások.

Befejezésül megjegyezhető, hogy mindezek a vallási művek a szorgos történelmi tudományok kutató munkájának tárgyai. Vizsgálat alatt áll: eredetük kora, íróinak kérdése, eredetük célja, körülményeik vizsgálata, a világi történelemmel való egybefonódásuk kérdése. Mindezeket azután a „Bibliai tudományok” tanulmányozásai nyomozzák és értelmezik, és azért ebben a szűk keretben csak a fent idézett művekre hivatkozunk. – De a tudomány kutatásait azután az **Egyház tanítói hivatala** is vizsgálat tárgyává teszi, és a Rómában székelő **„Biblica commissio” véleménye alapján** a tanító Egyház hoz irányt adó ítéletet. Persze, ebben sok a fejlődés, mert hiszen a felszínre kerülő adatok sokszor új

szinben tüntetik fel a régen másképp látott adatokat. – Épp azért a katolikus hívő hitének alapjait olyan tényekre és isteni irányításra helyezi, amelyről áll a Mester szava: „Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak” (Mt 24,35).

β) A forrás másik alakja: az ősidőktől fennmaradt **szent hagyomány**. – A kinyilatkoztatás írott emlékeinek ismertetése után most tehát az „**íratlan**” hagyomány ismertetése következik. – Mi a szent hagyomány? A szent hagyomány azoknak az isteni kinyilatkoztatásoknak együttese, amelyeket az apostolok hirdettek, de ők le nem írtak. Így szól az Egyház a Katekizmus egyházi meghatározásában. A kérdés itt az, hogy vajon valóban hitforrás-e a hagyomány? – A protestáns teológia ugyanis kizárólag az írott (Szentírás) emlékre támaszkodik és sem az „élő tanítást”, sem az abból kialakult hagyományt nem tekinti hitforrásnak. – A kérdést azonban maga az írott emlék, az Írás dönti el. A Szentírás egyik helyen ugyanis úgy nyilatkozik, hogy sok könyvet kellene összeírni, ha mindent, amit tudunk, leírni akarnánk. „Van még sok egyéb is, amit Jézus cselekedett, amelyeket ha egyenként mind megírnánk, azt vélem, maga a világ sem tudná befogadni a könyveket, amelyeket írni kellene” (Jn 21,25). Szt. Pál pedig arra inti a híveket, hogy tartsák meg a hagyományokat: „... ragaszkodjatok a hagyományokhoz, amelyeket akár élőszóval, akár levelünkől tanultatok” (2Tessz. 2,15). – De maga a Szentírás természete is azt igazolja, hogy nem lehet kizárólagos hitforrás. A Szentírásnak ugyanis nem célja mindent leírni, hanem annyit és **amit alkalmilag** elégnék talál (pl. Lukács evangéliumának kezdete). Egyébként is az Újszövetség könyvei csak **alkalmi iratok**, de nem a krisztusi tanítások kizárólagos és összefogó közlöi. – Végül **maga** Krisztus, az Újszövetség közlöje semmit sem írt és semmit sem íratott. Sőt nem is írásra, hanem **tanításra** buzdítja apostolait, papjait mondván: „Elmenvén, tanítsatok minden nemzeteket...” (Mt 28,19). Következőleg az előbb fejtegetett **élő tanításban** kell fennmaradnia a krisztusi tannak, amelynek hivatott magyarázója, közlöje nem lehet más, mint az Egyház. Ezért mondja a Mester: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket megvet, engem vet meg; aki pedig engem vet meg, az Atyámat veti meg” (Lk 10,16).

De további kérdés lehet: hol kell keresnünk a szent hagyományt? A felelet így hangzik: a szent hagyomány lényegét abban a **fennmaradt emlékekben** kell keresni, amely az élő tanítás nyomán fennmaradt írásokban, liturgiában, Egyház által elismert szokásokban és életkeretekben található. Majdnem azt mondhatnám: a szent hagyomány a „**megkövesedett élő tanítás**”. Majdnem azt is mondhatnám: ha eltűnnének az Úr tanítását közlő evangéliumi és apostoli szent iratok, akkor az életben már megvalósult és az emlékekben élő eredők mutatnák, hogy kicsoda Krisztus tanítása.

Nagyon természetes, hogy annak az elbírálása, hogy mi az Úr Jézus igazi tanítása, az Úr által alapított, hatalommal felruházott és biztosan tanító Egyházunk feladata. Neki szólt ez az isteni ige: „Aki az egyházra nem hallgat, legyen neki mint a vámosnak” (Mt 18,17). Neki szólt az isteni hatalomátadás: „Neked adom a mennyek országának kulcsait...” (Mt 16,19). Neki szólt ez az ígéret: „A Szentlélek eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,26). És végül neki szólt ez az isteni ígéret is: „Én veletek vagyok a világ végezetéig” (Mt 28,20). – Mindezek tudatában írja szt. Pál apostol: „Krisztus az egyház feje” (Ef. 5,23). Aki tehát az Egyházra hallgat, az Krisztus hangját hallja az Ő misztikus testén, az Egyházon át. – De attól óvakodjunk, hogy a szent hagyományon az **öregek emlékeit** értsük! **Kézenfekvő** alakban pedig **leginkább** a Szentatyák **egybehangzó** tanítását mondjuk szent hagyománynak, mert ezek műveiből villan elő legerősebben az Egyház egyetemes, élő és mindenkit kötelező isteni tanítása.

Döntő összefoglalásként ezt jegyezzük meg: a Szentírás –**az élő tanítás írott** (Szentlélek sugalmazása!) forrása, a szent hagyomány pedig – az élő tanítás **íratlan forrása**, amelynek hivatott öre, értelmezője és tanítója a **tanító Egyház**.

4. A vallások különféleségei

Az ember természetéhez tartozik, hogy keresse a kapcsolatot Isten és ember között. Ámde gyarlóságából folyik, hogy értékelve a két végpontot, nem tudta helyesen kialakítani a kettő viszonyát. Éppen eme gyöngeségből magyarázható a pogány vallások eltévelyedése és különfélesége. Viszont tény az is, hogy még az isteni kinyilatkoztatásra hivatkozó és építkező vallások is eltérnek. Sürgető kérdés tehát: **melyik vallás hordozza magában teljességben és épségben az isteni kinyilatkoztatást?**

Itt mindjárt le kell szögezni a kezdet kezdetén azt a megjegyzést, hogy itt nem arról van szó, hogy vajon szellemi érték-e és így létjogosult-e a vallás; erről az 1. és 2. pontban szóltunk. Sőt arról sincs szó, hogy vajon üdvözülhet-e valaki saját vallásában? Erről később lesz szó. Itt most az a kérdés: vajon **tárgyi szempontból** melyik vallás bírja egész terjedelemben és épségben a kinyilatkoztatást?

A vallások különfélesége annyira szétlegeződik, hogy csak összefogó szempontok szerint csoportosítva értékelhetők. – **Tárgyi tartalom szerint** vizsgálhatók: **a pogány vallások, a „választott nép” vallása**, a beteljesülést hirdető **krisztusi vallások** és a magát egyedülinek hirdető **katolikus vallás**. A felsorolt sorozatokban a keresztény vallások előtt tárgyalandó még **a mohamedán vallás**, amely az „egy az Isten, és prófétája Mohamed” állítása mellett Krisztus „prófétai” jellegét is hirdeti. – Lássuk ezeket egyenként!

a) Nem szabad fennakadni, hogy a vallások történelmét **a „választott zsidó nép” vallásával** kezdjük. Ennek magyarázata abban található, hogy a tudományos valláskutatások arra mutatnak, hogy **az egy Istenben való hit a fejlődés gyökérzete**, és a sok istenség felé való eltolódás valójában gyakorlati elsilányulás¹¹. A Biblia tanítása – Szodoma és Gomorra példája (1Móz. 19.fej.) – egyenesen erre utal, sőt a zsidó nép egész története (olvasd Mózes könyveit, a Királyok könyveit és a próféták iratait!) arra vall, hogy a legkeményebb harcokat kellett vívni, hogy a nép **az egy Isten** tisztelete helyett a pogányságba ne hajoljon. Azért olvassuk Salamon történetében, hogy Isten büntetését veszi, mert elhagyva az igaz Istent, pogány „feleségei” isteneinek mutatott be áldozatot (3Kir. 11, 9–13).

De miben állt Izrael fiainak, Mózes által rendszerbe foglalt vallásának **tartalma?** – A lényeg **ketős pólus** körül mozog: **egy az Isten**, aki Izrael őse és **jövendő a Messiás**, aki Izrael megváltója. Ez az a nagy életmag, amelyből csirázik és bontakozik ki egységes rendszerbe a zsidó nép hite. Szent könyvei az Ószövetség iratai. A papság és nép elkülönülése, az áldozatok és szertartások szétágazása, az erkölcsi törvények „Decalogusba” foglalt rendszere, a többi néphez kapcsolódó vonatkozásai stb. hosszú évezredek fejlődésének következményei és következései... **Ezeknek** eredője az a Mester által is elítélt kijegecesedés, amely **a későbbi nép** vezetőiről így nyilatkozik: „Jaj nektek, törvénytudók! Lefoglaltátok a tudás kulcsát, magatok nem mentek be, az odaigyekvőket pedig visszatartjátok” (Lk 11,52). – Az egész zsidóság vallásának neve, isteni gyökérzete ebbe a tételbe fogható egybe: készülj ember, mert hozzád jön az ígért Messiás! – Ha azután ezt részletesebben vizsgálunk, akkor reádöbennénk arra a következtetésre: **a személyes Istenhez kapcsolódás hitére és valóságára** utal a tartalom, amely – a szó történelmi értelmében is – állandó **tüzes oszlopként** vezette ezt a népet: „Az Úr előttük vonult, hogy mutassa az utat, nappal felhőoszlopban, éjjel meg tűzoszlopban, hogy vezérelje őket az úton mind a két napszakon” (2Móz.14,21). – De az ugyancsak szembeötlő jelenség, hogy az egész hitnek gyökérzete az az égi ajándék, amely szerint a mostani „Istenhez-fűződés” akkor leszen teljes, ha elérkezik a megígért Messiás. Így tehát leszögezhető az a sarkalatos megállapítás, hogy az Isten által tervezett szellemi életkapcsolat **tökéletes alakja** – a jövő életben Istentől veendő égi adomány.

Ami azután a zsidó nép erkölcsi eszméit illeti, azok belső valóságukban nemes, isteni és istenivé alakító tartalmat tükröznek vissza. A mózesi „**Decalogus**”, majd a rituális törvények serege az egymás iránti szeretet személyes ereje: „de irgalmasságot gyakorlok ezrediziglen azokkal, akik szeretnek engem és megtartják parancsolataimat” (2Móz. 20,6). Továbbá a szociális vonatkozása: ötven évenként az ingatlan a régi tulajdonos kezéhez tér vissza (olvasd: 2Móz. 25,8–13), majd az embertárshoz kapcsolódó szeretet, áldozatkészség is a legnemesebb élethullámszálak rezdülésének jele. – Ami azután a **bűnök** fellépését és áradatszerű kiömlését illeti, arra nézve legyen elég ez a megjegyzés: hullámszó áradat az emberiség történetében a „bűn misztériuma” (erről majd sok szó esik a későbbiekben), és ebben a sodródásban éppúgy szenvedő a zsidó nép is, mint a többi nemzetiség. Ne legyünk mi ítéletben keményebbek, mint magunk életének felmérésében... A zsidó népet eléggé veri Izaiás, Jeremiás, Ezekiel próféta; de fenyítő szavuk nyomán emelkedve állandóan őrzi őket az **Adonai**, az **Elohim** néven említett és imádott **Jahve**. Az egy Isten hite valóságos személyes kapcsolatot létesít a személyes Adonával, de ennek **végnélküli értelmezése** lassabban bontakozó. Az ember az Isten hódolatos, az Isten az ember áldója és **jövő Megváltója**; de **a személyes örök életnek** gondolata eléggé ködben álló. Az nem tagadható, hogy a vallás mélyén ott lappang az örök élet reménye, de világosan csak a Makkabeusok idején tárul elénk. Maga a legősibb mózesi irat említi az „élet fáját” (1Móz. 2,9), amely az örök élet reményét hordozza. De a teljes tisztázásában csak a Makkabeusok könyvében olvasható ez a szöveg: „Júdás, ez a nagyon bátor férfiú, gyűjtést rendezett, és tizenkétezer ezüst drachmát küldött Jeruzsálembe, hogy áldozatot mutassanak be a megholtak bűneiért, mert helyesen és jámborul gondolkodott a feltámadásról. (Ha nem remélte volna ugyanis, hogy az elesettek fel fognak támadni, felesleges és hiábavaló dolognak látszott volna imádkozni a halottakért.)” (2Makk.12, 43–44). – Talán így állapítható meg **a szellemi fejlődés sodrából** kiemelhető igazság: a zsidó nép lelkében Isten inkább **a földiekben** áldó, mint az örök világban jutalmazó. Gondoljunk csak Izsák áldásaira... Alapve-

tésben az a gondolat rejtőzik bennük, hogy **megáld és uralomra segít a földön az Isten**: „És megáldá őket az Isten, és mondá: Szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet s hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain s minden állaton, mely mozog a földön” (1 Móz. 1,28). –Az azonban kielemezhető igazság, hogy ebben a földi uralomban az léssen a legnagyobb diadal, hogy **a megáldott törzsből származik a Messiás**... A „Messiás” hivatása azután a még tökéletesebb szellemi élet kitermelése... Itt már odaérkezünk, hogy a választott nép vallástartalmának második nagy jelentőségű mozzanata: **a Messiás-várás**. Ha figyelemmel kísérjük a nép történetét, akkor észre kell vennünk, hogy a zsinagóga és a próféták **tanítása**, vallási szertartása, áldozatainak jellege állandóan ezt a gondolatot ébresztgetik: jönni fog a Messiás. Már az Ósevangélium első lapján **ígéret** történik: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékod és ivadéka közé: Az széttiporja fejedet, te pedig a sarka után leselkedel” (1Móz.3,15), majd a próféták egész sora jövendöli a Messiás életének mozzanatait¹², és végül a zsidó nép hitének és reményének alapjává keményedik. De az lényeges mozzanat, hogy **erre az isteni kegyre** lelki megtisztulással kell készülnie a népnek. Izaiás szerint olvassuk a Messiásról: „Valóban a mi betegségeinket ő hordozta, s a mi fájdalmainkat ő viselte... ő a mi gonoszságainkért sebesített meg, a mi bűneinkért töretett össze; a mi békességünkért van rajta a feynyíték, s az ő kék foltjai által gyógyultunk meg” (Iz. 53,4 és 5). Tehát a hozzá érkező Messiást tisztá, szent népnek kell fogadnia. Ez a hit annyira élénk volt a zsidó nép lelkében, hogy a Jordán–parton keresztelő prófétához, Jánoshoz sereglik, hogy tisztulás útján készüljön a Messiás elérékezéséhez; ez a próféta pedig így szól hozzájuk: „Teremjétek hát a bűnbánat méltó gyümölcsét” (Lk 3,8). Ezért olvasuk azt is, hogy később **követek küldésével** akarják megtudni: „Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk?” (Mt 11,3).

Hogy azután ez a hit nem nyert kielégülést **a zsidóság egyetemének** életében, annak okai között nem utolsó az a csalódás, amely a földi ország uralma helyett – más országban, a lélek országában való uralmat hozta. A magát Messiásnak hirdető Jézusnak alaptétele volt: „Az én országom nem e világból való...” (Jn 18,36). – A zsidó nép sorsa a szétszóródás lett. Politikailag mos is Izrael néven országot alakító, de nagyobb részben a nagyvilágban szétszóródó. Persze, minket **a vallási élettartalma és a vallások történelmében elfoglalt kiemelkedő szerepe** érdekel, és azért csak ezzel zárulhat ismertetésünk: az **egy Isten** hitének ősi hirdetője és a Messiás elérékezésére való **készülődés** választott népe a zsidó nép.

b. A következőkben nézzük **a pogány vallások** fejtegetését. Mert kitartó vizsgálódásunk történelmi jellegű és a mai helyzetet is magabazáró. Az emberi szellem ugyanis úgy járja be a népek életét, hogy –azoknak kialakulását is vizsgálva – a vallási életüknek kibontakozásával is foglalkozik. Mégpedig a múltjukkal és jelenükkel. – Amikor az egy Istent hívó zsidó nép belső szellemi életét érintettük, akkor reá kell térnünk arra a szélesen gyűrűződő néptömegre, amelyet vallási megítélés szerint **többisten hívónek**, vagy általános szóval **pogányoknak** mondunk... Ezek ismertetésénél **két kérdésre** kell felelnünk. Az első így szól: kik tartoznak ebbe a kategóriába? És második kérdésünk ez: mi ezeknek hitbeli állásfoglalása?

α) Ha a pogányok **keretét** akarnók meghatározni, akkor ide kell kapcsolni a Szentírásban szereplő népek egyetemét és hozzájuk kell szélesíteni a kínai, hindu, egyiptomi, görög, latin népeket, akiknek őskultúrájának emlékei fényt vetnek a népek szellemi életére is. Természetes, hogy hozzájuk csatolandók a később felfedezett és ma is elég elszigetelt szellemi zónában élő népek, akik **a természetes emberek** világából törekszenek a kulturált, majd még magasabb szellemi emberi magaslatra. –Így tehát olyan keretről van szó, amely a zsidóság életszigete körül örvénylik és amely az ősi „egy Isten–hit” elködösödése mellett regék, misztikus életfelfogások, majd bölcseleten alapuló tanítások nyomán¹³ lett a nagy néprétegek vallásává, illetve bölcseleti, társadalmi, gazdasági, erkölcsi és vallási rendszere. – Persze ezekben a vallásokban erőteljesen érvényesül a korok felfogása, a szomszéd népek hatása és a kezdődő bölcseleti irányok behatása. Rendszerük alapján kettős megoszlást mutat. Vezető szerepet tölt be közöttük a papság, a mágusok, gyógyítók csoportja, amely a vezető és irányító hatalom képviselője. Óvakodni kell azonban attól az igen gyakran hangoztatott és olcsó hangoskodástól, amely szerint csak a hatalombirtoklás másodrendű célja ihlette volna a vezetők lelkét. Az igaz, hogy ide is vezethetett és alacsonyodhatott a kasztszerű és szellemtelenné alázkodó vezetés, de ez nem **a dolgok természetének**, hanem az emberi élet földiekre szorító és **alacsonyabb léttel megelégedő korszakosodásának eredője**. Sőt tagadhatatlan tényként kell tudomásul vennünk, hogy az igényeskedő lelki és szellemi tökéletesedés felé törő ember–szellemnek életében a vezető mágusok, varázslók és papok tekintélyes szerepet töltöttek be. – Ennek az emberiségnek **ma is** igen tekintélyes tömege tartozik a

pogány népek csoportjához. Talán megközelíti a valóságot ez a számarány: egy Istent hívó zsidók száma 12 000 000, a pogányoké 1782 millió és az összes keresztényé 980 millió (Der Prediger und Katechet 101. Ig (1962) 606.1.). Maga ez a megközelítő szám is arra vall, hogy az emberiség lassú és következetes úton halad arrafelé, hogy az eltorzult vallási gondolkodásból az egy Isten valóságos hitéhez és a szellemi élet bontakozásával arányos tisztultabb élet vonalára emelkedjék.

β) Mármost, ha a keret megrajzolása megtörtént, akkor kérdezhetnők: miben áll a pogány vallások szellemi **tartalma**? Alapjában itt is **az istenek és emberek életkapcsolatának** elgondolásáról, illetve **életté** alakításáról van szó. Mégpedig azért, mert a hatalmas szellemekhez kapcsolódnak a gyenge emberek. Hitük alapja: a **sok isten** uralkodik a nagy mindenségben és kemény büntetéssel, illetve gondviselő gondoskodással gondoskodik az emberekről. Az emberek pedig a **félelem** szülte lelki kényszer alatt hódolnak a nagy erők előtt. – Így tehát valamelyes kényszer szülte „**erkölcs**” is kialakul, amelynek nemessége és szeretetben való tökéletesedése csak a kulturáltabb embertársadalomban bontakozik ki. Ez az erkölcsi magaslat egészen Szókratész, Epiktétosz, Cato, Pelagius, Marcus Aurelius egyéniségéig emelkedhet, de ugyancsak az emberevő kannibálságig süllyedhet. – Az istenségek és az emberek viszonya a földi életben a támogatás és imádó tisztelet alakjában jelentkezik. Innét a különféle istentisztelet. Az emberi élet teljes kifejlődése azután – különböző felfogások szerint – más és más. Általában állítható, hogy a hit áthatol a földi életen, és a pogány népben is benne él a másvilágon való életnek valamelyes megérzése. Szinte idekívánczik – a tudományos valláskutatók megállapítása után – az az igazság, amelyet szt. Pál így fejez ki a rómaiakhoz írt levelében: „Ami ugyanis megismerhető Istenről, az világos előttük, mert az Isten nyilvánvalóvá tette előttük” (Róm. 1,19). De ez is idejegyezhető: „A törvény... szívébe van írva, amiről lelkiismerete tanúskodik” (Róm. 2,15).

Végül igazságként ez a tétel áll elénk: szerteágazottan terebélyesedik a pogányság, de életének alakulása is arra utal, hogy az emberi lélek mélyéről előretörő felfakadás az istenség létének, az emberi élethódolatnak és az élet fennmaradásának **ősi hite**. Így tehát itt is előreugrik az **Isten, a lélek és az örök élet ősi igénye!**

c) **A keresztény vallások** tárgyalásánál is kettős a kérdés: kik tartoznak ehhez a kerethez és miben áll tanításuknak szellemi tartalma?

α) A keresztény vallások lényege a keretét is meghatározza: **az egy Isten és Jézus Krisztus istenségének hite**¹⁴. A valóságos kerete tehát így határolható le: idetartozik a római katolikus (összes liturgikus megosztással), a görög nem egyesült – és a protestáns vallások szerteágazó csoportja. – Ha kissé részletezni akarnók, akkor a megosztást tekintve számszerűen ez az arány mutatható ki: a római katolikusok száma – ide értve a görög katolikus egyesülteket, a szír, az örmény stb. liturgiában megosztott csoportokat is – kb. 200 millió, az összes protestáns (anglikánok, evangélikusok, reformátusok és a tőlük elkülönülő methodisták, presbiteriánusok és a többi kisebb vallási keret hívői) kb. 250 millió lélekszámot számolnak. (Der Prediger und Katechet 101. Ig (1962) 606.1.). – Elterjedési helyük az egész világon megosztott, de talán ez a keret adhat némi útmutatást. Az európai népek között nagy többségű katolikus országok: Franciaország, Olaszország, Írország, Spanyolország, Belgium, Hollandia, Bajorország (és Németország nyugati részének egy darabja), Ausztria, Lengyelország, Magyarország, Jugoszlávia (Horvátország, Szlavónia), Csehszlovákia, majd Dél–Amerika, Canada... Nem egyesült görög egyház tagjai: Jugoszlávia, Szovjetunió, Románia... A protestáns országok: Anglia, Svédország, Norvégia, Finnország, Németország keleti része, azután: Észak–Amerika nagy része... Mindez persze csak **szélesen** fogott és nagy vonásokban közölt felsorolás, mert a keresztény vallások **keverten** helyeződnek el a földtekén, és az állandóan behatoló missziós munkájukkal a pogány népek körében is igen nagy hódításokat végeznek. Épp ezért Ázsia és Afrika népei között is igen erős térítő munka folyik, és így a keresztény vallások elterjedése mindenütt érezhető.

β). Ha mármost a keresztény vallások **szellemi tartalmát** akarnók kissé részletesebben értékelni, akkor ezt kell mondanunk: Isten – a Teremtőnk, Krisztus – a Megváltónk és a Szentlélek – a Megszentelőnk. Ez az **egy Istennek három Személyben való hite, és a szereteten alapuló megváltás kegyelmének hirdetése a keresztény vallások lényege**. – Természetes, hogy ezek a tanítások **részletesen** és részlegesen kibontakozók és mint ilyenek, a későbbi fejtegetések tárgyai, de most legyen elég a neves **Harnach** protestáns hittudós tételének közlése, amely szerint: Isten atyasága és szeretetet árasztó jósága a keresztény vallások gyökérzete. Mi így fogalmazzuk: **Isten az Atyánk, és Jézus Krisztus a Megváltónk**. – Mégpedig olyan értelmezésben, hogy a Szeretet Atyja teremti az embert, a személyes és felelős ember vétkezik az Atya ellen, de a Szeretet Istene megváltja, üdvözíti az örök házába kíváncskozó életzarándokot. Lényegében ez az összefogó kinyilatkoztatás oldja meg az ember bü-

nének problémáját is. – Részletesebb fejtegetését a következő fejezetekben adjuk...

Íme! Ilyen módon lehet és kell értelmezni a vallások különféleségét. Azt ismételten le kell szögezni, hogy a legmélyebb gyökérzetben az emberi lélekből fakad fel a legfelsőbb Lénynek, az Istennek ismerete, igénye, de a Végtelen megnyilatkozásából, a kinyilatkozó isteni igéből fakad az Isten igazi ismerete, tisztelete és birtoklása. Az igazság tehát ilyen módon áll elénk: az ember szellemi erejével az eget igényese és az Isten szeretetéből az ég birtokosa. Végeredményben mindez a szellemiség és célbafutás az égi Atya kegyelme, ámde a megdicsőült ember az örök Atya dicsősége... Röviden így csendíti ezt az Írás: „Az én dicsőségemre teremtetem őt” (Iz. 43,7).

II. fejezet: A katolikus vallás tárgyi tartalma

A katolikus keresztény vallás tárgyi tartalmát öt főmozzanat alkotja. **Isten, Krisztus, kegyelem és eszközei, Egyház** és az **utolsó dolgok**. – Nagyon természetes, hogy ezek a valóságok és tevékeny erők az emberre való vonatkozásban alkotják a vallás főbb tárgyi tartalmát. Az is természetes, hogy minden egyes fő gondolat sok mellék gondolatot foglal magában és azért a tárgyalás menete akkor lesz helyes, ha előbb boncolgatni próbáljuk a legmélyebb életigazságot és kihámozzuk a benne rejtőző részleteket. Ez a módszer egyrészt lehetővé teszi, hogy egybefogó szempontok alá rendezhessük ismereteinket, de másrészt módot nyújt arra is, hogy teljes valóságában ismerhessük meg a katolikus hit egész rendszerét. Ámde az is bizonyos, hogy az ismeret csupán akkor lesz világnézetet adó, ha a kibontott tételek megalapozott igazságokként lépnek az értelem elé. Azért az egésznek egyes tételei fejtegetésénél különös gondot fordítunk annak igazolására, hogy a szóban forgó vallási tételünk valójában **a kinyilatkoztatásból forrászik**, továbbá, hogy **az ész által is elfogadható**, vagy legalábbis vele **nem ellenkezőt** állító (pl. hittitkok!). – A fejtegetésnek ez a módja az igazság döntő erejére építkezik és a keresztény katolikus világnézet kialakítását célozza.

Vallásunk fő tételeit az Anyaszentegyház határozott és rövid formákban szokta összefoglalni. Ezeket a megfogalmazott tételeket „**hitcikkelyeknek**”, „**dogmáknak**” nevezzük. Nagyon természetes, hogy nem minden vallási igazság kifejezett keretet nyert hitcikkely; az Anyaszentegyház ugyanis rendszerint a vallási viták alkalmával szokta döntő tételbe foglalni (**definitive**) álláspontját. Épp ezért lehetséges, hogy egyes hitcikkelyeket (pl. a szeplőtelen fogantatás, a pápai csalhatatlanság stb.) **csak századok folyamán** fejezett ki dogmatikai fogalmazásban az Egyház. – Mindennek háttere az élet valóságában pihenő és a történelemben igazolódó igazság, hogy **az állandó fejlődés sodra** még az isteni kinyilatkoztatások **megfényesedésére** is vonatkozik. Az isteni szó titokzatos értelmével megváltozhatatlan örök igazság, de annak jelentkezése, értelmi felfogása és a szükség igényelte **döntő meghatározása** a minden hatalommal felruházott **tanító Egyház** hivatása. Mindig szem előtt tartandó a Mester tanításra indító szava: „Elmenvén tanítsatok minden népeket...” (Mt 28,19); de ugyancsak lélekben tartandó a következő ígértet is: „Én veletek vagyok a világ végezetéig” (Mt 28,20). Mégpedig így: „Aki titeket hallgat, engem hallgat” (Lk 10,16).

Bár az isteni kinyilatkoztatás írott emléke, a Szentírás, vagy az élő szent hagyomány magában foglalhat egy-egy igazságot, de mint kifejezett hitcikkelyeket rendszeren alapos kifejtés után hirdeti s a velük ellenkező tételeket elítélő tételekbe foglalja az Egyház¹⁵. Aki ezeknek a hitcikkelyeknek bármelyikét elveti, azt az Egyház tagjai közül kizárja és **eretneknek** minősíti.

Az egész katolikus hitrendszert legrövidebb formában az „**Apostoli hitvallás**”, bővebben a **niceai–konstantinápolyi** és legterjedelmesebben a **tridentí–vatikáni** hitvallás közli. Azt a tudományágot, amely a hitvallások nyomán a katolikus kereszténységet rendszeresen és részletesen ismerteti és bizonyítja, **katolikus hittannak, dogmatikának** nevezzük. A vitás pontok, kérdések védelmét pedig a hitvédelem, az **apologetika** vizsgálja¹⁶. Itt még megjegyezhető az az egyházi rendelkezés is, hogy az ilyen, a hit és erkölcs kérdéseivel foglalkozó műveket egyházi vizsgálat után **jóváhagyással** („Nihil obstat”) látja el a püspök, vagy a szentszék. Azért a hit és erkölcs kérdéseit közlő művek **cenzurálását** figyelemmel kell kísérni.

Nagyon természetes, hogy az igazi katolikus életet élni akaró hívőnek foglalkoznia kell a katolikus Egyház tanításának rendszerével. Lett legyen a legelsőbbrendű eszköz az **igehallgatás**, de legyen ez további tökéletesedés az **olvasó tanulás útján!** Épp ezért soroltunk jegyzetünkbe olyan **átfogó és magyar műveket**, amelyek a család könyvtárában helyet követelnek. De azt is erősen kell hangsúlyozni, hogy a katolikus hit rendszerének tanulmányozásakor állandóan szem előtt tartandó az az összefogó ismeret, amelyet így lehet egységbe fogni: az **egy Isten** a mindenség Teremtője, az **Egyszülöttje**, Jé-

zus Krisztus a világ Megváltója, a **Szentlélek** az isteni kegyelmek útján az emberek Megszentelője. Az istenivé szentesülés eszközei a Jézus Krisztus alapította **szentségek**, amelyek közvetítője és így Jézus művében való életmegszentelője az **Egyház**, amely a földön tanítja, megszenteli és az Úr parancsolata értelmében az örök világ felé („utolsó dolgok”) vezet a hívő zarándokokat.

Ez a vezető gondolat egybefogja a katolikus Egyház tanítását, és ennek hűséges elfogadása, teljesítése boldogítja a föld emberét.

Ezek után térjünk át a katolikus vallás tárgyi tartalmának részletes ismertetésére.

A. Isten

1. Isten léte

Az összes vallás alaptétele: van Isten. Ez a tétel alapján annyit jelent, hogy van Végtelen, Akitől véges világ származik. –Isten létét közvetlen szemlélettel meg nem ismerhetjük, hanem létehez **a létező világból** jut el az emberi szellem. A világ ugyanis mint kész mű jelenik meg az ész előtt, és a kialakuló mű vezet el a **művészhez**, a teremtő Istenhez. A tudományos kutató **bölcseleti, fizikai és tapasztalati** úton jut el Isten létehez. Lássuk ezeket egyenként.

a. **A bölcseleti módszer** – Szt. Tamás öt Isten–érvét követve – átlagosan három döntő érvre építkezik. Ezek így sorakoznak fel: Isten létehez a bölcselettudomány **a világ létéből, a világ esetlegességéből és a világ célszerűségéből** következik. Minden egyes érvek gyökérzete – az értelem törvényei alapján – **az okság elvére** építkezik, majd **az elégséges alapelvet** követve a részleges lét–gyökérzetet **az egész Lét** világában tudja megtalálni. Az értelem működése a fenti alapok¹⁷ figyelembevételével a következő módon bizonyítja Isten létét.

α). Az első érvelés – **a világ létéből** indul ki. A lét maga tagadhatatlan tapasztalat. Van növény, állat, ember. Az ész minden egyesnél felveti a kérdést: honnan az egyik, honnan a másik? A felelet mindig visszautaló: **az előzőből**. Így azután visszamehetünk az ezredikig, az x-edikig, az utolsó pontig, s mindig az lesz a felelet: nem önmagától, de mástól. És az első? Csak az a felelet lesz megnyugtató, amely azt mondja: az önmagából ki nem utalótól, a végtelen **Istentől**. Ő az ok és az elégséges alap. Mégpedig azért, mert semmiből semmi sem lesz. – Íme, az Isten mint kezdőpont, amely nélkül érthetetlen a világ. De talán azt mondhatná valaki: minek kimenni a világból? **Benne** kell keresni az alapot. Ezt a felfogást **immanens világfelfogásnak** nevezzük. Ezen az alapon kérdezhető és vitázható: talán végnélküli ez a sor? És ha igen, akkor talán ez a tény adja a magyarázatot?... Ámde a végnélküli sor nehezíti a kérdést, mert még inkább igényli az alapot. Ha **egy** alapot igényel, a **végnélküli** annál inkább. Semmiképpen sem kerülhető ki az a kérdés: mi az alapja az **egésznek**? Ha a részek mástól vannak, az egész sem lehet önmagától. De ennek belátása után felugrik az a kérdés is: talán **az örök anyag** elmélete kielégítő magyarázatot adhatna?... Az ugyanis könnyedén állítható, hogy az anyag örökkévaló, tehát volt, van és lesz. Hamarosan segítséget kínál a fizika tanítása is, amely szerint az anyag sem nem teremthető, sem meg nem semmisíthető. Így azután igen könnyen levezethető az a látás, amely szerint, ha az anyag mindig az ősi valóság, akkor ez maga lehet a világ **elégséges magyarázata**. – Ámde kérdezzük csak: mi az anyag? Annyit biztosan tudunk, hogy részleges, törvényekhez kötött, önmagában tehetetlen massa. Sőt a legújabb tudomány szerint: atom. Persze az atommagyarázat és a quantumelmélet¹⁸ olyan komoly tudományos magyarázat, amely az anyag ősi, lényeges mibenlétének magyarázatához segít. De még ha ez volna is az emberi szellemi megismerésnek legmélyebben fekvő határismerete, akkor is követelődöz az a kérdés, vajon elégséges alap-e ez a tény az anyag lényegének és a létének magyarázatához? – Már az a lépés maga is nehezményezhető volna, ha valaki az atom – és quantum-elméleteket az anyag örökkévalóságának bizonyítékaként alkalmazná... Ezt a tudományos kutatás nagyjai sohasem állították. De továbbá tárgyilag kérdezhetnők: lehet-e örök, önindító, amikor épp a függés és kötöttség bélyegét hordozza?... Összes tevékenysége más erőkre utal. Összes alakulata **felette álló törvényekre** utal. Mindez a függés a kötöttség jellegét mutatja és így feltétlenül igényli a végtelen határolót, az Istent. – Mikor pedig a fizika az anyagról az említett tételt állítja, akkor **fizikai** erőkről, de nem **metafizikaiakról** beszél. Nagyon természetes, hogy az anyag **fizikai erővel** sem nem teremthető, sem meg nem semmisíthető.

β) A második érv **a világ esetlegességéből** vonható le. – Mit jelent ez? A világ kialakuló formái, csillagok, növények, állatok és emberek léte, élettörvényeinek minősége és mennyisége – **annyi, amennyi**... Végeredményben zárt és alakuló **quantum** (mennyiség) és **quale** (minőség). Sem több, sem kevesebb. De ez a tény felveti a kérdést: miért ennyi és miért ilyen? Miért nem kevesebb, több,

vagy amolyan és amúgy érvényesülő? Ez a kérdés pedig azért settenkedik az emberi szellem birodalmába, mert az értelem feleletet igényel az egész „nagyminőség” és az emberi „kisvilág” esetlegeségének magyarázatára. Az ugyanis szembeszökő kérdés: honnan **ez a kötöttség**? Mivel pedig a kötöttség valósága tagadhatatlan (pl. gravitáció, fény és atom-törvényszerűségek stb.), azért a kötöttség okának magyarázata keresendő. Mivel pedig a kötöttséget **önmaga** a törvényszerűség és a számszerűség nem magyarázza, azért az első gondoló és az első indító a meghatározó, az alakuló világon kívül keresendő, és ez az Isten. Lényeg: az **esetleges** – az **ősi okra** utal! – Nagyon természetes, hogy itt is felvethető egy-két nehézség, azaz kétséget ébresztő gondolat. – Vajon – legyen ez az első – nem lehetséges-e, hogy **a meghatározottság** azért valóság, mert **ez az anyag természete**? És ha így van, akkor talán magyarázatot talál az „esetlegesség érve” a világból való kilépés, az Istenhez jutás megelőzésével... Igen, ez a felelet pillanatnyilag fellelhető és látszólagosan megnyugtató, de az is tagadhatatlan, hogy az **ilyen meghatározottság** ismét felébreszti a kérdést: miért **ennyi** és nem **több**, miért **ilyen** és nem **más**?... Vagyis a látszat-felelet újabb kérdések és problémák szülője. – Majd az is mondható: talán olyan **matematikai képlettel** van dolgunk, amelynek világos alakját nem ismerjük, és amelyet esetleg a későbbi tudományos előhaladás fog leleplezni?... Mindez igen szép elképzelés és elméleti gondolatvarázslat, de a valóságok világának nem kielégítő magyarázata. A matematikai képlet ugyanis **elvonatkozó egybefogása a valóságok rendjének** (pl. $m/2$) absztrakt **jele** a háromszögnek!), de nem generatív anyja a valóságnak. A valóság az elsődleges és az elvonás a másodlagos. De nem úgy, mint az atya és a gyermek, hanem mint az erdő és a művész festménye, vagy annak fogalmi képe... Az első szüli a másodikat, de nem a „fiú szüli az édesapát”... – Majd az a gondolat is felmerülhet: talán kielégítő ez a felelet: **így kell ennek lennie**? De erre az a válasz: szívesen megengedhető, hogy a „meglévő valóság szerint” így kell lennie, de újabb kérdés tolul elénk: és lényeges-e az **ennyi** és **ilyen** meghatározottság?... Hiszen maga a világ létezését sem követeli az ész **abszolúte**? De a **pontos meghatározottságának adottságát** (mennyiség, minőség, törvényszerűség, határoltóság stb.) egyáltalában nem követeli. Az eredmény itt is odavezet: nem mutat arra **a valóságos meghatározottság**, hogy annak belső lényege alapján kell ennyinek és ilyennek lennie. – Ha mármint **az esetlegesség érvét** még egyszer megfontoljuk, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy értelmünk nem tud megnyugodni **a világban kereső és „találó” magyarázatokban**, hanem a szellemnek szárnyacsapásával kilendül a nagyvilágból és azon túl a szellemi valóságban, az **Istenben** találja az elégséges alapot. Az érv elemi követelése, hogy olyan „ősalapra”, azaz személyes meghatározásra következtessünk, akiben két jegyet kell megtalálnunk. Az egyik a **szükségszerűség**, a másik a **személyiség**. Az egyik követeli, hogy ne függjön semmitől, mert akkor ő is esetleges volna és gyökérszerűt követelne, s a második pedig azt igényli, hogy személyes erővel ismerje, valósítsa és akarja **ezt a meglévő valóságot**. Így jutunk azután az Istenhez, Aki a Lét és az öntudatosan élő Személy. Valójában tehát: gyökérszerű a „nagyvilágnak” és „kisvilágnak” (ember), végül pedig megalkotó teremtője és így meghatározója a mindenségnek.

γ) A világ célszerűségéből levonható: a világ atommennyisége nem céltalanul összehányt halmaz, de célokat szolgál. Az egyik a másikért. A sokaság egység felé tör. Ez a dolgok rendje. A milliárdnyi atomból rózsza, burgonya lesz s mindez adott törvények alapján valósul. A szétszórtságban lévő atomtömeg a **sokaság**, a rózsza, a burgonya mint kész egész, az **egység**, amely létesül. Ahol pedig a sokaságnak egység felé való törekvése mutatkozik, ott szembetűnő a célszerűség. – Ámde ez az egység felé való törekvés, törvényszerű irányulás irányítót és célkitűzőt tételez fel. Ki és mi lehet ez? A világ önmagában nem, mert értelmetlen és részleges. **Csak maga a Végtelen** lehet ez, és ez az Isten. Annál inkább követelődő ész-követelmény, minél részletesebben gondoljuk el a világ egészének előretörő lendületét. A csillagvilág csodás mozgása, majd az egész égboltozat szépséges alakulása, az egyes atomnak a nagyvilág törvényszerűségét követő elképesztő fensége (**Bohr** szerint ezek a parányok parányai is a nagyvilág forgástörvényeit követik!), az élettelenek és az élők belső törvényszerűségei és tökéletesedésre törő bontakozásai olyan megrendítő igazságok, amelyek keménységgel követelik, hogy a rendező és előregondoló szellemi Lényhez térjünk vissza. És ez a rendező – az Isten. – De tán kifogásolható volna a cél gondolata? Hátha nincs is célszerűség a világon? Talán csak a felületes szemlélés kelti ezt a látszatot?... Vegyük csak jobban szemügyre a világot. Igen könnyen az mondható, hogy „alapos megfigyelés” után észrevesszük, hogy sok olyan dolog van a világon, amely célszerűtlenséget árul el. Pl. a bacillus, a tűzvész, az elemi csapások, a csírák fölös száma... Tagadhatatlan, hogy ez igaz. Ámde tény az is, hogy **a maga nemében** minden célszerű, csak **bizonyos vonatkozásokban** káros. A világ ugyanis gépezet, amely mechanikai pontossággal, egyetemes törvények alapján

dolgozik, nem pedig minden egyes esetben külön-külön a cél és eszköz viszonyát mérlegelve. A bacillus, a tűzvész elvégzi pontos hivatását, bár végeredményben reánk káros vonatkozású. De mondható-e célszerűtlennek a gőzmozdony, mivel esetleg embereken is keresztülgázol? Még ebben a káros vonatkozású tevékenységben is abszolút fölényesen érvényesül a **gép célszerű** berendezése. A lényeg ugyanis ez: a gőz feszülése hajtja a mozdonyt. Csupán az öntudatos lények sajátja az, hogy nem előre meghatározott törvények, de minden esetben **külön-külön megállapított tervek szerint** dolgoznak. – De ha van is célszerű alakulás, nem lehetséges-e, hogy mindez a véletlen műve? A véletlen alakulások olyan csodálatosak, hogy tán az egész világ kialakulása is magyarázható belőlük... De mi a véletlen? Talán ok nélküli alakulás, melynek van ugyan oka, de előttünk ismeretlen. Ha óránk **véletlenül** leesik a padról, ez nem azt jelenti, hogy **ok nélkül** történt, de azt, hogy tudatunkon és akaratunkon kívül került oly erők hatása alá, amelyek leesését eredményezték. De különben is! Ami célszerű, azt **előre** tudom, ami véletlen, azt **utólag** állapítom meg. A burgonyából burgonyabokor lesz, az előre tudható; de ha valaki véletlenül elszakította ruháját, ezt csak utólag állapíthatom meg. Mivel pedig a világalakulatokban mindig megmondhatók **előre** a működő törvényszerűségek (pl. hogy a szabadon eső test milyen sebességgel fogja érni a földet stb.), következőleg a világ célszerűségének ténye el nem ködösíthető. Az ugyan igaz, hogy a fenti érvelésnek gyökérzetét erősen támadja a mai természettudományokra támaszkodó történelmi materializmus ideológiája. Ez a tudományos kutatás azoknak a gazdasági célokat szolgáló és a világban küszködő emberek életkeretének boldogabbá teremtéséért fáradozók¹⁹ erőfeszítéseiből indul, akik a társadalmi élet forradalmi átalakulásán fáradoznak. Ez az ideológia azt tanítja – és ide csak ez a része tartozik –, hogy minden valóság a gazdasági helyzet nyomásának, az anyagi élet mozgásának, alakulásának **eredője**, és az emberi szellem **utólag**, tehát **visszamenőleg** foglalja tételbe és **találja ki** a célszerű előretörést. Ez a magyarázat azután általánosítható a gazdasági, tudományos, művészeti, erkölcsi és vallási világra. – Ez a hely nem alkalmas és nem elégséges arra, hogy szélesen fogott vitát kezdjünk. Legyen szabad csak annyit írunk: mivel a múlt és jelen történések sorában az élettelen és élők egyeteme ugyanazokat a megjelenéseket mutatja az előretörésben (pl. a tölgyek levelei és gyümölcssei **mindig** így törtek előre!), azért arra utalhatunk, hogy egyetemes és célszerű az előretörés, amelyben döntő érvényű az **előrehatározás**.

b. **A természettudomány: Isten-bizonyítás.** – Bár a lét és esetlegességi lét maga is valamiképpen természettudomány, mégis az újabbkor tudósai a fizika, a fejlődéstan és az élettan mélységeiből vezetik le Isten létét. A fizika mai tudósai kettős évrre hivatkoznak. – Winter Ernő dr., a magyar egyetemek atomtudó professzora, így érvel: a fizika tapasztalata és leszögezett igazsága, hogy minden észlelhető változás **beható tényezők** eredője. Mivel pedig sehol sem látható, azaz tapasztalható **önindukció**, azért a világ létét sem magyarázhatja más, mint felette álló Erő indítása. És ez – az Isten. – Ha pedig azt hoznók fel ellenvetésül, hogy ez átlépés a másrendű világba, akkor azt felelnék rá: a fizikai tapasztalatok és törvények egyetemessége még akkor is reakényszerít erre a lépésre, ha a **logika** tagadja ennek az „átlépésnek” jogosultságát („Metabasis eis allogenos”). Arra az ellenvetésre pedig: hát csak egy atom az egész lét titkos gyökere?, ez a felelet: akkor az az egyetlen atom a Végtelen és Teremtő **teremtett alkotása** és a **Végtelen erejéből hordozza** – a kifejlődés minden lehetőségét. – **Az élettan tudósai** – akárhány próbálkozás történt is, és csak történjék továbbra is! – mindig arra hivatkoznak, hogy az élettelen és élő, majd az állat és ember különbsége olyan határozottan kiáltó, hogy ezek **belső egymásból eredése** nem igazolható, és a fejlődési átmeneti példányok a „geológiai ásatásokban” sem találhatók. – Sőt azt is állítják, hogy az öntudat és a személyiség valósága a titokzatosságok titokzatossága és a fejlődés sodrából **tapasztalatilag** nem bizonyítható. Így azután Isten-érvüket így fogalmazzák: az élet valósága (a befelé való **gyűjtés** és önértékében való **felhasználás**), majd az állati és emberi élet sokrétűsége és különfélesége a lelki tevékenységek, az öntudat szellemisége stb. nem magyarázható az anyag belső adottságaiból, hanem a kifelé tevékenykedő **Teremtő** munkájából. Van tehát Isten, aki az élettelen, élő és emberi lények Teremtője és Alkotója. – Arra a nehézségre pedig, amely szerint mindez talán a jövő tapasztalatok alapján lesz igazolható, azt felelik: az a tapasztalati megállapítás majd akkori tudósaikat állítják további kutatás elé, de nem jogosítják fel a jelen tudósaikat – **a mai tudományos ismeretek alapjai** – az élő Isten tagadására²⁰. – Végül még idekíváncozik **Jeans-Eddington** amerikai tudósok²¹ Isten-érve is, amely a matematika „lehetőség-számítása” alapján szól az Isten létének kérdéséhez... Az ő tanításuk arra hivatkozik, hogy **elképzelhető**, hogy egy tölgyfalevélben a milliárdnyi milliárd atom egyede a véletlen sodródás alapján úgy találkozik, hogy **egy tölgyfalevelet** produkál... De a tudományos szellem el nem fogadhatja azt az állítást, hogy évszázadok óta minden tölgy, minden levél, sőt előrejelölhetőan, emberi bizonyossággal, a jövő év termése is

„ugyanazt a véletlen” alakulást termelje. Érvül tehát így fogalmazható: a világ élettelen és élő valóságai, egészében és részleteiben, csak akkor mutathatnak ilyen következetes egybevágást, ha a külső meghatározójukban, a személyes és értelmes Végtelenben, az Istenben találjuk meg a döntő okot. – Arra az ellenvetésre, amely szerint talán a jövő kutatás erre is megadja a feleletet, ezt válaszolják: **akkor majd** levonható lészen a tagadó magyarázat, de most **csakis** a pozitív Isten-létnek elfogadása a tudományos következtetés.

c. Végül az Isten létének kérdése és előrobbanó bizonyításának problémája nézhető **az ember alanyi szemszögéből** is²². Ez az út saját **alanyi életünk**ből indul és végeredményben a mindenható Isten létéhez vezet. Mégpedig nem a **fájdalmas kényszerbehódolást** követelve, hanem a **diadalmas életlendület erőit fokozva**. – Lássuk csak ezeket a megfontolásokat.

α) Ősi erő és így a természet lényegének egy mozzanata, hogy minden egyes ember – akarva, nem akarva – beáll az Isten-kutatás vonalára. Rákényszeríti a természet, hogy véges létét érezve és a végnélküliség igényét tapasztalva **keresse** a Végtelen Atyát. – Majd leszögezhető az a megállapítás is, hogy a nagyvilág lépcsőzetes fokozódást tár elénk. Az anyagi, az élő, az érző és gondolkodó lények (emberek!) sora reávisz arra, hogy önmagunkat olyan **csúcspontoknak** tudjuk, akik az **önbírás és alanyiság** értékét hordozzák. Most csak az a megfigyelésünk tárgya, hogy az **alany-ember** állandóan követeli, hogy **véges alanyisága a Végtelen alanyiság** képét alkossa. Szelleme nem tud megnyugodni az egyedülálló és véges alanyiság magyarázatában, hanem követelve követeli, hogy ennek gyökérzete a végtelen **Alanyból**, az Istenből sarjadozzék. – Majd az alanyi értelmezése mellett az egész életünk csak úgy talál igazi tartalmat, ha nem a nagyvilág utolsó fejlődési vetítése, hanem a végtelen Alany, az **Isten szeretetének élői** vagyunk. Jól mondja Szt. Ágoston: „Nyugtalan a lelkünk, míg Tebenned meg nem pihenhettünk”... Végül pedig odajutunk, hogy életünk sürgeti a kérdést: honnan? Miért és hogyan?... Végül: hová törünk?... Az ősi tapasztalat szerint felfelé **fejlődés útján** törünk előre. Mintha reáutalna arra: magasságból jöttünk, mert oda törünk és magasságba törve bontakozunk, hogy oda jusunk. Az alany az alanyhoz, az ember az Istenatyához. – És ezt a vonalvezetést nem dönti meg a betegségek folytán való lehanyaglás, majd az élet végén jelentkező földbetérés igazsága sem. Ez csak arra utal: ami föld bennünk, az „földanyánk” keblére kívánczik, ami pedig lélek, szellem, az az égi Atyánk világában továbbra is **életben** virágzik és pompázik.

β) De ha ez az oklángolat olyan világosan elvezet Istenhez, honnan mégis a sok hitetlen? Felelet: olyan, aki Isten **nemlétét** igazolná, nincs. Csupán **nehézségeket** hozhat fel ellene s ezek alapján tagadja Isten létét. Hogy pedig egyik-másik nehézség valaki előtt súlyosabbnak tűnik fel, mint a másik előtt, az az ész alanyiságából folyik. Minden embernek más a lelki hangulata, más és más lelki beállítottsággal szemlélve más és más a világképe. Az elkeseredett ember mindenben rosszat lát. A jó hírekben nem tud bízni. A derűs kedélyű ember örvendezni tud minden jónak, természetnek, életnek, ennek apró-cseprő javainak. A naív, gyermeki lelkület mindenben örömet érez, még a legparányibb dologban is. Más szóval: egyik emberre így, a másikra amúgy hat ugyanaz az esemény. De maga az a tény is, hogy az ész minden embert réakényszerít az **Isten kutatására**, élénken mutatja, hogy itt a természet szava jelentkezik. A természet szava pedig csupán abból a mélységből szokott előrobbanni, ahol az abszolút igazság, a lét gyökérzete rejlik. – De hogy lehet valakinek olyan lelki berendezettsége, hogy elveti az Isten létét? Sok ember **téves** bölcséleti felfogásnak híve. Vannak emberek, akik az igazság létét, az okság elvét, sőt a világ létét tagadják. A bölcséleti rendszerek a kétkedések, anyagelvűség, idealisztikus világszemléletek között hullámszanak. Hisz éppen ez a nagy hullámverés mutatja, hogy milyen mélységek felett ingadozik az előretörő emberi szellem²³. Különleges, téves ítélkezésük erre a meggyőződésre vezette őket; ilyenek természetesen nem jutnak el az Isten létéhez. Azaz: ingadozó lépéseik igen gyakran odajuttatják őket (Voltaire halálára gondolhatunk...). – Mások **helytelen Istenfogalmat** alkotnak és belátva a maguk alkotta Isten-fogalom helytelenségét, elvetik magát az Isten létét is. Az Isten létéhez ugyanis könnyebben eljut az ész, de az Isten-fogalom megalkotása nehéz feladat. Milyen az Isten? – ez itt a kérdés. Aki mármost emberi gondolkodását átviszi az Istenre (ember alakú, fenn ül a mennyben, beszélget, haragszik...), az azonnal átlátja, hogy **ez a kép** ellenkezik a Végtelen fogalmával s következésképp lehetetlenségnek tartja Isten létét is. Pedig a hiba a helytelen fogalommegalkotásban van. Azt ugyanis nem tanítja a vallás, hogy az emberi képzetek adják az Isten tartalmát, ezek a fogalmak csupán **megközelítőleg** akarják kifejezni Istenről való ismereteinket. Hogy ezek az ismeretek nem lehetnek egészen kimerítőek, azt ez a bölcséleti tétel is igazolja: véges ésszel ne akard teljesen megérteni a Végtelent! Egyébként is a „**hogyan**” nem ismerése nem jogosít a lét tagadására. A természet jelenségeiben is sok esetben ismeretlen a mód kérdése, de ezért a tény maga mégsem ta-

gadható. Pl. erő, anyag hogyan alkotja a létet, a szem működése után hogyan alakul ki a fogalom? Itt egyik esetben sem ismerjük a „hogyan”, és mégis mindenki érzi, hogy a lét, az anyag és az erő valóságok... A mód és belső tartalom nem ismerése a további kutatás ösztökéje és nem a tagadás, a nemlét állításának alapvetése. – Ismét mások **életmódjuk** miatt jönnek összeütkezésbe a lét valóságával. Isten létének elfogadása nem elméleti jellegű csupán; ellenkezőleg, sok gyakorlati, erkölcsi, sokszor igen súlyos következménnyel járó igazság és életelv. A „Hiszekegyhez” oda van kapcsolva a „tízparancsolat”. Ámde ennek teljesítése gyakorlatilag nehéz, és a nehézség visszahat az Isten létének elméleti tételére. A küzdelemtől irtózó ember itt-ott inkább az Isten létét tagadja, csak hogy ezektől a kötelemektől szabaduljon. De tagadhatatlan tény az is, hogy az ilyen emberek legnagyobb százaléka az életveszély, a halál órájában Istenhez tér²⁴... Egyébként a tapasztalat azt mutatja, hogy az emberek egy része lelki hullámmáson vergődik keresztül. Kezdetben hívő, majd közömbös, vagy hitetlen, a végén ismét hívő... Jól mondja a közmondásszerű tétel: „A gyermekkor dogmatikus (mindent elhisz), a fiatal kor szkeptikus (mindenben kételkedik), a kifejelett kor kritikus (alaposan megítél mindent)”. Ezt a mondást kiegészíti egy másik, amely egyenesen Istenre vonatkozik: „Philosophia parva a Deo abducit, profundis hausta ad Deum reducit”. A gyenge gyermekkorban az Istennel élünk, a fiatal korban csekély és felületese ismereteink sokszor az Istentől elvezetnek, de felnőtt korban mélyebb és alaposabb ismeretünk az Istenhez visszavezet.

Végül rójuk ide még azt a bölcs igazságot: nem az emberi szellem kegyes lealázkodása, hogy végre is elismeri az **Isten létét**, hanem az égi Atya meghálálhatatlan ajándéka, hogy a földi lények közül egyedül az embert emelte arra a magaslatra, hogy lelkével elérje, belső érzéseivel szeresse és örökké Atyjaként tisztelhesse a világ égi Urát. És pedig azért, mert így megoldhatja **saját létének** problémáját.

2. Az Isten-fogalom megalkotása

Isten létének megismerése után annak helyes fogalmát kell megállapítani. E fogalom akkor lesz helyes, ha Istent **önmagában**, a **világhoz** és **hozzánk** való viszonyában törekszünk megismerni.

a) **Isten önmagában.** – Itt is a világban tapasztalható három tényből indulunk ki: a világ van, a világ esetleg lesz és a világ célszerű. – A világ okok sorozata, vagyis minden az előzőből való. Ezzel kapcsolatos, hogy Isten önmagától való. – A világban minden szépség, tökéletesség részleges; ezzel együtt jár, hogy Isten a **legtökéletesebb**. A világ időben lett, tehát kezdete van; ezzel együtt jár, hogy az Isten **örökkévaló**. A világ célszerű; együtt jár ezzel az, hogy az Isten **eszes és szabad lény**. Eszes, mert célokat gondolt ki, szabad, mert ezt a mostanit valósította meg számtalan lehetőség közül. Ámde minden tökéletesség foglalatja nem lehet véges, Isten tehát **végtelen**. A végtelen pedig csak egy lehet, mert több végtelen korlátozná egymást. Az egységgel a belső egység, az egyszerűség is jár, mert ellenkező esetben az egész és rész oszthatóságát, az esetlegesség bélyegét hordaná magán. De lehet-e egy ilyen lény anyagi? Anyagi semmi esetre sem, tehát Isten **szellem**.

b) **Isten a világhoz való viszonyában.** – Minden, ami a világon van, a függés és esetlegesség bélyegét viseli. Minden kiutal önmagából és alapját a Végtelenben, az Istenben bírja. Ebből az következik, hogy Isten a világ **teremtője**. De a világ fennmaradása szintén Istentől függ, mert a véges világ egész léte a Végtelenben gyökeredzik; azért az Isten a világ **fenntartója**. Mivel azonban a világ minden porcikája egészen az Istenen épül, azért Isten **mindenütt jelenlévő**. De végül mivel nélküle semmi sem történhetik, hisz mint működő végső ok mindenütt szerepel, azért az Isten **mindentudó**.

c) **Az Isten az emberhez való viszonyában.** – Az ember a földi lények legkiemeltebbje. Ezt a kiváltságot annak köszönheti, hogy a világ tárgyaival szemben **alanyisággal** rendelkezik. Nem vele történik valami, de ő cselekszik. „En”, – mondhatja mindig a cselekvő ember. Ez a **személyiség** ténye. Ha a teremtmény ilyen, a Teremtő sem lehet kisebb, sőt benne a **személyiség**, az **önrendelkezés** abszolút formában jelentkezik. Így tehát Isten a **legtökéletesebb személy**. – Ámde már itt a földön is észleljük, hogy a személyek egymáshoz való helyes viszonya így fejezhető ki: segíteni egymást a célok elérésében. Isten tehát **gondviselője** az embernek. – Az embert mint személyiséget tekintve, észleljük, hogy vannak benne bizonyos erkölcsi érzületek. Mindenben keresi a **jót** és kerüli a **rosszat**. Mindenkiné meg akarja adni a **magáét**. Sőt ha ellene cselekszik ezeknek a lelki készségeknek, akkor lelkifurdalások figyelmeztetik helytelen cselekvésére. Épp ezért igaz, hogy az ember **erkölcsi lény**. Ámde ez az erkölcsi törekvés csak úgy magyarázható, ha értékeljük és elfogadjuk, hogy Isten a teremtésben **akarja a jót és engedi a jó és a rossz közti különbséget**; továbbá akarja, hogy **minden és mindenki** végérvényesen a **jó felé** törekedjék. Vagyis Isten **szent**. – De ha Isten akarja a jót és engedi

a jó és a rossz közti különbséget, de ezzel együtt akarja a **jónak érvényét**, akkor természetesen megjutalmazza a jót és megbünteti a rosszat. Ez pedig azt jelenti, hogy Isten az emberrel szemben **igazságos**.

Ha ilyen módon állítjuk magunk elé Istent, eloszlanak nehézségeink és gyerekes képzeleteink, amelyek a következők lehetnek... Isten mindenütt jelen van. Hogy volna ez lehetséges, mikor a tapasztalat szerint valaki egy időben csak egy helyen lehet?... Ha az Isten anyag, úgy a tétel lehetetlenség, ámde a mindent átjáró végtelen szellem jelenléte nem ütközik nehézségbe. Szép analógiát adnak erre az elvont igazságok, amelyek hasonlóképpen **mindenütt jelen vannak** (pl. $2 \times 2 = 4$). – Isten mindent tud. – Az emberi tapasztalat itt is ellenkezőt mond. Hogyan tudhatja a jövőt és méghozzá a **szabad jövőt** (ember dönt!)?... Azonban e tétel sem úgy értelmezendő, hogy Isten valamelyes eszköz (pl. szem) segítségével észlel. Isten végelemzésben minden létnek és eseménynek gyökere, tehát benne és vele és általa történik minden. Mégpedig nemcsak a jelen, de a múlt és a jövő is. És a szabad jövő?... Ez ugyan misztérium, de ezt is enyhíti az a megfontolás, hogy a szabad jövő is szellemi születés és nem oktan összevisszaság; így tehát ebben is szerepet talál a végtelen **Szellem**. – Az Isten örül, haragszik, beszél stb. Hiszen ezek teljesen emberi cselekvések, egyik–másik a Végtelenhez méltatlan... Ezeket a fogalmakat sem szabad teljes tartalmukkal átvinni Istenre; csupán annyit, amennyit vele Istenről mondani akarunk. Az örömben és haragban – az embernél – az érzélem szerepel; sőt a harag alakjához tartozik a szigor, sőt néha–néha belegondoljuk a hangos és durván fenyegető beszédet is... Istennél az öröm csupán **odafordulást** és a harag **elfordulást** fejez ki. Isten örül a jó cselekedeteknek és haragszik a rosszak miatt. Az egyik azt jelenti, hogy Isten kegyelmével odafordul a jóhoz, a másik pedig azt, hogy Isten elfordul egész lényével a rossztól. – Isten beszél... Ez sem úgy értelmezendő, hogy a száj, a hang segítségével szól, hanem úgy, hogy Isten közli magát. Mivel pedig az odafordulást, a gondolatközlést általában emberi alakban így fejezik ki: az ember örül, haragszik, beszél, azért per analogiam ezeket a kifejezéseket Istenre is átvisszük. Ezek a szempontok magyarázzák a Szentírásnak azokat a részeit, amelyek az Isten örvendetes, haragvó stb. ábrázatáról szólnak. – De most már további kérdés lehet: miért ábrázolják az Istent ember alakjában? A rövid felelet így hangzik: csupán érzékítő megjelenítés szempontjából. Az ember természetéhez tartozik ugyanis, hogy minden ismeretét az érzékszervek útján szerzi, és ismereteinek elseje is az érzéki kép. Sőt még elvont fogalmait is érzeti alakba szereti önteni. Így a szépség fogalmát mindig valamiféle valódi szép tárgyból vonja le. Viszont a szépséget a szép képbe, zenébe formálva érzékelteti. Az ember Isten képmása, s mivel a képmás közelíti meg leginkább az eredetit, azért emberi alakban próbáljuk megközelíteni a Végtelent. Nagyon természetes, hogy ez a hasonlatosság, amely Isten és ember között fennáll, nem külső, testi alakra értendő, hanem az értelmi és akarati működésre, azaz a szellemi tevékenységre. Mivel pedig ez a **szellemi hasonlatosság** magában meg nem rajzolható, azért azt az alakot választja az ész, amelyben az értelmi és akarati hasonlóságot megtalálja; és ez pedig az **emberi alak**.

Íme! Így alakul ki a tévedések és bizonytalanságok ködéből kitisztuló **helyes Isten-fogalom**, amelyet a Katekizmus e két meghatározásba foglal: „**Isten önmagától való, legtökéletesebb szellemi lény, mennynek és földnek Ura**”, és: „**Isten az egész világnak Ura és a mi mennyei Atyánk**”. Az első Istent inkább önmagában állítja elénk, a másik inkább a világhoz és hozzánk való viszonyában. – Ha pedig az **ábrázolás** problémáját nézzük, annyi tény, hogy minden egyes Istent ábrázoló kép alá oda lehetne írni – de mindenesetre oda kell gondolni – e korrektívumot: „Ez pedig csupán emberien érzékítése az érzékíthetetlennek...”

3. Isten belső élete; a Szentháromság

Az Isten létének magyarázata után az Isten **belső életének** kérdése áll elénk. Isten egy. Egyszerű személyiség. Ámbár az egységet a Szentírás is állandóan hangsúlyozza, mégis az istenségről mint háromságról is beszél. Krisztus ugyanis így búcsúzik tanítványaitól: „Elmenvén tanítsatok minden nemzeteket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében” (Mt 28,19).

a) A Szentírás a **három Személyről** egyenként **mint Istenről** beszél.

α) A kinyilatkoztatás így tárja elénk a tételt: – Az **Atyáról** így szól: „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Téged, egyedül igaz Istent” (Jn 17,3). – A **Fiúról** ezt mondja: „Kezdetben vala az Ige és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige” (Jn 1,1). – A **Szentlélekről** így nyilatkozik: „Ananiás, miért kísértette meg a sátán szívedet, hogy hazudj a Szentléleknek? Nem embernek hazudtál, hanem Istennek” (Ap.Csel. 5,3). – Az egész kinyilatkoztatást pedig így foglalja egybe az Írás: Galamb képében megjelenő Szentlélek jelenléte mellett ez a hang cseng a megkeresztelt Jézus felett: „Ez az én szerelmes fiam, őt hallgassátok” (Mt 17,5).

A Szentírásnak ezek a nyilatkozatai határozottan egy Istenről, de amellet az Atya, Fiú, Szentlélek Személyéről beszélnek. Az Anyaszentegyház mint Krisztus tanításának élő képviselője – a múltban és jelenben is – állandóan tanította ezt a hittételt. Mivel pedig ennek mélységét teljes valójában fel nem foghatjuk, azért a Szentháromság titkának nevezte²⁵.

β) Az emberi értelem így próbálkozik a titok értelmezésével: a Szentháromság tanításából egész nyíltan kiviláglik a Szentháromság tana, viszont a tény mikéntje érthetetlennek látszik, azért a kutató észnek állandó munkát adott, hogy e hittitok mibenlétét valamiképpen megközelítse.

E kutatások eredményeként reáutalhatunk a következő **megközelítő** megállapításokra. – E hittétel nem ellenkezik az ésszel. A Szentháromság ugyanis az **egy** Istent valamiképpen **háromságnak** is mondja. Ez azonban nem annyit jelent, hogy $1 = 3$, de annyit, hogy az Istenség mint egység, három öntudatban, **Személyben** éli életét. – A Szentháromság homályosan bár, de analógiákkal megközelíthető. A Földön sok dolgot láttunk, amelyhez hozzátartozik a háromság fogalma. Pl. mindennek van kezdete, folytatása, vége. A térnek hármas dimenziója van: szélesség, hosszúság, magasság stb. – Sőt **egységeket** is találunk, amelyek **tevékenységükben** hármasak. Pl. a parázs: világít, gyújt, éget. – Persze, mindez gyarló hasonlat!... **Szt. Ágoston** mélyebb alapokat keresett, amidőn a Szentháromság titkát akarta megvilágítani. Az embert véve alapul így okoskodott: Esse – Lét: Atya Isten; Nosse – Ismeret: Fiú Isten; Velle – Akarat: Szentlélek Isten.

Ez az értelmezés **feltételezi** azt az igazságot, hogy a Végtelenben az Ismeret és Szeretet **külön személy**. De el ne felejtjük, hogy neki is – a tengerparton a Szentháromság titkának vizsgálásánál – megjelent az Úr anyala és azt súgta fülébe: „hamarabb kimerítheted a tenger vizét kicsi kagylóddal, mint elérheted a Végtelen háromságának titkát”. Mintha azt súgta volna: az ember véges értelme nem meríti ki az Isten végtelenségének titkát. Nagyon természetes, hogy mindez az okoskodás csak gyenge kísérlete annak, hogy a Végtelen léttartalmát megközelítsük. De annyi azonban ezekből a kísérletekből is nyilvánvaló, hogy a Szentháromság annak a nagy ténynek pregnáns állítása, hogy a lét belső és ősi gyökérzetében a viszonylagosság titokszerűsége is figyelemre méltatandó. Még Isten sem elszigetelt, hanem Önmagában és Önmagával **viszonyban** lévő **egység**. – E hittétel természetesen a kutatások után is **titok marad** az ész előtt, mert hisz a **véges** ésszel a **Végtelen belső életét** megérteni sohasem tudjuk. Oly titok marad, amelyet a kinyilatkoztatás közöl, az emberi ész nagy megfeszülésekkel megközelít, de soha teljesen meg nem ért és ki nem merít.

γ) És ha most mindezek után felvetnők: miért is hangzik el ez az isteni kinyilatkoztatás, ha annyira felfoghatatlan az értelme?... Talán csak azért, hogy titok elé állítsassék az emberi szellem?... – A hittudósok ilyen módon felelnek erre: a Szentháromság titkának kinyilatkoztatása az Isten végtelen Értelmére (személy benne az Értelem, a Fiú!) és a szeretet végtelenségére (személy benne a szeretet Lelke!) utal. Mintha így szólna: az égi Atya a végtelen Értelem és a végtelen Szeretet. – Majd így folytatják: a Szentháromság végtelen életegysége (egy az Isten!), a **belső élet viszonyossága** arra utal, hogy a Személy nem jelent végleges elzárkózást és szigetszerű kiemelkedést, hanem az egység melletti belső **életrelációt**. Ez pedig talán arra utal, hogy az emberszemély is a **személyes kapcsolat felvételével** keresse életének belső értékét. Legyen pedig ez – ember-testvérek felé és végső fokon az Istenszemély felé forduló. – Végül azt is állítják a hittudósok, hogy minden hittitok lényeges feladta az emberi szellem megfeszítése és kutatásra kényszerítése. Legyen tevékeny a szellem, amikor egész lényre arra fordul, ahol található az Isten.

b) A Szentháromság **lényege**: Atya, Fiú és Szentlélek. – Itt ismét arra utalunk, hogy Isten három Személyének tanításában az értelem a kinyilatkoztatásra támaszkodik, mert a véges elme csak a Végtelen létét, de nem belső tartalmát értelmezi. „Ami ugyanis Istenről megismerhető, az világos előttük, mert Isten nyilvánvalóvá tette számukra. Hiszen, ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, a világ teremtése óta, művei alapján értelemmel fölismerhető” (Róm. 1,19-20). Természetes azonban, hogy tapogató megközelítéssel közelíti és a tanítás észellenességét mindenütt visszaveti. De már itt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy most csak az **Isten belső életének hármas Személyéről** lesz szó, mert mind az égi Atya, mind a Fiú és Szentlélek **kifelé**, az ember életére kiható működése a **teremtés** – **gondviselés** fejezeteiben, majd a **megváltás** ismertetésében és végül a **megszentelés** tanításában nyer bőséges magyarázatot²⁶.

A kinyilatkoztatás az **Istent Atyának**, az **Egyszülöttjét Fiúnak** és a **Szeretetét Szentléleknek** mondja. – Ez a rövid tételbe foglalt igazság előfutamozásban jelentkezik az Ószövetségben és világosabb alakban tárul elénk az Újszövetségben.

α) Az **Isten atyasága** önbírási jelzése és – épp a teremtés tényével (1Móz. 1-2. fej.) a jóság és a

szeretet gyökérzetét tárja elénk, mert minden, amit az Isten teremt, az **jó**. „És látá az Isten, hogy mind-az, amit alkotott, felette jó volt” (1Móz. 1,31). – A paradicsom leírása, az odaadó hódolat készsége és a szembeszállás lehetősége a **szabaddá teremtés** égi kincse. – Jól jegyezd meg és gondold át: minden földi teremtmény kényszer alatt hódol, csak az ember a független és szabad teremtmény. Ez az ember az, aki az Isten képe. „Megalkotta tehát az Úr Isten az embert a föld agyagából, arcára lehelte az élet leheletét és élőlényé lett az ember” (1Móz. 2,7). És ez a teremtmény, aki személyes létével vetíti elénk az **Isten-Személy végtelenségét**. Igaz ugyan, hogy az Úr fogalmát és erejét erősebben hangoztatja az Ószövetség, de tagadhatatlanul, **állandóan** cseng a próféta ajkán: kegyes az Úr és visszafogadja a megtérő bűnöst (lásd: Ábrahám, Jákob, Dávid és a megtérő népnek következetes történetét). Az Újszövetség pedig felfokozza ezt a kinyilatkoztatást. Az Isten – Atyánk, Aki szeret. „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindaz, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,16). Az Isten – Atya, Akihez így imádkozunk: „Mi Atyánk” (Mt 6,9). Olyan Atyánk, Aki nek gondviselő szeretete árad felénk mindörökké (Lásd: A gondviselés pontját).

β) Az **Egyszülött fiúsága** az Írásokból úgy tűnik elő, ahogyan az előző pont említette. Jól meg kell jegyezni a Szentírás ószövetségi előfutamosa mellett ezt az újszövetségi szöveget: „Minden általa (az Ige) történt és nélküle nem történt semmi” (Jn 1,3). De vissza kell idéznünk ezt a szöveget is: „Ez az én szerelmes Fiam” (Mt 17,5). – Majd ismerni kell Jézus állandó szavait és imáit, amelyek mindig így emlékeznek meg az egek Uráról: **az én Atyám**. De hozzáteszi azt is, hogy: „amint Atyám, úgy én is örökké cselekszem” (Jn 5,17). Sőt azt is mondja: „...én ő benne, ő énbenem vagyok” (Jn 14,20). Mindez döntő erőt nyer ebből a kinyilatkoztatásból: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok” (Jn 8,58). Az egyházi tanítás tehát a kinyilatkoztatás alapján így fogja hittételbe az Egyszülöttnek valóságát: „A Fiú az Atyával egylényegű és az Atyától öröktől fogva született”. – Itt is meg kell jegyeznünk: a második isteni Személynek, a Fiúistennek az emberek felé való tevékenysége Jézus Krisztus megváltó működésénél tárul elénk! (Lásd: 6. pont).

γ) A **Szentlélekről** csak általánosságban, előképekben és ködös jelzésekben szól az Ószövetség²⁷, de határozott világossággal beszél az Újszövetség. Ő az Isten Szeretete. „Az Úr lelke rajtam: ő kent föl engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek” (Lk 4,18) és „A remény pedig nem csal meg, mert Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm. 5,5), rajta keresztül jelenik meg az Isten teremtő sugárzása. Ő az Isten személyként élő végtelen **Szeretete**. Ezért olvassuk az Írásban: „Úgy viselkedjünk mint az Úr szolgálói... tisztaságban és tudásban, békétúrásban és jóságban, a **Szentlélekben** és őszinte szeretetben” (2Kor.6,4. és 6). Abban a Szentlélekben, Aki a szeretet Lelke.

De Ő az emberek felé áradó szeretet valósága is. Örök **lakója** a lelkeknek: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok és Isten Lelke lakik bennetek?” (1Kor. 3,16), állandó **sugalmazója** az Egyháznak: „A Vigasztaló pedig, akit az Atya nevemben küld, megtanít majd mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,26) és így örök **hazasegítője** a megváltott emberiségnek.

Ez a rövid egybefoglalás reáutal arra az egyházi tanításra, amely a kinyilatkoztatásra támaszkodva értelmezi a Szentháromság egyes Személyének élettartalmát és kifelé való működésének alapvonalát. – A Teremtő Atya, a Megváltó Fiú és a megszentelő Szentlélek **működése** a teremtés, a megváltás és kegyelmeken keresztül való megszentelő és tárgyalásánál talál bőséges magyarázatot.

4. Isten kifelé való tevékenysége

Van Isten, tehát Ő az abszolút kezdet. Tőle függ minden eredetben, fennmaradásban, kifejlődésben. A kezdet gondolata minden világmagyarázatban megtalálható. Az egyikben az **öntudatlan való** (nevezhető örök anyagnak is), a kereszténységben **öntudatos, személyes Isten**. A Szentírás gyönyörűen fejezi ki ezt, amidőn így szól: „Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige” (Jn 1,1). Majd így folytatja: „Mindenek általa lettek és nála nélkül semmi sem lett, ami lett” (Jn 1,3). E két szöveg alapján annak a gondolatnak a kifejezése, hogy az abszolút kezdet, tökéletes létgyökér az Isten, s hogy az egész lét a Végtelenben, a személyes Istenben bírja alapját. Ezért határozza meg Önmagát így az Úr: „Én vagyok az „Aki vagyok” (2 Móz. 3,14). Előttünk áll a tapasztalati világ, a föld az egész világegyetemmel, az ember értelmi, akarati erőivel, s mindez nem független, véletlen alakulás, de a személyes Isten műve.

A létező világ örök problémája volt az embernek, mégpedig két szempontból: honnan az öntudatlan és öntudatos lét, és vajon van-e egyáltalán értelme és célja a létben mozgó öntudatos életnek, az embernek? Egyszóval: honnan, hová?... Örök problémák, amelyek feleletet sürgetnek.

Akik az örök anyag elméletével próbálkoztak, azok előtt érthetetlen maradt a világnak **meghatá-**

rozott mivolta, de különösen sötét maradt az emberre nézve az életcél kérdése... Hová és miért?... Erre a nehéz kérdésre nem tudott felelni a pogányság, és így ködös és értelmetlen rejtély maradt előtte az emberi élet.

Ámde a keresztény gondolat más szint kölcsönöz a világnak. Létét alapjában a személyes Istenre vezeti vissza, Aki teremtő erejével létesíti, fenntartó erejével fenntartja, szeretetével gondozza. Így azután érthető lesz a véges világ eredete (a véges – a Végtelentől), fellelhető az egész világ célja (szolgálata embernek és hirdetése Isten dicsőségének). És az utóbbi rendkívül fontos. Hisz a céltalanság érzete a legleverőbb, mert értelmetlennek és eredménytelennek mond minden történetet; de különösen az ember történetét, azét az emberét, aki minden munkájában célokat keres és azok végérvényére áhítozik.

Bár mindenki előtt kívánatos a cél ilyen magyarázata, mégis sokaknak idegenül hangzik a teremtés gondolata. Hogyan lehetséges a teremtés? Erre a kérdésre nincs más felelet, mint ez: van lét, tehát kell, hogy alapját is keresse az értelem. Semmiből semmi sem lehet. S ha az örök anyag véges mivolta miatt nem lehet magyarázat, akkor a Végtelenben található fel a kielégítő felelet. A teremtés valójában ezt mondja: a létnek személyes alapja és elérendő célja van. – Maga a mód itt is ismeretlen, de némi analógiával megközelíthető. Az ember magának – képzeletének erejével **világokat teremthet** (aranyhegyek, mesevilágok). Igaz ugyan, hogy ezek csupán fogalmi világok s így csak lehetőségek, de hisz az ember függvény és lehetőség, – helyzete csak ezt tudja „megteremteni”. Ezek felett pedig a Végtelennek, a „purus actus”-nak kifelé való működése a **valóságos lét**.

Mármost, a teremtést véve a létező világ alapjául – a kinyilatkoztatás alapján – a teremtmények három fajáról beszélhetünk: az anyagi világról, a túlvilági szellemi világról és a föld emberéről. – Lásuk ezeket egyenként. Mit tudunk ezek teremtéséről és céljairól egyenként?

5. A teremtés

A Szentírás Mózes könyveinek első lapjain írja le a világteremtést. A leíró közlés rövid szavakban foglalja össze az összes lény teremtésének egymásutánját. Hat napról szól, amely alatt bizonyos egymásutánban alakult ki a világ, különösen a föld, és lép életbe az ember.

Ez a kinyilatkoztatás azonban nem akarhatja alakilag lekötni a teremtés módját, mert hiszen emberi fogalmakkal szól a Végtelen tettéről; nem akarhat tudományos megállapítást adni, mert hisz a Szentírás vallás-erkölcsi mű, tehát célja a vallás-erkölcsi tartalom közlése. A leírás vallás-erkölcsi tartalma ez: **minden Istentől, semmi sincs önmagától**. Isten a világ Ura, aki akaratának erejével mindent létesít. Ez a gondolat tényleg tisztán vallás-erkölcsi eszme, mert az Istent mint a mindenség szuverén urát mutatja be.

a) Az **anyagi világ teremtése**. – A Szentírás szövege a világ kifejlődését leírva mindenütt kiemeli, hogy az Isten külön-külön teremti az élettelen világot, majd a növényeket, alsó- és felsőrendű állatokat s végül az embert. A tudomány is beszél világ-kialakulásról (evolúció); az anyag itt az ősalap, amelyből később a növényi, állati és emberi élet kifejlődött. Ennek a tanításnak alapgondolata az, hogy egységes belső erők létesítik a további kialakulást. A fejlődéstannak ez a tétele nincs merev ellentétben az Írás szavaival. A teremtés hat napja ugyanis évezredeknek gondolható, hiszen a szó szoros értelmében még a szöveg szerint sem lehet napról (dies) említés (Isten a negyedik napon teremti a napot). A geocentrikus elgondolást pedig előzi ez a tétel: „Kezdetben teremté az Isten **az eget** és a földet” (1Móz. 1,1). De az egységes teremtő szó sem ellentét, mert a szöveg előadása alapján csak a teremtés tényét hangsúlyozza. Sőt nemcsak nem ellenkezik a vallási gondolattal, hanem ellenkezőleg, emeli a teremtő Isten fenségét. „Legyen és fejlődjék minden”, ez a teremtő tett a szuverén erő hatalmas kidomborítása. Az ellentét csupán akkor lépne fel, ha az őanyagot önmagától való, szükségszerű, nem teremtett valóságnak állítanák. De a nagy világ-teremtésnek **leírását** illetőleg jó tudomásul venni a „Biblica commissio” 1948. január 6-i határozatát, amely így szól: „A régi keleti embernek is megvoltak az irodalmi műfajai és ezek nem azonosak a mieinkkel. Ha azt kérdeznők, hogy Mózes valóságos történelmet mond-e el, nem lehet egyszerűen sem igennel, sem nemmel felelni. A helyes válasz az volna, hogy **ő az akkori gondolkodás módszerén** mondja el a **történelmet**. Az ő történetírásuk, különösen a vallási történetírás, nem egyszerűen adatok közlése. Benne van az ember hite, az eseményekből származó tanulság, az erkölcsi követelmény, s mindez képekkel, hasonlatokkal illusztrálva”.

A világot illetőleg most már az lehet a kérdés: mi lehet az anyagi világ célja? – Istenre vonatkozólag: az Ő hatalmának, dicsőségének kinyilvánítása; mert a végtelen szépség, erő számunkra csupán a teremtményekben észlelhető. A világ minden egyes adata jobban és jobban tünteti elő Isten tökéletes-

ségét. Kevésbé mutatja az anyag, tökéletesebben az élő, legtökéletesebben a szellemi világ, a személyiségek világa, amelynek képviselője itt az ember.

De másrészt az emberre vonatkozólag eszköz is az anyagi világ. A földi élet fennmaradásának, táplálásának és felfokozásának eszköze, amennyiben módot nyújt a felsőbb életet élő embernek, hogy rejtett erőit kibonthassa. Ámbár anyag, mégis szellemi és erkölcsi célokat szolgál és így a felsőbbrendű élet emelője. Még káros vonatkozásaiban is azt a célt szolgálja (anyagi csapások), mert amidőn anyagilag lesújt, szellemileg emel; ugyanis kicsiségünk tudatára ébreszt és a Végtelenhez vezet.

b) A **szellemi világ teremtése**. – Az anyagi világot észleljük, de a kinyilatkoztatás szellemi világ létéről is beszél. Angyalok és rossz szellemek gyakran fordulnak elő lapjain. Az ember lelkének teremtéséről pedig külön emlékezik meg az Írás. Ez a kijelentése: „Kezdetben teremté Isten a mennyet és a földet” (1Móz. 1,1) a túlvilági szellemi világot is magába foglalja...

A túlvilági szellemvilág léte csupán a Szentírás alapján ismerhető; ésszel csak annyiban közelíthetjük meg, hogy bennük némileg áthidalva látjuk azt a nagy űrt, amely ember és Isten között van. Az ember: test és lélek, Isten a legtisztább, végtelen Szellem; középhelyet foglal el, tehát köztük az anyagtól mentes és tökéletesebb, véges **szellemi világ**²⁸.

De mi lehet a világ célja? – Istenre vonatkozólag világosnak látszik: Isten dicsőségének tökéletesebb hirdetése. Ők a legtökéletesebb teremtmények, bennük tündököl leginkább a művész alkotó ereje. – De a kérdés így is feltehető: mi a célja és értelme a szellemvilágnak – rám vonatkozólag? – A kérdésre csak akkor felelhetünk, ha elsősorban alapul vesszük azt a tagadhatatlan tény, hogy a létnek ősi ereje a **reláció**, a viszonyosság és egymást támogató egybefonódás. Viszonyban áll az egyik élettelen a másikkal, az élő az élővel, a személy a személlyel. Az élettelen természet nyújtja az alapot, amelyben az élő fejlődhet: ez adja táplálékát, ez biztosítja fennmaradását. De a növényvilág az állatvilágot hordozza. Valamiképpen úgy áll a helyzet, hogy az egész teremtés olyan bonyolult egységes egész, amelyben minden egyes résznek megvan a maga hivatása és így az egészre vonatkozó cél szolgálata.

Az ember viszonya azután még felsőbbrendű, mert embertársával **személyes** viszonyban él. Az ember megérti, hogy másokra van utalva, másoktól kap segítséget és viszont ő is köteles felebarátját céljai elérésében segíteni. Ennek a viszonynak az alapja a szeretet, amelyről Szt. Pál így ír: „Si charitatem non habuero, nihil sum” (1Kor. 13,2). Ebből a kölcsönös viszonylagosságból senki és semmi sem vonhatja ki magát. Flammarion mondása: „Letépsz egy rózsát és megbolygatod az egész világ rendjét”. Ezek a viszonyok azután lehetnek térbeliek, időbeliek, okbeliek, de legmagasabb rendű a személyek viszonya: a **személyes viszony**.

Mivel a szellemi világ személyekből áll, azért az ember és szellemi világ viszonya személyes viszony lesz. Ámde a személyes viszony alapja mindig ez: segíteni, vagy károsan befolyásolni mást a cél elérésében. Ennek az elvnek alapján kell a szellemi világnak hozzánk való viszonyát megállapítanunk. A jó szellemek segítenek a cél elérésében, a rosszak pedig gátolják azt. A szellemi világ ismerete világosabb és céljainkat, annak eszközeit világosabban ismerhetik fel, és így szellemi erővel, a szeretetsugárzás erejével segíthetnek rajtunk. – Nagyon természetes, hogy a szellemi világ befolyása nem kötő erejű felénk helyeződés; nem pedig azért, mert az ember életében a szabadság alkotja a döntő jellegű életértéket. Hiszen még a kettős irányú befolyás lehetősége – jóra és rosszra – is azon épül, hogy az ember a választandó küzdelem és tudatos bontakozás jegyében áll.

A szellemi világ léte és befolyása pusztán érzékeink útján alig észlelhető. Szinte azt mondhatnók, hogy kivételesek azok az esetek, amelyek titokzatosságuk dacára jelenések, érzéki észlelések körébe esnek. Elvileg nem lehetetlen, hogy az érzékfeletti érzéki módon is jelentkeznek; azért nem lehetetlen, hogy a szellemi világ hatásai érzéki alakban is jelentkezzenek. A Szentírás többször is tesz erről említést (Gábor főangyal stb.). Mivel azonban a jelenések nagyon gyakran téves tapasztalatokra, vagy pedig túlzottan felcsigázott beteges idegrendszerre vezethetők vissza (hallucináció), azért ezeknek a jelenéseknek a megítélésében az Egyháznak alapos kutatásokra támaszkodó ítélete a döntő.

Összefoglalva az egészet, röviden azt mondhatjuk: a szellemi világ léte és működése nem az ésszel, hanem az isteni kinyilatkoztatásnak közlése és épp a **hitnek a követelménye**; de mint követelményt, az ész megközelítheti és értelmét fellelheti és értékelheti.

c) Az **ember teremtése**. – Az ember úgy áll a világban, mint része, darabja, sőt kiemelten felmagasodó értéke az egésznek. Anyagi mivolta szerint rész, de belső tartalma folyamán magassági pont. Tagadhatatlan ugyanis, hogy értelmi és akarati erői szerint koronája a természetnek. És ez más szóval annyit jelent, hogy az ember bele is tartozik, meg nem is az anyagi világba. Benne él, de felette mozog. – Ennek a gondolatnak ad kifejezést az Írás szövege, amidőn az ember teremtését közli: „Isten az

embert **agyagból** alkotó és halhatatlan **lelket** lehelt bele” (1Móz. 2,7). Így az ember a Szentírás szerint testből és lélekből álló élő személyiség. – A Szentírásnak ez az állítása úgy lép az **értelem** elé, hogy az emberi élet egységesen, csupán anyagi alapokra leegyszerűsítve nem kaphat kielégítő magyarázatot. Az ember értelmi és akarati működése ugyanis szellemi gyökérezetre utal.

Tekintsük először az embert az **értelmi működések** szempontjából! – Az ember ugyanis nem csupán érzéki képzetet nyer a külső világról, de azok nyomán elvonásokat végez, megállapítja az egyes tárgyak közös jegyeit és ezek alapján általános fogalmakat alkot. A pad érzéki képe után annak jellegzetes jegyeit vonja el, s a pad egyetemes fogalmát alkotja. De tovább haladva, a fogalmakat másokkal egybeveti; azokról gondolkodik és újabb és újabb fogalmakat alkot. – Majd később egyetemes eszméket, erkölcsi fogalmakat teremt, amelyek életének irányítói lesznek. Ezek a fogalmak és a velük való szellemi működések teljesen anyagtalan valóságok, amelyek anyagtalan **tevékeny alanyt** tételeznek fel. – Még tovább haladva azt is tapasztaljuk, hogy az ember nem csupán adott tények megismerésére és fogalomalkotásra alkalmas, de a dolgok okait kutatva, mélyebb, metafizikai igazságok leleplezésére tör. Nem elégszik meg pl. a világ létének tapasztalatával, hanem tovább kutatva, annak **végső okát** is iparkodik megállapítani. Ez a metafizikai törekvés szintén többlet az anyaggal szemben. Sőt saját létének tapasztalata sem elégíti ki; létének alapját, magyarázatát, sőt értelmes életcélját keresi, amely önlétének valódi **értelmét** is megadja. Ez az önismerés szintén túlhalad az anyag természetén. – Végül az ember az anyagnál nagyobb, felsőbbrendű világok megismerésére is alkalmas. Szellemi világot ismer és Istenről mint tiszta Szellemről is gondolkodik. Ha pedig a szellemi világ megismerése is lényegéhez tartozik, akkor – legalább részben – részesének is kell lennie annak a világnak, amelynek megismerésére alkalmas. Így tehát nem csupán anyagtalan erőkre, de szellemi erőre vezetendő vissza az ember értelmi működése.

A második szempont az **akarati működések** szempontja. – Mik az ember akarati törekvései? Legnagyobb általánosságban a jónak megszerzése. – Ámde nem csupán az érzéki javak bírására törekszik az ember, hanem erkölcsiekre is. A megismert erkölcsi jó is igénye az embernek, sőt mi több, oly elemi igénye, hogy erkölcsi értékeit ősi lendülettel igényli. Aki megveti vagy mellőzi az erkölcsi kötelek teljesítését, az lelki furdalást érez elkövetett hibái nyomán. Egyszóval olyannak tűnik fel az ember, hogy élet-szintája felülemelkedik az állatvilág fölé, amelynek ösztönvilága az érzéki jók keresésénél lehatárolódik.

Sőt tovább haladva, azt is tapasztaljuk, hogy az ember függetlenítheti magát az egyes jónak kényszerítő képzetéből és mint **önrendelkező**, saját maga állapítja meg, hogy adott esetben mi legyen **rea nézve** a nagyobb jó és magasabb rendű. Más szóval: az ember a szabad rendelkezés jogával bír, ami szintén az anyagi világ fölé emeli őt. Az anyagi világban ugyanis a **törvényszerűség** kötöttsége, az állatvilágban az ösztön kényszere, az emberben pedig a **szabadság** az uralkodó elem. Sőt azt is leszögezhetjük, hogy az ösztön mindig célbafutó, tökéletes és átörökölt; míg az emberi döntés itt-ott hibás és nem örökölt tehetség. – Legvégül az ember nem elégszik meg a véges léttel, neki a végtelenség kell. Hiába töltekezik a világ javaival, vágyainak kitárulása a földiekben sehol sem nyer kielégülést. Mindig többlet és többlet akar. Csupán akkor érné el a befejezettséget, ha minden jót megszerezhetne... Ez azonban a földön teljes lehetetlenség, és épp azért vágyai átcsapnak a fizikai világ határain és az örök élet világában keresi az életlendület tetőzését. Ez a törekvés pedig az életnek olyan megnyilvánulása, amely élénken ráutal arra, hogy nemcsak anyagi, de szellemi valóság az életünk alapértéke. Olyan szellemi lét az ember, **aki** az anyagi létből kiemelt, fölé emelt és isteni jegyek hordozója.

Összefoglalva az egészet, azt mondhatjuk, hogy az ember értelmi és akarati működése arra enged következtetni, hogy az ember valójában két részből: **testből** és **lélekből** áll. Ebből azután az is következik, hogy mit kell tartanunk arról az irányzatról, amely az embert kizárólagosan **anyagi valóságnak** tartja (szélső Darwinizmus). Ha ugyanis igaz is, hogy a teremtett világ sodródó kifejlődése (evolúció) eredője, akkor sem kapcsolható bele az ember olyan szorosán, hogy mint utolsó láncszem, a legtökéletesebb, de lényegileg az előzőkkel azonos. Nem pedig azért, mert épp az értelmi és akarati működések kényszerítően követelik, hogy az anyag felett álló szellemi erőkre, a lélekre is következtessünk. – A Szentírás a lélek teremtését az Isten egyenes tényének mondja. Isten az embert agyagból (földből) teremtette és **lelket lehelt bele**. E kijelentés alapján annyit jelent, hogy Isten a meglévő anyagból teremtette az embert. Épp azért az evolúciós felfogás, amely testileg az állatvilágból fejlődőnek, de lelkileg Isten külön teremtményének mondja az embert (mérésékelt Darwinizmus), nem jut egyenes ellentétbe a Szentírás kijelentésével. Az élők és az ember fejlődésének kérdésében csak az az egyházi tanítás lényege: a világ Teremtője az Isten, aki szellemi lélekkel áldotta és áldja meg az embert.

A teremtés **értelmét** keresve, itt is felmerül a kérdés: miért az ember? A kérdést súlyosítja az a megfontolás, hogy az ember az öntudat földi képviselője és így magasabb rendű hivatásnak hordozója. – Az **Istenre** vonatkozólag az lesz a helyes felelet, amely az ember célját a végtelen erőinek tökéletesebb jelentkezésében látja. Mert feltétlenül több az öntudat az öntudatlanságnál, s mélyebb ismerete az Istennek a személyes mivoltának ismerete, mint valami elvont erőre való következtetés. De egyébként hol is jutna értelmes jelentkezésre az Isten, ha nem az öntudatos emberben? Valamiképpen úgy áll a helyzet, hogy Isten nélkül értelmetlen a világ, de a világ számára ember nélkül ismeretlen az Isten. Ezért mondja az Írás: „Saját dicsőségére teremté őt” (Iz. 43,7). – Az embert tekintve, a célnak külön személyesnek, alanyinak, egyéninek is kell lennie. A kereszténység tanítása úgy oldja meg a kérdést, hogy a földi tökéletes életet és ennek közvetlen folytatásaként a természetfeletti örök életet állítja oda az emberi élet céljául. Oly távlatok ezek, amelyek az emberi élet összes igényét kielégítik és az embert állandó, emelkedő tevékenységre serkentik.

Ezzel ellentétben áll az a felfogás, amely az embert a legtökéletesebb állatnak mondja, s életcélját kizárólagosan a földi élvezetek kiélvezésében keresi. De emelhet-e az az öntudat, amely végül is az öntudatlanságba való ívelésről beszél? Élvezet, öröm, erő kifejtés, élet, egyszóval minden véget ér a sírnál?... Az ember csupán akkor talál igazi megnyugvást, ha életéről magasabb felfogást alkoshat, s ha végkifejlődését az örök életben remélheti. Ezt pedig nem adja meg más, mint az a keresztény „jó hír”, amely az embert Isten teremtményének, s mint ilyent, örök életre hivatott fiának is tanítja. Az ember az Istentől ered és az Istenhez tér vissza. Erre a gondolatra is értelmezhető szt. Ágoston szava: „Az Isten teremtett tégedet – nélküled, de nem üdvözít – nélküled”. De még erősebb és döntő az Isten szava, amely szerint: „Ego sum α . et ω ” (Jel. 1,8). A kezdet és a vég. Teremtő, tehát kezdet; de kiváltképpen az embert boldogító és a mindenség útján Önmagát dicsőítő és így befejezés, azaz életcélérés.

És most zárógondolatul ismét vessük fel a kérdést: miért teremtette Isten a világot?... Az Úr égi igéje így felel erre: „Mert szereted mindazt, ami van” (Bölcs. 11,25). És ha polyvaként pusztul is el a nagy világ, akkor is igaz, hogy „az igazak ellenben örökké élnek és jutalmuk az Úrnál vagyon és gondjuk viselése a Magasságbelinél; ezért nyerik el az ékesség országát és a szépség koronáját az Úr kezéből” (Bölcs. 5,16-17). Így azután élénk robban az a vigasztaló igazság: az élet, a szellemi és emberi élet – Istenatyja szeretetéből – **végnélküli világban diadalmaskodó**. – Akit pedig áthat ennek a zúgó hangnak éltető muzsikája, az örömmel és készséges lendülettel lesz önnön életének boldog kibontója és a Teremtő Atya tervei szerint a végnélküli élet birtokosa.

6. Az isteni gondviselés

Ha az ember belső vágyakozásával és lendületével egek felé törő szellemi lény, akkor további kérdés áll elénk: hogyan érhető el a magasztos életcél? – Vajon egyoldalú tevékenység juttat-e a célhoz, vagy szerep jut itt Isten és az ember kölcsönös együttműködésének? Ezen a ponton is belső változást hozott a kereszténység.

a) A régi vallási bölcsélet túlzottan hangsúlyozta az isteni hatalmat. A világ eredetének kérdésével nem sokat törődött, hanem inkább az ember és istenség viszonya volt a kérdések lényege. Épp azért a **világ fenntartásának** problémája és a **gondviselés mikéntje** ködös bizonytalanságban maradt. A lét lényegét a ma is igen gyakran fellépő **örök anyagban** keresték, az ember életét pedig a **fátum függvényévé** tették. Ha ezt a tételt kissé közelebről vizsgálunk, akkor reádöbennénk arra, hogy ennek lényege a sötétségnek bizonytalanul, de kérlelhetetlenül érvényesülő hatalma. Ami meg van írva, az feltétlenül megtörténik. Az egész világ: van, és az istenek is ennek hatalma alatt nyögnek. És az emberek? Ezek pedig csak a fátum függvényei. – Ez a sötét gondolat még a mai tudományos lélekkutatás munkájában is felvillan, mert az „élet sorstragédiá”-járól komoly tudósok is említést tesznek (Szondi L.-féle elmélet)²⁹. – Ha az istenek azt határozták, hogy Ödipusz királynak meg kell ölnie az édesatyját, akkor bármiképpen is fáradozik, hogy elkerülje rettenetes sorsát, mégis beteljesedik rajta a sötét átok... (Lásd a régi sorstragédiákat!) Nemritkán találkozunk olyan felfogással, amelyben az **ellenséges istenségek kegyetlenségének** áldozata az ember. A szerencsétlen halandó vetélkedés tárgya a jó és rossz isten között (dualizmus) és végül is a győzelmes rossznak az áldozata. Sőt olyan tanítás is hangzik, amely az embert a vak erők labdájának tekinti... Ez a felfogás a csillagok járásától teszi függővé az ember sorsát.

De még a tisztultabb vallásokban sem jut kellő szerepre az **ember egyénisége**. Még Izrael népe előtt is mindig hatalmas **úrként** jelenik meg az Isten, Akitől megremeg az ember (Tízparancsolat kihirdetése!). Áldozatok, önmegtagadások, mind azt a célt szolgálják, hogy a sértett isteni fölséget kien-

geszteljék, vagy az isteni kegyet kiérdemeljék. Sőt még az Isten nevének kiejtése is tilos volt, s azért a „Jahve” helyett „Adonai”, „Elohim” olvasandó. Így hatalmas lény az Isten, Akinek szavára megrendül a föld, s térdre hull az ember. Mindezt pedig így hirdeti az Írás: „Nincsen kívüled Isten, ki gondját viselné a mindenségnek” (Bölcs. 12,13). Ennek a gondviselő szeretetnek valóságát így zengi a cíterán a királyi zsoldos: „Boldog..., aki udvarodban lakhatik!... Meglátogatod a földet... bőséges javakkal elhalmozod... Barázdáit megitatod... a puszták legelői megkövérednek... ellepik őket a juhok és a kosok, a gabonában bővelkednek a völgyek, örvendeznek és éneket zengedeznek” (Zsolt. 64,5, 10, 11 és 13-14). De ha küzdelem és bajok sorozata is kíséri a „nagyra teremtett” ember életét, akkor sem szabad feledni, hogy „az én gondolataim nem a ti gondolataitok” (Iz. 55,8) és az isteni életterv a természetfeletti életet szolgálja és szorgalmazza.

b) És a kereszténység?... Benne a mindenséget fenntartó és személyeket összefonó szerep jut Istennek és embernek egyaránt. Maga a világ eredetében Istentől és így fennmaradásában is Istentől függ. Ezt nevezzük **fenntartásnak**. A lét nem értelmezhető a „gyökérségi lét” nélkül. A keresztény bölcsélet úgy értelmezi a világ létét, hogy a Mindenható örök tervében **célszerű**, előregondolt tervnek valósulása. Ez pedig magában hordozza azt a gondolatot is, hogy a személyes Isten terve és szándéka a világegyetem léte. Mivel pedig akarja a létrejöttét, azért akarja a Tőle függő fennmaradását is. Bölcséleti igazság: a függő lét csak a Végtelen, a Független akarata alapján őrizheti meg létét. Ezért hirdeti az Írás is mondván: „Hogy is maradhatna meg bármi, ha te nem akarnád, és hogyan állhatna fenn, amit nem hívtál életre?” (Bölcs. 11,26).

De ha így van ez a természetlényeknél, akkor annál szembeszökőbb – „az Isten képét” (1Móz. 2,7) és „Isten természetét” (2Pét. 1,4) hordozó embernél. Az ember és Isten viszonyában megállapítható, hogy Isten – **Teremtő**, Aki célt tűz életünk elé és így „Dominus noster”, „a mi Urunk”. De ugyancsak – **szerető Atya** is; olyan, Aki **személyes** viszonyban áll az emberrel. Segíti őt a célok elérésében, és ez a segítség a szerető Atya leereszkedése. Amint az analóg elnevezés mondja, olyan az Isten és az ember viszonya, mint az atyáé és fiúé. Az ember ne csupán remegjen a végtelen Istentől, de így imádkozzék hozzá: „Mi Atyánk, Isten”... Az „Úr imádsága”-nak tanítása mellett arra is oktat a Mester, hogy még a szenvedésekben, szorongatásokban is a szerető Atya kezét kell éreznünk. (Olvasd Máté 5. fejezetében a „Hegyi beszéd”-et!). Ha nem is látjuk át azonnal, hogy a reánk bocsátott csapás, szenvedés lélekértékeket kiváltó „adomány”, utóbb érezni fogjuk, hogy minden – az élet magasabb síkján-javunkat célozta. Ha tán lesújtott is földi vonatkozásban, mégis megemelt az örök élet értéklésében. Talán azt is mondhatnók: elvette a földieket, hogy az örök értékek felé irányítsa életünket. A sötét kétségek felett lobbanjon ez a tudat: „Mennyei Atyátok tudja, befolyásolja s céltudatosan vezeti életetek folyását... Mit félték kicsinyhitűek?” (Mt 8,26). Az Evangélium tanítását méltán mondjuk „euangelion”-nak, jó hírnek, mert valóban új és jó, hisz az ember természetét teljesen magával ragadó és kielégítő hír. Az Újszövetség ugyanis az isteni élettervnek **földi tetőzése**. Itt már valóra válik az a legmélyebb lélek-vágy, amely szerint a Megváltó feladata, hogy az ember Isten nélküli életének nehézségeit és diszharmóniáit az örök élet természetfeletti harmóniájába csendesítse. Ez az életdallam az, amely az **örök értékek** és személyes **isteniülés** csodájába vonja az emberi életet. Így nem nehéz a földi küzdelem, mert biztos az örök győzelem. Azért tanítja a Mester: „Éltetekről miért aggódtok?...” (Mt 6,25). Az élet Ura égi Atyátok, aki gondoskodik rólatok. A mezők lilioma, a háztetők verébfiókája is gondviselésének tárgya... „Mennyivel inkább ti”, akik fiai vagytok... (Mt 6,30). Azért tanítja ezt Péter is: „Aggodalmatokat bízátok Istenre, neki gondja van reátok” (1Pét. 5,8). Ez pedig az igazi apostoli értelemben annyit jelent, hogy Ő „közreműködtet mindent azok javára, akik szeretik őt” (Róm. 8,28). A végső igazság ez: az Isten Úr, de Atya is, Aki szeretettel irányít mindnyájunkat természetes és természetfeletti célunk felé. Ez az Istennek gondviselése.

Ámde az ember nemcsak megérti az Isten leereszkedését és szabad akaratával életté valósíthatja, vagy „keszkenőbe kötött minaként” (Lk 19,20) kamatoztatás nélkül félreteheti. Nem nyög ugyan kényszer alatt, de saját akarat elhatározásával bonthatja ki az Atya kegyelme adta lelki erőit. A fátum felett áll a szabad elhatározás, a lenyűgöző kényszer helyett felemeli őt a szabadon cselekvő istenfiúság tudata. Mindez önérzettel, önbecsüléssel tölt el és nagy lelki erőfeszítésekre képesít. Az ember valójában a teremtés koronájának érzi magát és egyéniségének kialakítását életcéllul tűzheti maga elé. Amíg az ember fejlődésének alapfokán inkább a „**van**”, addig a keresztény felfogásban a „**lesz**” a domináló elem. Íme így jut érvényre a kereszténységben az ember szabadsága, személyiségének értéke. Nagyon természetes azonban, hogy ez a döntő és szabad erő mégsem abszolút. Az emberi szabadság nem korlátlan. Vannak törvények, amelyeknek keretén belül kell tevékenykednünk. Ezek az Isten

rendelkezései, amelyeknek szabad elfogadása, vagy megtagadása az emberi szellem lehetősége. Az **utolsó szó** azonban itt is Istené, aki mint örök Bíró dönt az emberek élete felett.

Így lesz tehát az Isten **Kezdet** – az egész élet folyamán. És így nyer igazi értelmet ez a mesteri tanítás: „Aki szeret engem, megtartja tanításomat. Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és benne fogunk lakni” (Jn 14,23).

7. Isten és az ember viszonya; az eredendő bűn

Isten gondolata szerint az ember olyan lelki tehetségeket és adományokat hordoz, amelyek a szellemi élet kibontakozására alkalmasak. Az anyagi világ tudattalan hódolatos a isteni akaratnak, az ember azonban szellemiségének kincsével tudatos ura a világnak, önmagának és készséges hódolatos a örök Atyának. Értelme felismeri, hogy rejtett életerői kifejtésre szorulnak, akarati erői arra teszik alkalmassá, hogy ezeket **életté** alakítsa.

Ámde az értelem végessége minden jót viszonylagosnak mutat és épp így lehető, hogy a nagyobbat kisebbnek minősítse és viszont... Szembetűnően tapasztaljuk, hogy az emberek ítéletei a dolgokról váltakozók. Amit egyik ember jónak tart, azt a másik rossznak mondja. Valóban érvényesül a közmondás: „ahány fej, annyi vélemény”. – Sőt még önmagunk ítélete is ingadozó: amit ma jónak tartunk, azt esetleg holnap bánkódva rossznak mondjuk. – Hozzájárul ehhez még az is, hogy az akarat szabadsága lehetővé teszi, hogy a választás esetén olyant válasszon, amit – saját jól felfogott érdekünkben – választania nem lett volna szabad. Hányszor észleljük önmagunkon, hogy ösztönös természetünknek engedve saját testi-lelki életünk ellen cselekszünk (bűn!). Íme a véges értelemmel és a lélek szabadságával együtt jár a bűn lehetősége. – Nézzük csak: hogyan oktat ebben a kérdésben az isteni kinyilatkoztatás, és hogyan értelmezi ezt a szót az emberi értelem? – Bár az tagadhatatlan, hogy itt misztériumról van szó, mégis magyarázó szót igényelhet az értelem is³⁰.

a) Az ember teremtése után a Szentírás említést tesz arról, hogy az Isten törvényeket szab az ember elé. Ezek a törvények alapjukban azt hangsúlyozzák: ezek betartása mellett életed kibontakozik, megszegésük pusztulásod okozója. (Tiltott fa! – 1Móz. 2,17). – Majd hozzáteszi, hogy az első ember megszegte Isten parancsát és ezáltal elkövette az első személyes bűnt (1Móz. 3,9-14). Ámde a szabadsággal a felelősségérzet is kapcsolatos, azért halljuk mindjárt az Istennek büntető ítéletét (1Móz. 3,15-19). Végesség és szabadság, ezekből folyó bűn és bűnhődés természetesnek látszik. Azért Ádám vétke és bűnhődése könnyen értelmezhető.

b) Ámde az Isten büntető szavából kicsendül, hogy a bűn büntetése nem csupán személyes, hanem az **egész emberiségre** vonatkozó egyetemes jellegű lesz: „Ellenkezést vetek közted és az asszony között, a te ivadékod és az ő ivadéka között; az megrontja fejedet és te sarka után leselkedel” (1Móz. 3,15). – Itt nem csupán Ádámról és Éváról, de utódaikról is szó esik. Valamiképpen az a helyzet, hogy Ádám és Éva vétkezik és utódaik is bűnhődnek miattuk. Épp azért nevezzük az első bűnt **eredendő bűnnek**.

A Szentírás történelmi kinyilatkoztatása, a bűn magyarázata az első pillanatra komoly nehézség elé állítja az ember értelmét. A bűn és a büntetés aránytalansága, továbbá az egyetemes betudás örök problémaként támaszkodik agyunknak. Mégpedig azért, mert Ádám és Éva esznek a tiltott fának gyümölcséből, és büntetésük a paradicsomnak, Isten kegyelmének, természetfeletti adományainak elvesztése és a halál... Mégpedig egyéni és egyetemes!... Kicsiségnek látszó cselekvés nyomán a legsúlyosabb egyéni büntető szankciót viselik. Sőt ehhez járul még az az ítélet, amely szerint az első emberpár vétke és súlyos büntetésének terhe áthárul az összes utódra!...

E nehézségeket, amelyek gyökérzetben a „mysterium iniquitatis”-ből származnak, enyhítik a következő megfontolások:

α. A bűn és büntetés aránytalanságára vonatkozólag a következőket kell és lehet gondolnunk. Isten nagyot akar. Próbára akarja tenni az embert, de világos ismeretet ad neki a próbát illetőleg. Az ember nagyot akar. „Olyanok lesztek mint az Isten” (1Móz. 3,5) – mondja a kísértő. Éva hajlik reá, és az isteni törvény felett győz a nagyot akarás. – De ne felejtjük el, miként minden bűnnek, úgy az eredeti bűnnek is szimbolikus jellege van. Nem maga a tény (almaevés) a döntő, hanem az, hogy vele a felsőbb hatalom elleni sérelem történik. Isten parancsol, ember megszegi; tehát a felsőbb rendelkezés megszegésével van dolgunk. A sértés tehát az Isten elleni szembeszállás. Gyarló hasonlattal ezt mondhatnók: a nemzet zászlaja az egész nemzetet szimbolizálja; ennek elégetése az egész nemzet megbántását illeti. Nem az **elpusztult érték** a fontos, hanem a szándék, a szembeszállás a lényegbevágó. Ezért a felelősségnél, a büntetés nagyságánál szintén ez a szempont az irányadó.

β. Az **egyetemleges** betudást illetőleg a következőkre kell gondolnunk. A kezdet mindig más, mint a folytatás. Nincs függő lánc, amelynek elseje is láncszem lenne; az első szem: kampó... Nincs cselekvés, vagy bárminemű kikezdés, amelynek első mozzanata azonos lenne a következőkkel. Az elsőtől függ a többi, az elsőnek viszonyai kihatnak a következőkre. Egyszóval a kezdetnek kivételes és kiható jellege van. Ádám az emberiséget illetőleg kezdet. Mint az emberi nem reprezentánsa s mint az erkölcsi élet kezdete. Szóval itt a legnagyobbbról van szó. Ádámiban megszemélyesül az egész emberiség. Benne él az egész, s vele az elesett állapotba kerül mindenki. Elemi tapasztalat, hogy a nagy személyiségekhez van láncolva sok ember sorsa. Velük sokan buknak, vagy emelkednek (királyok, fejedelmek, uralkodók és eszmék). Továbbá reá kell gondolni arra, hogy az Isten szuverén az Ő rendelkezéseiben. Akármilyen módon is magyarázzuk Isten és ember viszonyát, annyi bizonyos, hogy az ember egészen az Isten függvénye. Isten tehát a világot rendező terveiben abszolút. – Az eredendő bűn nehézsége is akkor tűnik fel áthidalhatatlannak, ha csupán accidens jellegű eseménynek tekintjük. Ámde, ha az isteni világtervet az Úr parancsát mozgató tényezőnek tudjuk, akkor fénysugarat kap, vagy legalábbis enyhül a nehézség. Az Isten saját képének boldogává teremti az embert, de a neki adott szabadságból következik a bűn lehetősége... De ugyancsak tudnunk kell, hogy még az első bűn elkövetése is csak „az elesett állapot” küzdőjévé teszi, és a végtelen Szeretet megváltó kegyelme felemeli és az „újjászületés” (Jn 3,3) lehetőségét biztosítja. Az első ember a paradicsomban a kegyelmi ember típusa, a bűn őt az elesettség állapotában a küzdő ember típusává ejti. – Még kisebb lesz a nehézség, ha értékeljük azt is, hogy az utóbbi típus is **igazán emberi**. A nehézségek ösztökélik a nagy erőfeszítésekre, és mellettük mindig ott a felemelő hit: Isten segítségével – az ígéretek Ígérétevel – a természetfeletti végcél is elérhető. – Végül analógiai példákat is felhozhatunk a nehézségek enyhítésére. A családfő hibája visszahat az utódokra is. A családfő élete színezi a családtagok életértékét is. Ez is arra vall, hogy az „élettelevény” a jövő zsendülésének milyenségét befolyásolja.

Ha mármost azt kérdezzük, hogy miben jelentkezik valójában az emberiség életében az eredeti bűn, akkor a bűnös hajlamokra, „az értelem elhomályosodására” és „az akarat rosszra hajlására” kell gondolnunk. „Nitimur in vitium” (törekszünk a rosszra). – Ezért mondja Szt. Pál: „Bár a jót szeretném, a rosszra vagyok kész” (Róm. 7,21). Épp ez magyarázza, hogy már a legősibb bölcseségek is **gyökérszeti alapot** kerestek és keresnek az emberi természetben jelentkező rossz hajlamot illetőleg. **Ósi rosszról** beszélnek, vagy a **természet megromlását** említik. Az ész nem tud kielégítő magyarázatot adni, mert az ősi rossz elvileg lehetetlen, a természet **teljes megromlása** sem érthető. A kinyilatkoztatás jó segítségre, s a rosszat a kezdet kezdetén is a **személyes tette** vezeti vissza. Ez a bűn azonban mégsem az **én személyes bűnöm** – hisz ez lehetetlen –, hanem az első ember személyes tetteből reám vonatkozó következmény.

Röviden azt mondhatnók, hogy a katolikus tanítás a bűnt és eredendő bűnt röviden így fogja egy mondatba: az első bűn miatt kiesett az emberiség a természetfeletti életrendből és ettől kezdve a második, az elesett életrendbe születik minden ember. Ez az életrend birtokolja Krisztust, az **Istenembert**, Aki az **isteni ember** kialakulásának égi Követe, az Úr Egyszülöttje, az emberiség Megváltója. Így azután harmóniába csendül a sok és hullámozó nehézség, mert diadalmasan bontakozik ki az igazság: „Amint a bűn egy ember által lépett a világba s a bűn miatt a halál..., úgy árad minden emberre életadó megigazulás egy igazvolta miatt” (Róm. 5,12 és 16).

B. Jézus Krisztus

A katolikus hitigazságok egyeteme az Isten léte, személyes volta, belső és kifelé való tevékenységének feltárása után Jézus Krisztus hivatása, élete és tevékenysége körül mozog.

1. A megváltásról általában

Az eredendő bűn következménye az emberiség elesett állapota, az Istenanya szeretetének ténye pedig a megváltás kegyelme. – Az első bűn után felhangzik a büntetés szava, de vele együtt a kiengesztelés lehetősége is. Elbukott az ember, de Megváltót ígér az Isten: „Ellenkezést vetek közted és az aszszony között, a te ivadékod és az ő ivadéka közt. Ő megrontja fejedet és te sarka után leselkedel” (1Móz. 3,15). Így lesz az Ősevangélium az emberiség „jó híre”.

A zsidó nemzet története egyenes képviselése ennek a várakozásnak. Az egész Ószövetséget mindig az a tudat ihleti, hogy jönni fog a Messiás. Izmosítja ezt a tudatot az a tény is, hogy az első ígértet a

történelem folyamán az isteni kinyilatkoztatások során át bővül. A próféták évezredek át a szebb jövő reményével vigasztalják a zsidó nemzetet, és az égi Atya – lépésről lépésre haladva – mindig többet és többet közöl az Eljövendőről.

Ez a hit még a pogányok közt is elterjedt; azért olvassuk a pogány íróknál, hogy ők is a szebb jövőt a Kelet nagy prófétájától várják³¹.

A kérdés most az: minő kinyilatkoztatásokat ad Isten a Messiásra vonatkozólag és kiben teljesülnek ezek az isteni életjegyek? Majd a további kérdés az lesz: hogyan és miben nyilvánul meg tárgyi, tartalmi értelemben a megváltás? Így tehát Jézus Krisztus személye körül forogva úgy nyer értelmet a kavargó kérdéssor, ha feleletként lép elénk az a **történelmi tény**, hogy az Isten ígéretet, tettek és előképek prófécijával előkészíti a Messiás eljövételét és történelmi szeretetáldozattal megvalósítja a megváltás tényét. Természetes, hogy ebben az értelmezésben szélesen táruló létszen az isteni kinyilatkoztatáson alapuló egyházi tanítás, de a mi rövidre szabott közlésünk csak a hit leglényegesebb adta-inak közlésére szorítkozik.

Lássuk tehát először a megváltás értelmezését, továbbá történelmi előkészületét és végezetül a megváltás megvalósulását. Ne felejtjük, hogy mindennapos kérdés központja végül is: a szerető Atya Egyszülöttje a **mi Urunk Jézus Krisztus**. Ezért fogjuk az összes tanítást ez alá a cím alá.

2. A megváltás reménye és hite

A katolikus kereszténységnek alaphittétele a megváltás. Kérdés tehát: miben gyökerezik és jelentkezik ez a tanítás? – Előszóként előredobhatjuk azt az összefogást, amely röviden így állítja elénk az emberiség életértékét és történetét: szabaddá teremt az Isten az embert képére és hasonlatosságára; de a szabad ember szembeszállt az isteni akarattal, és az elesettség állapotába került az emberiség egyeteme, és ebből való kiemelkedésének, sőt isteniesítésének eszköze az isteni Szeretet közölte megváltás.

Mármost az a kérdés: hogyan találhatnók meg ennek a belső értékét? Vajon milyen szerepet talál ebben a felfelé törekvő ember és milyen szerepet képvisel Maga az Isten? Van-e ennek a kettős dinamikus tevékenységnek észlelhető jele és van-e ennek történelmi sodródó fejlődése? Sőt mindennél sürgetőbb kérdés az: miben áll a megváltás ténye és hogyan száll áldó erejével ez az ember életére? Mivel pedig a megváltás az Isten **személyes kegye**, azért kérdésként mered elénk: milyen személyes cselekedet volt a megváltás ténye? Kicsoda a Megváltó és hogyan lett valósággá a megváltás égi kegyelme? – De vezető gondolatunk legyen: **minden rezdület**, amely a lélekmegváltást igényli – isteni indítás!

a. **Mit mutat az ember természete?** Röviden így felel az egyházi tanítás: **Isten – keresést és Isten – igénylést**. Szt. Ágoston fogta bölcs tételbe az emberi szellem vágyakozását mondván: „Nyugtalan a szívünk, míg benned meg nem nyugszik, Uram!” – Ez a bölcs lendület annak az Istenhez tartozandóságnak kirobbanása, amely az Írás szerint: „a magasságbelieket keressétek” (Kol. 3,2) parancsát adva arra hangol, hogy „örök ereje és isteni mivolta a világ teremtése óta művei alapján értelemmel felismerhető” legyen (Róm. 1,19-20) és a Mester szavai szerint arra vezet, hogy valóság legyen ez az égi atyai szándék: „Amit nekem adott, semmit ne veszítsek el, hanem feltámasszam az utolsó napon” (Jn 6,39). Mindezt úgy is lehetne jellemezni, hogy az emberi élet öslendülete a szellem diadala, az anyagi világ feletti uralkodás és a tisztultabb szellemi élet felé való törtetés. Sőt azt is jelzi, hogy a szellemi élet végnélkülisége volna az élet igazi diadala. – Ha mármost mindezt ebbe az egyetlen szóba foglalnók: **megváltás**, akkor az ember részéről való törtetés az anyagi, a mulandó, a **másodrendű világból való felemelkedés mozzanatai is** megállapíthatók volnának. És ez is: isteni előkészítés arra, ami azután tökéletességi adományként száll az ember lelkébe.

De van-e **ilyen irányú**, immanensnek mondható „megváltási” törtetés? Mert ha van és **kielégítő volna**, akkor ezt a belső megváltódást nevezhetnék „autosoteria” – nak, **önmegváltásnak**³².

α. Talán azt mondhatnók, hogy a tudomány, mint az emberi szellem „megváltója”. – Alapjában itt arról volna szó, hogy a szellemi embert az „váltaná meg” az anyagi élet uralma és terhe alól, ha hatalmat nyerne a világ felett – az igazság tényének felvillantásával. A gondolat ez: az igazságok, a törvények leleplezése az életkeret megváltoztatásának és így az élet boldogításának alapfeltétele.

Van ebben a gondolkodásban sok igazság. Minél több a fényvetés, minél több az igazság – leleplezés, annál hatalmasabb életkörülményt, átalakítóbb, kulturáltabb életet teremtőbb az ember. Tagadhatatlan, hogy az emberi szellem küzdelmet vív a **sötétség ellen**. A nagytermészet fenséges együttese ugyanis a lét ködös jelentkezése. Ebben az „éjszakában” az emberi szellem az „életfárosz”; ezért tör

előre belőlünk az „értelmező fénysugár” szellemisége. De igaz az is, hogy a fényvetéssel megszerzett tudás nem olyan birtoklás, amely egyetemes és mindenkinek egyetlen utat mutató. A kutató szellem – éppen végessége és tökéletlensége folytán – nem tud, vagy ha tud is, akkor is csak hosszú évezredek pergése után tud a dolgok mélyére jutni, és így vajmi nehezen állítható, hogy a felfelé törő ember életének tökéletes „megváltója” lenne. Annál is ingadozóbb ez a gondolat, mert az életboldogság kérdését nem oldja meg az anyagi civilizáció előrejutása (Lásd: Rousseau tanítását). Az elméleti tudomány pedig adhat ugyan és ad igen sok területen megvilágosodást, de nem egy esetben a Schopenhauer, Hartmann, Nietzsche – Heidegger-féle pesszimizmusba, vagy nihilizmusba süllyeszt. – Tagadhatatlan, sőt egyenesen követelve igényelendő az emberi szellemnek az igazságok felé lendülő törtétese, de ennek a fenséges és Isten adta életerőnek hivatása a szellem uralmának biztosítása, a „teremtő ember” életerőinek „anyaggyűjtése” és így az anyagi világ szebbé alakítása. Ez tehát „lépcsőteremtés” – az egek felé törtetésben, de nem „megváltás” – a szellem diadalában.

β. Most folytatni lehet az előző gondolatot: ha tehát nem „megváltó erő” a tudomány, akkor talán elvégzi ezt a feladatot a **művészet** csodás munkája? Az igazságot kutatja a tudomány, és a szépséget igényli a művészet. Talán a szép elérése és teremtése „megváltó ereje” az életben **diszharmóniát** találó embernek? Mert nem szabad leértékelnünk azt az igazságot, hogy az emberi szellem egyrészt a nagyvilág sötét tudatlanságának, rejtélyeinek **fényvetője**, de másrészt a **rejtett összhang** keresője és az **egybecsendülés** teremtője. Legalábbis arra mutat az emberi szellem kiáradása. – De ha a nagyon értékes tudás szerzése és birtoklása mégsem látszik elég erőnek a „megváltás” szorgalmazására, akkor talán elégségesnek ítéltető a harmóniát kereső és teremtő művészetnek erőfeszítése? – Tagadhatatlan a művészi szép lelket szolgáló és örömet kínáló életüdítése. Akár a természet, akár a képzőművészet, akár a dal, zene, irodalmi remekek valóságos életforrásai az emberi léleknek. De csak emelkedettebb lelkek keresik ezt a forrást és telítik ennek erejével az emberi életet. Bár lélekalapban mindnyájunk kincse ez a törtetés (lásd az ősnépek művészi, zenei és teremtő képzőművészeti alkotásait), mégis le kell szögeznünk, hogy ennek **egyetemes jellege** és **egyetemesen boldogságot adó értéke** (ez volna az „esztétikai megváltás”) nehezen állítható. Az igazság az: szívesen járunk a Múzsák birodalmába, de mindig érezzük, hogy ennél az élvezetnél magasabb rendű az emberi élet ősi vágyakozása. Már csak annál is inkább, mert a szépnek birtoklása sem tünteti el a belső ellentétek és lélekharcok kakofóniáját; nem hozza teljes egyensúlyba a lélek ütközéseit és így mindig magán viseli a mulandóság sötét bélyegét... A művészi szép birtoklása és teremtése tehát csak segítő erő, emelő erő. Olyan hasonlattal világíthatnánk erre az igazságra: a művészet az élet létrájának fokává nemesedhet, amely a további emelkedésre ösztökéli a felfelé törő embert. – Így áll előttünk a szépség, mint az emberi szellem „megváltója”.

γ. Marad most a jóság, mint az emberi élet **belső harmóniája**... Talán a természetes jóság diadalmas kibontása volna mondható az ember valóságos „megváltásának”. Talán itt található fel az „autosoteria” varázslatos ereje? – Lássuk csak ezt közelebbről!

A jóság valójában olyan kitermelhető isteni érték, amely befelé boldogságot ad és kifelé boldogságot szór. Lényege: az adott életértékek isteni harmóniába csendítése. Azt is mondhatnók: alázatos szolgálat és egységes rendbe fogása az emberi cselekedeteknek, amelyek az Isten törvényéhez idomulnak. Ezért igaz az, hogy az erkölcsös ember – a föld boldogának nevezhető. De az is igaz, hogy az igazi boldogság lényeges része – a testvéreknek való szórás munkája. Tehát másoknak adunk, hogy ők is boldogok legyenek. Az adás visszafordulás is, mert amit másoknak szórsz, az bumerángxént tér vissza hozzád.

Ebben van tehát boldogság, „életmegváltás”, de ennek megvalósulása nem az emberek egyetemének életmunkája. Egyetemes – a törtetés, de vajmi kis arányú – a tökéletes megvalósulás. **Részletekben** mindenki birtokos, de **egyetemesen** kevesek értéke. – De azután még az sem tagadható le, hogy a jóságnak ilyen kincse felébreszti az emberben a végnélküli igényeskedés vágyát. Állandóan követelőző kérdés: ha ilyenné lehettem, akkor miért hullik porba a személyiségem?... Ha ilyen szóróvá vált az életem, akkor miért égett el az életem gyertyaszála?... A halál tényének kérdő szava ez, amelyre csak akkor kapunk kielégítő választ, ha a „megváltás tényét” **magasabb helyen** keressük. Szinte belezsong a lelkünkbe ez a mesteri mondás: „Nem azért szálltam le a mennyből, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem annak akaratát, aki küldött engem. Annak, aki küldött engem, az az akarata, hogy abból, amit nekem adott, semmit el ne veszítsek, hanem feltámasszam az utolsó napon... és örökké éljen” (Jn 6,38-40). Igen! Ez az a felelet, amely megnyugtató volna, mert ebből kicsendül az égi Atya örök akarata, és benne zsong az isteni élet után vágyakozó ember **valóságos megváltása**.

És összefoglalólag ismételten kérdezhető: vajon tényleg „megválthatja-e” magát az igaz, a szép és a jó után vágyakozó ember? A felelet ez léssen: az ember megváltódásának története az ember lelkébe ültetett isteni vágy, de ennek megvalósítása – egyedül és elszigetelten – megteremthetetlen életforma. Vagyis: alapvetésben az életemelkedés vágya is isteni adomány, és tagadhatatlannak látszik, hogy ennek megvalósulása különleges isteni ajándék. Az ember elesettsége a szabadság lehetséges velejárója, de az ember tökéletes felemelkedése a szerető Istenatyja jóságának személyes kiáradása.

b. Mít ad az égi Atya szeretete? – Ha elégtelen az ember erőfeszítése, akkor keressük csak: jelentkezik – e az Isten szerető leereszkedése? Azt is kérdezhetnők: vajon csak felfelé törő-e az áhítozás, vagy ember felé ereszkedő-e az isteni Szeretet? – Maga az a tény, hogy a Teremtő gondolatában benne rejtőzik az emberi természetbe öntött Isten – keresés, sőt nem mondható kiveszettnek még az elesetség pillanatában sem, arra vall, hogy az Isten mindig szereti az embert, és méltán nyomozható, hogy milyen mozzanatok mutatnak arra, hogy valóságban közeledik felénk az ég Ura. Ennek kipontozása pedig azért fontos, hogy világosan álljon elénk az a várható boldogság, hogy az atyai Szeretet visszavárja, Magához láncolja az eltávolodó gyermeknépet. Mert valóban **az volna az igazi megváltás!** Az az isteni szeretet és kegyelemcsordulás, amelyet az Egyház „heterosoteria”-nak, vagyis az Isten adta megváltásnak nevez.

α. Az isteni szeretet megváltást adó kegyének első mozzanata: az **örök istenivé teremtő előregondolás** (praedestinatio). – Az egész nagyvilág az isteni kifelé való tevékenység teremtett valósága. A lét kipattanó jelentkezése az isteni Erő eredője. Ámde ebben a nagy, változásokon át bontakozó világegyetemben helyet kap az ember is, akit szellemiségének adományával a világ urává teremt az Isten. Kell tehát élnie a Teremtő lelkében olyan előregondolt világ- és embertervnek, amelyben a személyes ember a személyes Isten kapcsolatát feltalálja. Hiszen arra tör az ember, hogy megismervén a világot, eljusson az egek Urához. – Ámde a szabadság adománya az elesés lehetőségét is magában hordozza. Épp azért az égi Szereteten a felemelés kegyelme is helyet talál. Sőt a hittudósok vitává tesszik: vajon eljött volna-e az Úr Egyszülöttje, ha nem esett volna el az ember? Mindez vita tárgya lehet, de a kinyilatkoztatás erről nem ad felvilágosítást. Annyi azonban feltételezhető, hogy az isteni életterv megvalósulása miatt az örök Szereteten felemelő kegyelme az égi Atya életet adó tervének velejárója. Mégpedig azért, mert teremt az Isten, hogy diadalmas és boldog legyen a képmását viselő ember.

β. Az isteni szeretet megváltást adó kegyének második és harmadik mozzanata: a **történelmi ígéret és előkészület**. – Itt valójában ismét az emberiség állandó áhítozása a jel, hogy az egek felé való törést lélekkincsnek adja az Isten. De idetartozik az egész „választott nép” története, amely őrizte, várta és szolgálta az Isten ígérte Messiás eljövételét. A történelmi valóság előkészít, és az állandó isteni kegyelem reményt ébresztő és elérkezést ígérő leereszkedése a valóságos megérkezésnek égi ajándéka. Izrael népe képviseli az Isten választottjainak egységét. Az ő története vetíti elénk az Úr leereszkedő szeretetének történelmi mozzanatait. Épp azért az Ószövetség olvasása valóban a Megváltót előkészítő isteni irányításnak megismerése. Itt lép a történelem színpadára és itt játszódik le az az „isten színjáték előkészülete”, amely a későbbi történelem folyamán az emberiség üdvösségének forrását robbantja életbe. – Hogy miképpen készít erre az Úr és hogyan valósul meg a megváltás égi ajándéka, az a következő fejezetekből világlik majd elő.

És ha zárógondolatul összefoglaljuk a megváltás értelmezéséről mondottakat, akkor már most **előre vetíthetjük**, hogy az „emberi megváltó erők” gondolata szerteosó részletekre bomló, életlétra fokait alkotó és tovább igényeskedő, de az Isten tervében élő és a való történelemben lépő Megváltót igénylünk és kapunk, Aki igazi Egységet hordozván áll az Isten és ember között, hogy az élet minden igényét egybefogja. Mindenekfelett kiszélesedve, az Isten és ember személyes szeretetkapcsát megteremtve olyan életet teremt, amelyben a kiengesztelő Áldozat **istenivé** tudja teremteni a föld zarándokát. A megváltás tartalmát tehát ez a vágyakozás fejezi ki: **legyen eltüntethető az „elesetség állapota” és virágozzék az „Istennek emberkertje” az örök Atya végnélkül pompázó paradicsomává!** – De ezt a vágyakozást valósággá teremt a „heterosoteria” isteni szeretete, és **egyéni életében, áldozatos lélekmunkájával megvalósítja**, megváltott életté teremt az ember maga. Szt. Ágoston szerint: „Megváltott tégedet az Úr – nélkülöd, de nem üdvözít – nélkülöd”. Így áll elénk az a fenséges egybecsengés, amely az eredendő bűnnek Ádám okozta „elesett állapotát” az égi Atya szeretete (heterosoteria!) szünteti meg, de az üdvözülés, „**isteniesedés**” művében egyéni munkát végez az ember maga. – Végül is egybecsendülhet az isteni **heterosoteria** és az emberi **autosoteria**. Megvált az Isten és üdvözülni az Úr kegyelmének felhasználásával az ember.

3. A megváltás előkészülete

Miután láttuk a megváltás hitének gyökérzetét, tegyük vizsgálat tárgyává a **megváltás előkészítésének történelmi tényét**, az Ószövetséget. A „választott nép” élete, lélekvágya és a próféták állandóan visszatérő igéi a Messiás országáról beszélnek és a Megváltó személyét illetően kódos előrejelzésekben szólnak a **családról**, amelyből születni fog, **az időről**, amikor meg fog jelenni, a **helyről**, ahol születnie és élnie kell, végül pedig azokról a **körülményekről**, amelyek jellegzetessé és megváltó értékűvé teszik életét³³. Természetes, hogy ezeknek a jövendöléseknek ellenőrzése az Ószövetség főpapágának gondos munkája volt. – Lássuk most ezeket egyenként.

a. A **családfáról**, amelyből a Megváltónak születnie kell, a következőket találjuk az Ószövetségben. A Szentírás legelső lapján csupán nagy általánosságban hangzik fel a messiási ígélet: „Ellenkezést vetek közted és az asszony között, a te ivadékod és az ő ivadéka között. Ő megrontja fejedet és a te sarka után leselkedel” (1Móz. 3,15). Később, amidőn Noénak nyilatkoztatja ki magát az Isten, akkor már három fia közül Szem családjára száll át az ígélet: „Áldott legyen az Úr, Szem Ura, Istene... terjessze ki Jáfetet az Isten és az lakozzék Szem sátraiban” (1Móz. 9,26-27). Majd később Ábrahámnak és Jákobnak ígéri meg Isten, hogy: „Benned megáldatik a föld minden nemzetsége” (1Móz. 18,18). Azután Jákob törzsének és kiemelten Dávid király családjának ígéri Isten, hogy belőle származik a Messiás (1Móz. 28,14. és 2Kir.7.fej.).

b. A születés **idejét** illetően két kiemelkedő jövendölést ismerünk. Az egyik azt jelzi, hogy **meddig nem** jön a Messiás, a másik pedig azt a **határt** adja meg, amely **előtt** jönnie kell. Az első Jákob jövendölése, amelyet halálos ágyán Júdának mond: „El nem vétetik a fejedelmi pálca Júdától, míg el nem jön, akire a nemzetek várnakoznak” (1Móz. 49,10). A másik pedig Aggeus próféta szava, amely akkor hangzik fel, amidőn az újonnan épült jeruzsálemi templom kisserűségén siránkoznak a régi templomot ismerő zsidók. Vigasztalja őket a próféta és így nyilatkozik: „Nagyobb lesz e ház dicsősége az elsónél, mert e helyen békességet adok” (Agg. 2,10). Jákob jövendölése azt jelzi, hogy addig nem jön el a Messiás, míg Júda törzse uralmon lesz, Aggeus pedig kijelenti, hogy a második jeruzsálemi templomban fog a Messiás megjelenni.

c. A **születési hely** megjövendölését Mikeás prófétánál találjuk: „Te efráti Betlehem, kicsiny vagy ugyan Júda ezrei között, mégis belőled származik, ki uralkodó leszen Izraelben” (Mik. 5,2). E szöveg érthetően jelzi, hogy a kis Betlehem az a hely, ahonnan Izrael váltsága kiindul.

d. **Életkörülményeire** vonatkozólag a következőket olvassuk a Szentírásban. Izaiás és Malakiás próféta olyan küldöttről beszél, aki megelőző a Messiást: „A pusztában kiáltó szava: készítsétek elő az Úr útját és tegyétek egyenessé az ő ösvényeit” (Iz. 40,3). „En elküldöm szímem előtt az én angyalomat!” (Mal. 3,1). Dániel próféta szerint: „Hetven hét van kiszabva népedre és szent városodra, míg megszűnik a törvényszegés... beteljesedik a jövendölés és felkenetik a Szentek Szentje... Ama parancstól, hogy felépüljön Jeruzsálem, a felkent fejedelemig, hét hét és hatvankét hét leszen és viszontagságos időkben ismét felépülnek a falak. Hatvankét hét múlva megölik a felkentet...” (Dán. 9,24-25)³⁴. Izaiás megjövendöli továbbá, hogy szűztől fog születni: „Íme a szűz méhében fogan és fiat szül” (Iz. 7,14). Zakariás elmondja, hogy el fogják árulni és bérül „harminc ezüstpénzt mérnek” (Zak. 11,12). Izaiás előre hirdeti nagy dicsőségét: „Maga az Isten jön, hogy szabadulást hozzon nektek! Akkor majd megnyílik a vakok szeme, s a süketek füle nyitva leszen...” (Iz. 35,4-5), de megjövendöli azt is, hogy feláldozzák mint a bárányt: „Feláldoztatott, mert ő maga akarta...” (Iz. 53,7). A királyi zsoltáros többek között így ír: „Átlyuggatták kezeimet és lábaimat, megszámlálták minden csontomat. Elosztották egymás között ruháimat, köntösömre pedig sorsot vetettek” (Zsolt. 21,19).

Ha most mindezt a jövendölést úgy értékeljük, ahogyan a választott nép hivatalos zsinagógája értékelte, akkor elének áll az a feladat: keressük a történelem folyamán, vajon megjelent-e az az isteni Küldött, akire az előrejelzett adatok reá állanak? Annál is inkább, mert Izrael történetében több „Messiás” is jelentkezett (pl. Judás), de a prófétai jövendölések a „Názáreti Jézus” életén igazolódtak.

4. Jézus az ígért Messiás

A fent idézett szövegekről a régi zsidó hagyomány azt tartja, hogy a Messiásra vonatkoznak. Azért van az, hogy a „betlehemi éjszaka” leírása után (Mt 2,1-6) Heródes is érdeklődik, hol kell születnie a Messiásnak: „Menjete, tudakozódjatok gondosan a gyermek felől” (Mt 2,8). Az egyetemes hit olyan erőteljes volt, hogy a nép várva várta Üdvözítőjét. – A jövendölések Róma alapítása után 712 és 819 közé teszik a Messiás eljövetelét. „El nem vétetik a fejedelmi pálca..., nagyobb lesz a ház dicsősége” (1Móz. 49,10) – mondja az Írás. Ámde Róma alapítása után 712-ben vétetett el a fejedelmi pálca

Júdától és 819-ig állt a második jeruzsálemi templom. E hosszú idő alatt tényleg léptek is fel emberek, akik magukat Messiásnak hirdették, de csupán a Názáreti Jézus az, Akire a szövegek ráillenek.

a. Jézus valóban Dávid családjából származik. Édesanyja, sőt nevelőatyja is Dávid családjának ivadéka. A Szentírásban szereplő származási törzs Dávid királyt említi Jézus őseinek. De egyébként is! Szűz Mária Augustus parancsára megy Betlehembe, hogy összeírassék, a rendelet szerint pedig mindenkinnek abba a városba kellett mennie, **ahonnan származik**. A Szent Szűz Dávid városába, Betlehembe ment, tehát **onnét** is származott.

b. Jézus születésének éve 749 p.u.c.; ez az időpont beleesik a jövendőlt időbe csakugyan. Jézusról tudjuk, hogy Augustus császár és Nagy Heródes uralkodásának idején született és Tibériusz császár uralkodásának 15. évében lép fel nyilvánosan és reá 3 és fél évre megfeszítik. Mivel azonban Nagy Heródes már 750-ben meghal, azért Krisztus születése 750-nél előbbre teendő. De csak nagyon kevésel előbbre, mert a Heródes elől menekülő Szent Szűz a menekülés után nemsokára, hallván, hogy Heródes meghalt, visszatért Galileába, Názáretbe.

c. Jézus születésének helye Betlehem. A Szentírás egyenesen megemlíti Betlehemet, sőt kiemeli, hogy a városban magában nem találtak helyet az összeírásra odament szülők, és így egy kis istállóban született a kis Jézus. Így a születés helye is összevág. „Elment tehát Galilea Názáret nevű városából Dávid városába, a júdeai Betlehembe, hogy följegyeztesse magát Máriával, feleségével együtt, aki áldott állapotban volt. Miközben ott tartózkodtak, elérkezett Mária szülésének napja. Megszülte elsőszülött fiát, pólyába takarta és jászolba fektette, mert nem kaptak helyet a szálláson” (Lk 2,4-7).

d. Nyilvános életének körülményeiről már többet tudunk, mert erről bőven beszél a Szentírás, sőt említést tesznek róla egyes pogány vagy zsidó történetírók is³⁵. Tényleg követ előzte meg: Zakariás és Erzsébet fia, Keresztelő János. Ő Tibériusz császár uralkodásának 15. évében a Jordán folyónál prédikál és hirdeti az eljövendő Messiást. Bűnbánatot hirdet, hogy alkalmasak legyenek a szívek a Messiás befogadására: „Tartsatok bűnbánatot, mert elközelgett a mennyek országa” (Mt 3,8). Majd midőn kérdést intéztek Hozzá, vajon nem Ő-e a Messiás, így felelt: „Nálamnál erősebb jön, akinek nem vagyok méltó, leborulván, megoldani a saruját. Én titeket vízzel keresztellek, ő pedig Szentlélekkel fog keresztelni” (Mt 3,11). Krisztus nyilvános életén át tanított, gyógyított, csodákat tett, harminc ezüstpénzen elárulták, megfeszítették, majd harmadnapon feltámadt: „Azok halálra ítélik és kiszolgáltatják a pogányoknak, hogy kigúnyolják, megostorozzák és megfeszítsék őt, de harmadnapra feltámad” (Mt 20,19). – De ha ez így van s olyan szembeötlő, hogy Jézus a Messiás, miért nem hittek benne a zsidók? – tolódik elénk a kérdés. Erre a komoly kérdésre a következő szavak adhatnak feleletet. A zsidók **politikai** Messiást vártak. A sok évszázados pogány uralom a politikai szabadulás gondolatát fejlesztette ki. A szegény, alamizsnákból élő Jézus nem elégítette ki ezeket az igényeket. Továbbá leszögezhető, hogy Jézus **tanítása teljesen ellentétben állt** az akkori hivatalos zsidó felfogással. A Messiás az Írás szó szerinti, a **törvénynek betű szerinti magyarázatával szemben** szellemiesített magyarázatokat hirdetett. Mindent bensősített: a szeretet törvényét az élet alapjává tette, de kötelező erejét az ellenségre is kiterjesztette. Tagadhatatlan, hogy a szeretet törvényének egyetemessége az Ószövetségben is felcsillan: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből” (5Móz. 6,5) és: „...szeresd felebarátodat, mint tenmagadat...” (3Móz. 19,18), de egész érvényét a Mester hozta. Istent nem rettenthetetlen Úrnak, de **szereető Atyának** mondta. Jézus egész élete **egyszerű** és tündöklés nélküli; majd, mint gonosztevő, **keresztfán hal meg**, és így a zsidó felfogás szerint nem teljesíthette a földi jövőt hozó Megváltó szerepét... De egyébként nem állítható, hogy a zsidóság teljesen visszautasította Krisztust. Hiszen első tanítványai is zsidók voltak, és híveit a zsinagógában toborozta. Krisztust csak a **hivatalos zsidóság** utasította vissza, de a **nép nagy része** követte őt. És 71-ben, amikor szétszóródik az egységes zsidóság, Krisztusról többen és többen hiszik, hogy Ő a Messiás. Sőt ide idézhető az utolsó ítéletről mondott messiási íge is, amely szerint a „választott nép” egészének megtérése leszen az Isten országa elérékezésének időjelzése: „Mondom nektek, nem láttok engem mostantól mindaddig, amíg így nem kiáltok: Áldott, ki az Úr nevében jön!” (Mt 23,39).

5. Jézus Krisztus személyisége

A messiási előkészület és Jézusban való teljesülés ismertetése után további kérdés **Jézus Krisztus Személyének megállapítása**. Mégpedig azért, hogy értékelni tudjuk azt az élő Személyt, Akitől a megváltás ígéretének beteljesülését várjuk. – A személyiség megállapításánál a következő kérdések irányadók: kinek tartja Magát, kinek tartja környezetete, és mivel igazolja állításait?

a. **Kinek tartja Magát Krisztus?** Nyilvános fellépésének elején **Messiásnak** mondja Magát. Ná-

záretben Magára magyarázza Izaiás szavait: „Az Úr lelke énrajtam, azért kent fel és küldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek és meggyógyítsam a töredelmes szívűeket” (Iz. 61,1). Erre a magyarázatra – a hegyről való letaszítással felel a zsinagóga... Majd a szamaritánus nővel beszélve ugyancsak **Messiásnak** mondja Magát. „Tudom, hogy eljön a Messiás...” mondja az asszony. „...mondá neki Jézus: Én vagyok az, aki veled beszélek” (Jn 4,25-26). Majd később célzást tesz arra, hogy **Ő annál is több... Isten Fiának** mondja Magát. „Ne tegyétek **Atyám házáat** vásárcsarnokká” (Jn 2,16). „Az Atya mindig munkálkodik, én is munkálkodom” (Jn 5,17). Majd az inaszakadtnak – isteni erőt tulajdonítva Magának – ezt mondja: „Bizzál fiam! **Megbocsáttatnak** neked bűneid! (Mt 9,2). Mind a tanítványok, mind a zsidók gyanakodva kérdik, kinek tartja magát, hogy még a bűnöket is megbocsátja... Később nyíltan hivatkozik arra, hogy **ő az Isten Fia**, mert Péter vallomását így erősíti: „Boldog vagy Simon, Jónás fia, mert nem test és vér nyilatkoztatta ezt ki neked, hanem Atyám, aki a mennyekben van” (Mt 16,17). Működésének utolsó évéig annyira elterjedt ez a vélemény, hogy **Ő magát** Isten Fiának tartja, hogy éppen emiatt akarták káromlás címén halálra adni. A főpap kérdezte: „Kényszerítelek az élő Istenre, mondd meg, te vagy-e a Messiás, az Isten fia? (Mt 26,63). És ezt Krisztus eskü alatt állítja. „Te mondad!” (Mt 26,64). Elviseli a halált lélekmeggyőződésének nyílt megvallásáért.

b. Kinek tartja Krisztust környezete? A nép eleinte prófétának, majd Messiásnak tartja. Tanítványai hasonlóképpen gondolkodnak Róla, de lassanként elterjed a nép között az a hit is, hogy **Ő az Isten Fia**. Apostolai nevében Péter nyíltan megvallja. A nép felfogását pedig Kaifás főpap kérdése tükrözi, mert érthetetlen volna a kérdés, ha nem tudná a népről, hogy Isten Fiának tartják. – De nemcsak életében, hanem halála után is Isten Fiának tartják tanítványai. Az első keresztények is Isten Fiának tartották. Minden ősi ima így végződött: „A mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen”. – Így tehát nyilvánvaló az, hogy Krisztust környezete is **Isten Fiának** tartotta.

c. Mivel igazolhatók állításai? – A felelet egyszerű: csodáival, jövődöléseivel és szent életével, igéinek isteni jellegével. – Az **Ő csodáit** sok ember látta, csodatetteit nyíltan cselekedte, és így ezek történeti értéke nem vonható kétségbe. **Jövődölései** mind beteljesedtek. Szent élete és isteni tanítása kizár minden ingadozást és magával ragadja hallgatóit. Ha ugyanis Krisztus nem az, akinek mondja magát, akkor élete is vesztene értékéből, mert így félrevezetne százazereket... Végül is leszögezhető, hogy úgy Krisztus, mint tanítványai meghaltak azért, amit vallottak. Márpedig nem szenved el senki halált azért, mert tudatos hamisságot hirdet.

De tán az mondható: maga a Mester és tanítványai elragadott rajongók voltak?... De olvassuk a Szentírás előadását, a Mester és halásztanítványai a leghiggadtabb és minden túlzás nélküli emberek voltak. Jézus egyszer emel korbácsot a kufárok ellen: „Írva van, kiáltotta: Az én házam az imádság háza, ti pedig rablóbarlanggá tettétek” (Mt 21,13), és a tanítványokról egyszer olvassuk, hogy elragadtatásban tanítanak – a pünkösdi Lélek vételekor. „Ámultak-bámultak valamennyien és kérdezték egymástól: „Ugyan, mi lehet ez?” (Ap.Csel. 2,13). Összefoglalva az egészet, azt mondhatjuk, hogy Krisztus Magát az Úr küldötte **Messiásnak** és **Isten Fiának** tartotta; és közvetlen környezete szintén annak vallotta. Mivel pedig cselekedetei is ezt igazolták, azért Jézus Krisztus az égi Atya Küldöttje és az Isten Fia. – De nincs-e ellentétben ezzel az a hang, amely Krisztusról azt mondja az Írásban, hogy született, élt, meghalt mint ember? Hogy egyeztethető ez össze Krisztus istenségével? – A felelet így oszlatja el a kételyt: Krisztus személyében Isten Egyszülöttje, de természete kettős: Isten és ember. Ezt a kettőséget, az emberi és isteni természetnek **egy Személyben** való megjelenését **„hipostatica unio”** – nak nevezzük. Tehát Krisztus mint az emberi természet felvevője született, élt és meghalt, de mint az Úr Egyszülöttje öröktől fogva létezett. „Kezdetben vala az Ige és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige” (Jn 1, 1).

6. Jézus Krisztus és a megváltás megvalósítása

Ennek a fejezetnek az léssen a tartalma: **hogyan lesz Jézus Krisztus az emberiség Megváltója**. – **Ő** tehát az **„ígéret embere”**; a történelemben élénk álló **„Ács fia”** (Douglas szava), az **„Aranyhajú”** (Lázár István nevezettje), az **„Emberfia”**, az **„Istenfia”** (az Írás fogalmazása), az **„Aldozati Bárány”** (Izaiás tanítása) hogyan léssen a megváltás megvalósítója?

Lássuk a Megváltó életét és keressük meg benne a megváltás lényegét és valóságát.

a. **Jézus életének adatait** az Újszövetség tárja élénk (elsősorban az evangélisták négy könyve!), és az írások szövegét az Egyház „isteni kinyilatkoztatásnak” tanítja. – Életének története a betlehemi születésről: „Nagyon megijedtek. De az angyal bátorította őket: „Ne féljete! Nagy örömet hirdetek nektek és az egész népnek: Ma született az Üdvözítő Dávid városában. **Ő a Messiás és az Úr**. Ez a jele:

Kisdedet találtak pólyába takarva és jászolba fektetve” (Lk 2,10-12); a Názáreti életéről: „A gyermek ott növekedett és erősödött, Bölcsesség töltötte el és Istennek kedve telt benne” (Lk 2,40); majd nyilvános tanításáról, haláláról, feltámadásáról és mennybemeneteléről: „Nincs itt, föltámadt... Ezután kivezette őket Betánia közelébe és kezét fölemelve megáldotta őket. Áldás közben eltávozott tőlük és fölment a mennybe” (Lk 24,6 és 50-51). Ez az életszakasz az Ő **„első eljövételének”** története, és így ebben keresendő és találandó fel az Ő **megváltói működése**. – **Élettartalmát** illetőleg azt tanítja az Egyház, hogy „Ő minden teremtmény első szülőltje” (Lásd: az Atya Egyszülőltje). Az Atya Benne teremtett mindent: „És Isten volt az Ige. Ő volt kezdetben Istennél” (Jn 1,2) és: „Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülőltje. Benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, trónusokat, uralmakat, fejedelemségeket és hatalmasságokat” (Kol. 1,15-16). Ez a tanítás – az **ontológiai** értelmezés. – Majd **reánk vonatkoztatva?**... Legszebb összefogások egyike: „Testvérünk a természetes rendben és megosztva isteni életét felemelt a természetfeletti testvériség rendjébe” (Gál Ferenc: Katolikus hittételek 1959). Az elsőt az emberi természetben élő Krisztus tárja elénk, a másodikat pedig az Istenember kegyelemszórása teszi valósággá. Így tehát Krisztus az emberiség Feje: „Mindent lába alá vetett és az egész Egyház fejévé tette őt...” (Ef. 1,22), az ég és föld közvetítője, mert isteni szó ez a Szt. páli ige: „Minden a tiétek, ti Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené” (1Kor. 3,23). Az élő Krisztus 33 életének történelmi adatait vizsgálva a kinyilatkoztatás tényének állandó figyelemmel kíséréssel megállapítható, hogy a Mester életének mozzanatai – életét, tanítását és áldozatos halálát figyelve – **megváltó jelleget** árulnak el.

a. Mert milyen **az Ő élete?** Eredetben isteni, tartalomban egeket igénylő, fáradozásban önzetlen és áldozatos. Ahonnét jött, oda vágyik, és amilyen hivatással jövő, olyan életet élő. Életének egyszerűségét Betlehem, Názáret, az „Ács fiá”-nak munkája, majd Palesztinát járó tanító munkája jelzi, amelyek **milyenségét** ez a mesteri ige jelzi: „A rókáknak barlangjaik vannak, az Ember fiának nincs hová lehajtsa fejét” (Mt 8,20).

Nem akadhat ember, aki elmondhatta volna magáról: „Ki feddhet meg engem a bűnről”. Róla közvetlen környezete is ezt hirdeti: „Az élet igéi nálad vannak...” (Jn 6,68). **Egyénisége** egészen megdöbbentő és emelkedett. Nem tudós. A tudós ugyanis lelki erőfeszítésekkel a dolgok mélyén rejtőző igazságokat keresi. Ő az élet egészének látója, átfogója és értelmezője. A részleteket tudja és az egészet átfogja. – Nem művész. A művész ugyanis a szépséget keresi és teremti; így tehát az élet sötét területét elkerüli. Ő az egyszerű, nehéz és szenvedő életben járók „embere”. Születési helye Betlehem, életotthona Názáret... Az egész életkerete szegényes, egyszerű. – Nem elragadott vallási rajongó. Az ilyen ember túlzottan követelőző és a bűnöst megvetve elkerülő. Ő higgadtan tanító, a mennyek országának megteremtését szolgáló, a bűnösökhöz leereszkedő, velük étkező és őket elsősorban emelni akaró... Sohase felejtjük szavait: „Nem az egészségeseknek, hanem a betegeknek van szükségük az orvosra” (Lk 5,31). – Egyénisége tehát összefogó, emelkedett és mindenek felettien kimagasló. – Életszolgálat a szeretet és részvétel fenségét tárja elénk. Ez a megállapítás azért igen nagy jelentőségű, mert az élet értékét nem a tanító szó, hanem az áldozatosan lepergett élet **minősége** adja. Mesterünk életében pedig központi erő a **szeretet**, és tevékenységének jellegzetes vonása a **résztevő segítség**. – Az egész élettörténete azt mutatja, hogy lélektartalma az Atya és az emberek szeretete. Az Atya akaratának készséges teljesítése az Ő lélektartalma, és az ember felé áradó szeretete az Ő életének hivatása. Az elsőt így jelzi Ő **maga**: „Az én eledelem az, hogy annak akaratát teljesítsem, aki engem küldött” (Jn 4,34), a másikat pedig így tárja elénk az apostol szava: „Jézus tudta, hogy eljött az óra, mikor a világból vissza kell térnie az Atyához. Ekkor adta övéinek, akiket szeretett és a világban hagyott, szeretetének legnagyobb jelét” (Jn 13,1).

Mindennek gyakorlati megvalósulása akkor tűnik elénk, ha lepergetve élettörténetét megfigyeljük, hogy teljes igazság Róla ez a megállapítás: „Jézus pedig kezdett cselekedni és tanítani (Ap.Csel. 1,1), majd: „általment jót cselekedvén” (Ap.Csel. 10,38). Ő a szegények, betegek, szenvedők Szamaritánusa és a bűnösök felemelője.

b. De kérdezhetem továbbá: milyen az Ő **tanítása?** – **Alapvetésben** az is **megváltó jelleget** árul el, mert a földi élet fölé épülő, az isteni kegyelem erejével belőle sarjadó, már a földön is felemelkedetten valósuló és az örök életben diadalmaskodó mennyek országáról szóló. Mintha azt hirdetné egész tevékenysége: megváltlak titeket a lelki nyomorúságtól és eljuttatlak titeket égi Atyátokhoz, mert „nincs nektek itt örök hazátok” (Zsid. 13,14). A föld csak átmeneti otthonotok, Atyátok háza az örök világ, amelynek kapuit tárja előttek az Isten küldöttje, a „halál angyala”. Ebből azután természetesen következik, hogy úgy kell élnünk, hogy Mesterünk nyomán járva ezt a kaputárást kiérdemel-

jük.

Részleteiben az Istenatyáról, az Emberfiáról, a kölcsönös szeretetről, az igazi újjászületésről és az ember egyéni erőfeszítésének értékéből fakadó örök életről beszél... Az Isten nemcsak a „világ Ura” (Ószövetség!), hanem az „ember Atyja” (Újszövetség imája: Miatyánk” – Mt 6,9); az ember és Isten, majd az ember és ember viszonyát a „szeretet parancsában” rögzíti: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből... A második így szól: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. Ezeknél nagyobb parancs nincsen” (Mk 12,30-31); az egyéni élet újjászületését ígéri: „Bizony, bizony mondom neked, ha valaki újra nem születik, nem látja meg Isten országát” (Jn 3,3), de az emberi élet erőfeszítését is követeli mondván: „Nem minden, aki mondja, Uram, Uram, megy be a mennyek országába, hanem aki Atyám akaratát teljesíti” (Mt 7,21).

Így tehát ilyen rendszert alkot egész tanítása: Atyátok az Isten, Megváltótok az Úr Egyszülöttje, éltetek gyökértartalma a szeretet érvényesítése, a földi feladatokat a mennyek országának megteremtése és – ennek a lelki feszülésnek erőforrásából az isteni Mester kegyelméből való merítés útján – az örök élet boldog megszerzése. Mindezt pedig ebben az összefoglaló mondatban tanítja: „Keressétek először az Isten országát és mindez (a földi is!) megadatik nektek” (Lk 12, 31). – Így azután igaz lesz az a teológiai megállapítás: a Mester élete transzcendens, mert Atyjától jött, és tanítása is transzcendens, mert bennünket is az égi Atyához segít.

γ. És – **valóságos megváltó áldozatot** keresve – miben találjuk meg a megváltás valóságát? Az Egyház hittétele szerint a Messiás az emberiség **áldozatos megváltója**, és ennek a tanításnak gyökérzete a kinyilatkoztatás, amely így szól az isteni Megváltóról: az Ószövetség előre jelzi a megváltás ígését: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékod és ivadéka közé: Az széttiporja fejedet, te pedig sarka után leleskelgedel” (1Móz. 3,15), majd a próféták egész sorozata jelzi a Messiás eljövételét és életáldozatát (Lásd: 3. pont: A megváltás előkészülete). – Majd az **Újszövetség** tárgyi tartalom szempontjából így beszél az Üdvözítőről: Az **Ő hivatását** ez a szöveg magyarázza: „Úgy szerette Isten a világot, hogy Egyszülöttjét adta érte” (Jn 3,16). Majd a pontos tartalomban így hirdeti hivatását az Úr angyala: „Ne félj Mária! Kegyelmet találtál az Istennél. Méhedben fogansz és fiat szülsz, Jézusnak fogod hívni. Nagy lesz ő: a Magasságbelinek fia” (Lk 1,31-32). Az **eredetét** így értelmezi: „A Szentlélek száll tereád és a Magasságbeli ereje borít el. Ezért a születendő szent is Isten Fia lesz” (Lk 1,35). **Hivatásában döntő léssen:** „Íme az Isten Bíránya, aki elveszi a világ bűneit” (Jn 1,29). De ennek a hivatásnak úgy tesz eleget a Messiás, hogy – **saját szavai szerint** –: „Az ember fiának sokat kell szenvednie, a vének, a főpapok és írástudók elvetik és megölik, de harmadnapra feltámad” (Lk 9,22). Sőt az utolsó vacsorán ezt a szent ígét mondja: „Ez a kehely az újszövetség az én véremben, amelyet értetek ontok” (Lk 22,20). – Mindezt az **apostolok tanítása** így fogja egységes gondolatba: „Hiszen tudjátok, hogy nem mulandó dolog, ezüst vagy arany váltott meg öröklött és értéktelen életmódokból, hanem a hibátlan és szeplőtelen Bíránynak, Krisztusnak drága vére” (1Pét. 1,18-19). – Majd **Szt. Pál ezt mondja:** „Krisztus azonban mint a jövő javak főpapja jelent meg s belépett abba a nagyobb és tökéletesebb sátorba, amelyet nem ember keze alkotott, vagyis nem e világból való. Nem is bakok vérével, hanem tulajdon vérével lépett be egyszersmindenkorra a Szentek Szentjébe s örök megváltást szerzett” (Zsid. 9,11-12). – A **tanító Egyház** pedig így fogja hitigazságba a kinyilatkoztatást: Jézus Krisztus az emberiség Megváltója.

Az isteni kinyilatkoztatáson alapuló tanítás tehát azt mondja, hogy a Messiás élete és **halált haló áldozata** az emberiség üdvösségének „élettere”. Erre céloz a hivatalos zsidóság képviselője, midőn a tanácsban ezt mondja: „Nem látjátok át, hogy jobb, hogy egy ember haljon meg a népért, mintsem hogy az egész nép elpusztuljon. Ezt pedig nem magától mondotta, hanem mint főpap abban az évben megjövendölte, hogy Jézus meg fog halni a népért” (Jn 11,50-51). Ő az az **Egy**, akinek **életáldozata** az emberiség egyetemének megváltása. Ő maga így beszél erről a hivatásáról: „Az Emberfiának sokat kell szenvednie, a vének, főpapok és írástudók elvetik és megölik, de harmadnapra föltámad” (Mk 8,31). Majd ezt is mondja: „Ez a kehely az újszövetség az én véremben, amelyet értetek ontatik a bűnök bocsánatára” (Lk 22,20). Az apostol pedig így foglalja tételbe a Megváltó áldozatát: „Ő tulajdon vérével lépett be egyszersmindenkorra a Szentek Szentjébe s örök megváltást szerzett” (Zsid. 9,12). Majd így értelmezi a Mester életáldozatát: „Benne van vére által szerzett megváltásunk, bűneink bocsánata, kegyelme bőségének arányában, amelyet minden bölcsességgel és okossággal árasztott reánk” (Ef 1,7).

b. És mindezekből miképpen tárul elénk a **megváltás tárgyi tartalma?** – Van ebben **áldozati jelleg** – és ez az Isten engesztelése, és van benne **megszentelést hozó kegyelemáradás** – és ez az ember üd-

vözítése.

α. Az Isten felé áradó áldozat jellegét ilyenformán már lehet megközelíteni. Istenről gondolkodva és az emberhez való viszonyát vizsgálva mindenesetre csak úgy lehet érinteni a kérdést, hogy az **Isten végtelen örök terve** magában hordozza a jövő lehetőségeit. Így a megváltás isteni terve is örök isteni gondolat és olyan értelemben magyarázandó, hogy **Isten örök terve az ember istenivé nemesítése**. Az ember szabad teremtése is isteni terv. A benne rejtőző elesettségi lehetőség a szabadság velejárója. Maga az emberi élet **milyenné** fordulása – az már a **történelem** kérdése. Ehhez idomul az isteni előregondolás valósulása.

Ha mármost így indulunk el, akkor le kell szögeznünk, hogy a kinyilatkoztatás állandóan ezt hangoztatja: bűnbe esett a szabad ember és így áldozattal engeszteljen a bűnös ember. De ez a követelőző hang nem nyerhet kielégülést az ember részéről, mert az „elesettség rendjének embere” nem lehet a teljes felemelkedés megvalósítója. Az „Isten megsértése” misztériuma ugyan az életnek, de a **szeretet vonalán való megindulás** reásegíthet a helyes gondolkodásra... A Teremtő Maga – szerető Atya, sőt **maga** a Szeretet (1Jn. 4,8), a teremtett ember (Ádám – Éva) a szabadságból fakadván „elesett Isten – képe”, az égi Atya Megváltót ígérése a szeretet további kivillanása, és a megjelent Megváltó életáldozata az ember felé hajló szeretet maximuma. Valamiképpen tehát odajutunk, hogy a megváltás lényegét a **szeretet dinamikájában** kell megtalálnunk. Örök titok marad a predestináló isteni Szeretet, de örökké beszédes léssen az emberré lett Egyszülöttnek egész életáldozata. Olyanforma hasonlatba foglalható az Istenember élete: áldozatos tömjénfüst – az egek felé, de egyúttal a megváltás égi kegyelmének leedsése és közvetítése – az emberek felé! Azért tanítja Szt. Pál: „Az irgalmasságában gazdag Isten azzal mutatta meg nagy szeretetét irántunk, hogy bár bűneink miatt holtak voltunk, Krisztussal életre keltett minket” (Ef. 2,4-5). Olyan égi ajándék száll hozzánk, amelynek érvényesítése a szabad ember isteniesítését érvényesíti. Óvakodni kell azonban az áldozat olyan kiélesítésétől, amely **csak** a Mester halálos ítéletének végrehajtását rajzolná elénk... Valójában ahhoz az isteni Szereteten alapuló ponthoz kell kijutnunk, amely a **szeretet életáldozatának fenségét** és ennek a **szeretetnek megváltó erejét** tárja elénk. Így ugyanis belesodródunk az igazságok igazsága, **az isteni Szeretetnek eleven, örökké előretörő áramlásába**, amely – végeredményben Önnön lényegéből, a **szeretetéből** indulva – teremt, megváltást ígérve Megváltót küld és a Megváltó útján a bűnös emberiségnek a megváltás kegyelmét adja. – Jól meg kell jegyezni: a Szeretet Istene árad felénk, és a szeretetre teremtett embert csak ez emeli az Isten felé!

β. De most tovább kérdezhetjük: vajon hogyan léssen az isteni Szeretetnek ez az áramlása a föld emberének megváltó életlendülete? – Itt is azzal a gondolattal kell megindulni, hogy az Isten örök tervében az ember lendületesen előretörő és kibontakozó. A megváltás ténye sem lép ki ebből az életsodródásból, és azért az isteni Szeretetnek ilyen **történelmi jelentkezése** is szerepet biztosít magának az embernek is. Mégpedig milyet? Alapvetésben olyat, amely életerőit megfeszíti, felajzza és magasabb rendű életre lendíti. A megváltás tehát – az ember felé – olyan égi adomány, kegyelmi áradás, amely lehetővé teszi, hogy az ember istenivé nemesíthesse önmagát. Talán visszakívánczik ez a tétel is: a **heterosoteria** tárgyi kegyelme – az **autosoteria** alanyi munkájának lendítője. Mindez annál inkább gondolható, mert az Egyház élő tanítása szerint „értelmünk elhomályosodott és akaratum rosszra hajló lett”. Azért tehát olyan belső átalakulás, kegyelem – felhasználás is szükséges, amelynek Krisztus áldozatából folyó ereje a „megváltott nemzedék” tagjává avathat bennünket. – Van ebben valami az isteni előrerendelésen alapuló **Szeretet jelentkezéséből**, ez a Megváltó személyes áldozata. De van ebben valami **dinamikus erőáramlás**, ez az Úr kegyelmén alapuló, a megváltó Szeretetből csorduló **„isteni természetben”** való részesedés (2Pét. 1,4); de van benne olyan emberi erőfeszítés, amely ennek a folyamatnak **egyéni megvalósulása**.

Mármost ennek a végbemenése olyan **életátalakulás**, amely a földi ember életét a **természetfeletti élet hordozójává** szüli. Azt mondhatnók: a földanya gyermeke az égi Atya fiává magasztosul. – Ebben az „újjászületésben” életalap – a megváltó Mester áldozata, továbbá fejlesztő erő – a Megváltó kegyelme, és teljes „életté bontakozás” – az ember készséges, önként vállalt kialakulása. Csodás találkozásra bukkanunk tehát. Az égi **Szeretet hajlik** a földnek „szeretetet áhítózó zarándoka” felé, és az égi Szeretet **Egyszülöttje felemeli** a törekvő embersereget az égi Atya felé. Olyan csodálatos irányjelzés ez a megállapítás, amely megemeli az ember életének irányvonalát és „isteni életté” nemesíti az ember zarándokságát. – Nagyon természetes, hogy ez az isteni iránymutatás csak annyit akar és tud elérni, hogy a kutató emberi szellemet arrafelé segíti, ahol – épp a Szeretet lényegét, tevékenységét és felénk fordulását értelmezve – reábukkanhatna **az Isten tervezte és megvalósította megváltásnak égi**

értékére. De akárhogy nézzük is a megváltásnak Isten felé és emberek felé való fordulását, minden esetben arra a tényre lyukadunk ki, hogy az isteni Szeretet élő, eleven sodródása ragadja Magához az élet küzdelmeiben fáradozó, dolgozó, hánykódó és elesett „emberzarándokot”. Ámde ez az értelmezés is csak akkor nyerhet behódoló és készséges elfogadást, ha **élő bennünk a hit**, amely az egész lét Urának a személyes és szerető Istent tartja, majd a földön élő emberarcon – az Isten életjegyeit látva – az örök Atya felé való törtetésnek „hazavágyó” megnyilatkozását észleli. Ez a hit reádobbant arra az igazságra: a Szeretet Atyja Egyszülöttje áldozatával megváltja és istenivé alakítva „hazavezeti” az Isten képét viselő embereket.

7. A Keresztáldozat és a vérnélküli Áldozat

A megváltás tanításában központi gondolat **az áldozat**, a szent Kereszt és ennek vérnélküli megújítása, a **Szentmise**.

Vizsgáljuk csak az Egyház élő tanítását, hogy lássuk annak igazi és Isten terve szerinti tartalmát.

a. A szent **Keresztről** a következőkben szól az Egyház tanítása.

α. Természetesen a Szentírás alapján áll az egyházi tanítás. Ez pedig a következőkben foglalható össze. Az Ószövetség szövegeiben Izaiás próféta írja le a Messiás jövő áldozatát imígyen: „Valóban a mi betegségeinket ő hordozta, s a mi fájdalmainkat ő viselte... ő a mi gonoszságainkért sebesített meg, a mi bűneinkért töretett össze; a mi békességeinkért sebesített meg, a mi bűneinkért töretett össze; a mi békességünkért van rajta a fenyíték... Feláldoztatott, mert ő maga akarta...” (Iz. 53,4, 5 és 7).

De ezek mellett a döntő előrejelzések, **jelképek** (rézkígyó, áldozatok vére stb.) és **események** (egyiptomi kivonulás, „törtelen csontú” bárány fogyasztása stb.) jelzik, hogy véres áldozat az emberiség megváltó isteni kegye.

Majd az Újszövetség szövegeiben Maga a Mester jelzi: „...a főpapok és az írástudók kezébe adják az Emberfiát. Azok halálra ítélik és kiszolgáltatják a pogányoknak, hogy kigúnyolják, megstorozzák és megfeszítsék őt...” (Mt 20,18-19). – Majd apostolai tanítják: „Ő keresztjét hordozva kiment az úgynevezett Koponyahelyre, melynek héber neve Golgota. Ott keresztre feszítették őt...” (Jn 19,17-18). – Szt. Pál részletesen fejegeti: „Úgy tetszett az Atyának, hogy benne lakjék az egész teljesség, s hogy általa békítsen ki magával mindent, ami akár a földön, akár a mennyben van, azzal, hogy keresztjének vérével békességet szerzett mindennek” (Kol. 1,19-20). – Végül Szt. Péter, az Egyház „öreg hajósa”, a Krisztus választotta „lélekhalász” ezt írja: „...nem múlandó dolog, ezüst vagy arany váltott meg öröklött, értéktelen életmódokból, hanem a hibátlan és szeplőtelen Báránynak, Krisztusnak drága vére” (1Pét. 1,18-19).

β. Mindezek alapján: amit a kinyilatkoztatás közöl, azt az Egyház élő tanítással hirdeti, de amit az Egyház isteni küldetéssel tanít, azt az egyháztudósok tudományos alapon értelmezik. Egyrészt történelmi alapon magyarázzák az események mikéntjét, majd az ész számára értelmezik az Áldozat lényegét. Mindez már teológia, azaz hittudomány, amelynek hivatása az isteni gondolatnak az értelemhez való közelebb hozása. Bár szerteágazó az áldozatot magyarázó vélemény³⁶, mégis leszűrhető, hogy a lényegek lényegét minden hittudós az isteni Szeretet végtelenségébe helyezi, amelyet rövid egyszerűséggel így fog egybe az apostol: „A végletekig szerette őket...”. Ez a szeretet pedig valójában **áldozat**; mégpedig **megváltó életáldozat**³⁷.

b. Majd a **Szentmise** áldozatáról így szól az élő tanítás röviden mondván: „...Ez a kehely az újszövetség az én véremben. Ezt tegyétek, valahányszor isztok belőle, az én emlékezetemre...” (1Kor. 11,25). – Ennek alapja is a kinyilatkoztatás és tárgyi magyarázata a hittudósok tanítása.

α. A **kinyilatkoztatásban** az **ószövetségi** ígéretet azt jelzik, hogy sok áldozatot mutatott be a „választott nép”, de – jelképes áldozat mellett – az örök Áldozat áhítózója. Mégpedig olyané, amely az **ál-landó ismétléssel** mutatattik be. Olvasd csak Malakiás szövegét: „Hiszen napkeletről napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között, és minden helyen tiszta eledeláldozatot áldoznak és mutatnak be nevemnek” (Mal. 1,11). – Az **újszövetségi** szövegekben Maga a Mester parancsolja mondván: „...Vegyétek, egyétek, ez az én testem!... Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az (új) szövetségé, amelyet sokakért kiontok a bűnök bocsánatára. Mondom nektek: Nem iszom a szőlő terméséből addig a napig, amíg majd az újat nem iszom veletek Atyám országában” (Mt 26 26, 28-29). – Tanítványai így értelmezik: „Valahányszor ugyanis e kenyeret eszitek, s e kehelyből isztok, az Úr halálát hirdetitek, míg el nem jön” (1Kor. 11,26). És állandóan így cselekszenek: „...állhatatosan kitarítottak... a kenyértörésben...” (Ap.Csel. 2,42).

β. A hittudósok is magyarázzák a Szentmise **áldozati** jellegét, és véleményük szélesen terjedő.

γ. És mindezekhez mit szól az emberi **értelem**? – Alapvetésben hozzáhajlik az Istent illető áldozat gondolatához... Ezt mutatja az emberiség egyetemének áldozatokat bemutat készsége. A Mester áldozatának megismétlődését mint állandó áldozatot, Maga a Mester írja elő, tehát lélekkelésszeggel fogadja a hívő lélek. Tartalmilag pedig odahajlik az emberi szellem, hogy a Mester örök Áldozatának titokzatos és vér nélküli megújulásánál illőbb, szentebb és Istennek tetszőbb áldozatbemutatást még képzelni sem tud az ember.

Összefoglalva a szent Kereszt és Szentmise lényegére vonatkozó élő tanítást, azt mondhatjuk, hogy az emberiség megváltásának **kiemelten kimagasló áldozata a Keresztáldozat**, és a megváltásnak **egyes emberre** vonatkozó, gyökérzetben a **keresztáldozatból fakadó** kegyelemárasztása a naponta és a világ minden táján megújuló vér nélküli áldozat, a **Szentmise**.

8. A Megváltó Anyja

A Megváltó Személyének és hivatásának tanítása után tudjuk meg, mit tanít az Egyház a Megváltó Édesanyjáról. – A katolikus tanítás különös tisztelettel övezi (hyperdulia) a Megváltó Anyját. Természetes, hogy a kiemelt tiszteletnek alapja a megtestesült Ige, a mi Urunk Jézus Krisztus, Akinek földreszállásában **édesanyai szerepet** töltött be Mária, Dávid ivadéka.

A kérdés most az: mit tanít az Egyház a Megváltó Anyjáról, azaz milyen kinyilatkoztatott igazságok fényében szemlélendő a Megváltó Anyja? – Tárjuk fel tehát ezeket az igazságokat!

a. **Mária az „ígéret Asszonya”**. – Az isteni kinyilatkoztatás alaphangja: az ember az Isten szeretetének tárgya és így még bűnbeesése dacára is az égi Atya szeretettje. Ebből az igazságból érthető az a kinyilatkoztatás is, amely Évát a bűnök ösanyjának és az „eljövendő Asszonyt” a megváltás eszközeinek hirdeti. Az Írás így szól: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékok és ivadékok közé: az széttiporja fejedet, te pedig sarka után leselkedel” (1Móz. 3,15).

b. **Mária a próféták „előrajzoltja”**. – Ennek első gyökérzeti értéke: az **előrendelt isteni ember**, akit semmiben sem érintett a bűnnek lehelete. – Egyszerűen így fogalmazható ez a tétel: **előrendelt teljes tisztaságban** (szeplőtelenül fogantatott) és **bűn nélkül maradt egész életében**.

c. **Mária – az Isten Szűz Leánya.**

d. **Mária – az Istenanya.**

e. **Mária – a mennybe vitetett Anya.**

f. **Mária – a kegyelmek közvetítő Anyja.**

g. **Mária – mindnyájunk égi Anyja.**

C. A kegyelem

Azt a működést, amelyet az Isten az egyének lelkében és az Egyház egyetemében végbevisz, a Szentlélek működésének tulajdonítjuk. Ez a titokzatos működés az egyeseket illetőleg kegyelemben, az Egyház egyetemét illetőleg pedig láthatatlan vezetésben és kormányzásban nyilvánul meg.

a. **Mik a kegyelem forrásai és fajtái?** – A kegyelem a Szentlélek titokzatos adománya, amelyben minket a természetfeletti életre képesít. – Kétféle fajtáját különböztetjük meg: a segítő és a megszentelő kegyelmet. – A **segítő kegyelem** az értelem megvilágítása, az akarat megindítása, hogy az üdvre szolgáló jót könnyen tehessük. Alapjában tehát természetfeletti segítség. – A **megszentelő kegyelem** a Szentléleknek az a természetfeletti adománya, amely által minket megtisztít Isten a bűntől, gyermekeivé fogad és a mennyország örökösévé tesz. Ez utóbbi tehát nem egy cselekvésre képesít, hanem a lelket Isten előtt kedves, állandó természetfeletti helyzetbe juttatja.

b. Hogyan szerezhető a kegyelem?

α. Egek kincse.

β. Ember életének gazdagodása.

A kegyelem általában az Isten ingyenes ajándéka, amelyek közül az elsőt kiérdemelni nem lehet. Az Isten későbbi segítsége kiérdemelhető. Ennek az állításnak jelentősége az, hogy az emberi üdv végeredményben mégis Istentől függ. Ámde ez nem úgy értendő, hogy Isten csak egyeseknek ad malsasztot, hanem hogy Isten az üdvöt akarja és mindenkinek ad elegendő kegyelmet. – A segítő kegyelmet imával és jócselekedettel szerezheti meg az ember. A megszentelő kegyelmet (amely nélkül senki sem üdvözülni) a szentségek, illetőleg a tökéletes szeretet felkeltésével lehet elnyerni. – Segítő kegyelmet még a bűnös embernek is ad az Isten, ámde a megszentelő kegyelmet elveszíthetjük a súlyos bűn

elkövetése által. Ez pedig úgy értendő, hogy nem lehet tökéletes odafordulás bennünk az Istenhez, ha egy halálos bűn által elfordulunk Tőle. – Mind a segítő, mind a megszentelő kegyelem gyarapodhatik, vagy fogyhat az emberben a készség, amely lelkét az Isten felé fordítja.

c. Hogyan érvényesül a kegyelem?

α. Isten adja.

β. Ember felhasználja.

d. **Mi a kegyelem és szabadakarat kapcsolata?** – Az elégséges kegyelmen azt értjük, hogy azzal munkálkodva mindenki üdvözülhet, de nem azt, hogy mindenki azzal működik. Ennek jelentősége pedig az, hogy így az üdv kérdésében tevékenységhez jut a szabadsággal megáldott ember is.

e. A kegyelem közvetítője az Egyház.

α. Krisztus és a kegyelem szerepe.

- Krisztus a kegyelmek forrása.
- Krisztus a kegyelmek közlője.
- A Szent Szűz a kegyelmek közvetítője.

β. Az Egyház a kegyelmek közvetítője.

- Mi az Egyház?
- Hol a krisztusi Egyház?
- Mik az Úr Egyházának jegyei?
- Miben áll az Egyház kegyelemközlési jelentősége?

γ. Az ember az istenivé nemesedés kidolgozója.

Végső összefoglalás: a kegyelem – Isten természetfeletti ajándéka.

- Emel – a földön.

- Végnélküli életet biztosít – az égben. Isten Szeretete előregondolta, Jézus Krisztus érdemeivel megszerezte, és a

Szentlélek sugárzásával az embert a legnemesebb, végnélküli életre, Isten látására és örök szeretetre alkalmassá teszi az ajándékképpen vett „isteni természet” kegyelme.

D. Az Egyház

1. Az Egyház Krisztus titokzatos teste

(Az Egyház alapítása és szervezete)

A vallások tartalma szerint egyszerűen vallásosnak nevezzük azt az embert, aki hisz Istenben; kereszténynek, aki hisz Krisztusban; és katolikusnak, aki hisz az Egyházban, amely Krisztust közvetíti.

Vajon alapított-e Krisztus egy szervezetet, amely Őt közvetítse? A protestánsok tagadólag felelnek. De ezzel szemben áll az a tény, hogy Krisztus különbséget tesz egyszerű követői és azok vezetői között. „Ti azonban választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonomul lefoglalt nép vagytok, hogy annak dicsőségét hirdessétek, aki a sötétségből csodálatos világosságra hívott benneteket” (1Pét. 2,9). – Mesterünk tanításának alaptétele: „Nálam nélkül semmit sem tehetek” (Jn 15,5). Sőt azt is hirdeti: „Bármit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek” (Jn 14,13). – Mindez egész röviden azt jelenti: titokzatos módon Feje marad annak a szent közösségnek, amelynek látható feje Péter apostol. Ez a láthatatlan közösség nyer kifejezést abban a tanításban, amelyet így fogalmaz Szt. Pál: „...milyen mérhetetlenül nagy az ő hatalma fölöttünk, akik hívőkké lettünk... Mindent lába alá vetett és az egész egyház fejévé tette őt: ez az ő teste és teljessége, aki mindent mindenben betölt” (Ef. 1,19,22-23). – Apostolokat választ, különös hatalommal ruházza fel őket és a Szentlélek erejével megerősítve nyájának pásztoraivá teszi őket. E képletes kifejezés pedig azt foglalja magában, hogy az apostolok valóban Krisztust közlik. A Szentírásban ugyanis olvashatjuk, hogy Krisztus **tanítói, papi hatalmat** adott és örájuk bírta az Egyház kormányzását: „Amint engem küldött az Atya, én is küldelek titeket” (Jn 20,21). Íme Krisztus isteni küldetése és abból kifolyólag az apostolok isteni küldetése: „Elmenvén tanítsatok minden nemzeteket, megkeresztelvé őket az Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében” (Mt 28,19-20). E szövegek első része a **tanítás közlésével**, a második része a **kegyelem közlésével** bízza meg az apostolokat. De hol látjuk ennek a hatalomnak **érvényesülését**? A Szentírás beszél arról, hogy az apostolok tényleg tanítottak, kereszteltek, közvetítették a Szentlelket híveiknek és a kenyértörésben is állhatatosak voltak. Így tehát nyilvánvaló, hogy az őskeresztény Egyházban a hatalom az apostoloknak adatott. – Egyeseket azután „per impositionem manum” utódaikká tették, ami azt mutatja, hogy e külső jellel adták tovább az isteni hatalmat.

Egyforma hatalmat adott-e Krisztus minden apostolának? A felelet tagadó, mert Pétert kiválasztotta és a többiek fejévé tette. „Te Péter vagy és e kősziklára fogom építeni anyaszentegyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyország kulcsait. Amiket megkötsz a földön, meg lesznek kötve a mennyben is” (Mt 16,18-19) és: „Legeltesd bárányaimat... legeltesd juhaimat!” (Jn 21,15 és 16). A főhatalmat Péter csakugyan gyakorolta. A Szentírásban olvassuk, hogy ő beszél pünkösdkor, ő határozza el, hogy a pogányok felvehetők az Egyházba, ő hirdeti ki az első apostoli gyűlést, vele akar találkozni és tanításait megismerni a megtért Szt. Pál. Őt említik az apostolok sorában elsőnek maguk az evangélisták is. A tradíció is emellett szól, mert a főhatalmat mindig a római püspök, szt. Péter egyenes utódja vindikálta magának. Így áll elénk tehát Krisztus szervezése alapján az Egyház mint előjárókból és alattvalókból álló szervezet, amelynek vezetői közül egy a fő, és a főpásztor irányítása mellett közlik a tanítói és kegyelemosztói hatalom révén Krisztust az apostolok egyenes utódai, a püspökök.

2. A pápa csalhatatlansága

A katolikus tan szerint az egyetemes Egyházon kívül, amelyet a püspökök a pápával együtt képviselnek, a pápa egyedül is tévmentes a hit és erkölcs dolgában, amidőn mint az egész Egyház feje „ex cathedra” tanítja az egész egyetemes Egyházat. Már maga a tétel mutatja, hogy itt nem arról van szó, hogy a pápa mindig csak igazat szólhat, vagy hogy sohasem tévedhet, hanem arról, hogy amidőn mint Krisztus helyettese beszél és az egész Egyházat vezeti, kivételes helyzetet képvisel és a **hit és erkölcs dolgában nem tévedhet**. E tétel igazolásánál elsősorban azt kell nézni, vajon Krisztus megadta-e Szt. Péternek a privilégiumot, másodsorban vajon átszállott-e ez a hatalom és gyakorolták-e Szt. Péter törvényes utódai? Minő hatalmat adott Krisztus Szt. Péternek? – „Terád építem anyaszentegyházamat...” (Mt 16,18). Ebből következik, hogy sziklának tervezte, amelyen rendületlenül állhat Anyaszentegyháza és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. Vagyis híveit tévedésbe nem vezetheti. „Simon, Simon, a sátán kikért titeket, hogy megrostáljon mint a búzát. Én azonban imádkoztam érted, hogy meg ne fogyatkozzék a hited, hogy te egykor megtérve megerősítsd testvéreidet” (Lk 22,31-32). Itt egyenesen arról van szó, hogy a sátán kísértései idején Szt. Péter legyen, aki atyjafiait megerősítse. – De vajon mi a helyzet a törvényes utódokat illetően? Mivel az elődök jogai az utódokra szállnak, azért inkább az a kérdés: vajon tudatában voltak – e a római püspökök a hatalomnak és gyakorolták-e azt?

- a. Római Kelemen szt. János életében elintézi a korintusiak vitáját.
- b. Szt. Ignác antiochiai püspök úgy ír a római Egyházról, mint az összesek legkiválóbbikáról.
- c. A keresztelési vitában II. Sixtushoz fordul az Alexandriai Dénes döntésért.
- d. Szt.István pápához fordul.
- e. Basilides és Marcealis spanyol püspök, akiket a tartományi zsinat megfosztott hivataluktól, a pápához fellebbeztek (251-ben).
- f. A Niceai Zsinaton a pápa követői elnökölnek, s határozatukat a pápa erősíti meg.
- g. Általános az a köztudomásszerű felfogás (Szt. Ágoston): „Roma locuta, causa finita”. Mind ezekből következik, hogy ámbár csak a Vatikáni Zsinat (első) mondta ki hitcikkelynek a pápa csalhatatlanságát, mégis az Egyháznak ez a hite visszanyúlik az Ósegyházba, s az egész azon épül, hogy Krisztus valóban állított-e helyettest, aki – kivételes helyzetet képviselve – Őt a hit és erkölcs dolgában tévmentesen képviselje.

3. Az Egyház kiválóságai és ismertetőjelei

Krisztus Egyházát olyanná akarta tenni, amely állandóan közölhesse Őt. Azért megígéri, hogy vele lesz mindörökké, hogy a vigasztaló Szentlelket küldi neki, hogy csakis általa nyer üdvöt a világ. Így lesz az Egyház **csalhatatlan, fogyatkozzhatatlan és egyedül üdvözítő**. – Az első azt jelenti, hogy hit és erkölcs dolgában nem vezetheti tévútra híveit; a második, hogy a „depositum fidei” – ben nem fogyatkozhat meg; az utolsó pedig, hogy az Egyház révén érhető el egyenesen az üdvösség. De az utóbiból nem folyik az, hogy minden katolikus üdvözülni, a másvallású pedig elkárhozik. A katolikus részéről a **tettek** és az **élet** szükséges; a nem katolikus pedig, ha hitét igaznak tartja, azt teljesíti és kész az üdvösségre szolgáló eszközöket megragadni, elnyerheti az üdvösséget. Az ilyenek tartoznak lelkületileg az Egyházba.

Ámde a sok egyház közül melyik Krisztus igazi Egyháza? – A legközelebbi felelet az volna: amelyik Krisztust igazán tanítja. Ámde mivel épp ez a kérdés, azért ismertetőjegynek el nem fogadható. Az **ismertetőjegy** kérdésében **Krisztus tervei és tettei irányítók**.

a. Az Egyház **ismertetőjegyei:**

α. Egy fejet rendelt. – Egységes hitet tanított. – Egyféle kegyelmi eszközet rendelt. – Tehát az Egyháznak **egynek** kell lennie.

β. A lelki tökéletesség közlőjének tervezte Egyházát, tehát mind tanaiban, mind tagjaiban **szentnek** kell lennie.

γ. Mindenki számára szerzette az üdvöt, tehát Egyházának **egyetemes** jelleggel kell bírnia, vagyis: **általánosnak** kell lennie.

δ. Első tagjai és tanítói az apostolok voltak, a hatalom róluk száll át megszakítatlanul az utódokra, a pápára és püspökökre. – Tehát az Egyház **apostoli**.

b. Az Egyház **kiválóságának jegyei:**

α. Természetfeletti egybetartozás: „Viseljétek el egymást szeretettel. Törekedjétek arra, hogy a béke kötelékében fönntartsátok a lelki egységet. Egy a Test és egy a Lélek, mint ahogy hivatástok is egy reményre szól” (Ef. 4,3-4).

β. Más az isteni adottság: „Ő egyeseket apostolokká, másokat prófétákká, ismét másokat evangelistákká, pásztorokká és tanítókká tett, hogy istenszolgálatra neveljék a szenteket és fölépítsék Krisztus testét...” (Ef. 4,11-12).

γ. És az **erényes élet** az összefogó kapocs: „Nem tudjátok, hogy testetek Krisztus tagja? Leválasszam talán Krisztus tagját és parázna nő tagjává tegyem? Isten mentsen!” (1Kor. 6,15).

De erények felajánlhatók egymásért. „Örömmel szenvedek értetek és testemben kiegészítem azt, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből, Testének, az Egyháznak javára” (Kol. 1,24).

c. Az Egyház **egységének gyökere:** – a keresztség: „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztség által: akár zsidó, akár pogány, akár rabszolga, akár szabad. Mindannyiunkat egy Lélek itatott át” (1Kor. 12,13).

Mindezeknek összefoglaló következménye: az Egyház természetfeletti társaság: ő folytatója Krisztus földi életének!

E. A szentségek

A kegyelem megszerzésének eszközei a szentségek, szentelmények és az imádság; ámde a megszentelő malasztot a tökéletes szereteten kívül csupán a szentségek szerzik meg. Mivel a megszentelő kegyelem a lélek mélyén működő isteni adomány, azért önmagában még a megszerzés pillanatában sem észlelhető. Ámde hogy az ember tudhassa, miszerint a kegyelem állapotában van, Krisztus **látható jeleket** rendelt, amelyekkel a megszentelő malasztot megszerzi. E jelek a szentségek. Minden szentség lényeges része: a/ a **látható** jel, b/ hogy belső **kegyelem közlője** legyen, c/ hogy **Krisztus rendelése** legyen.

Eszerint hét szentségről beszélhetünk: 1. keresztség, 2. bérmálás, 3. Oltáriszentség, 4. penitenciatartás, 5. betegek szentsége, 6. egyházirend, 7. házasság.

Igaz ugyan, hogy a Szentírásban sehol sincs számszerint felsorolva, de tény az is, hogy a Szentírásban hét, Krisztustól rendelt jelről van szó, amelyekben Krisztus **megszentelő kegyelmet** közöl. – Így tehát könnyen megengedhető, hogy a szentségekről szóló kidolgozott tan későbbi eredetű, mert hiszen a lényeg az, hogy ezek a jelek olyanoknak tekintettek, amelyek a lélekkel megszentelő kegyelmet közölnek.

1. A keresztség

A keresztség az **első és legszükségesebb** szentség, amely az eredeti és minden, keresztség előtt elkövetett bűntől megtisztít és az Anyaszentegyház keblébe fogad. – Azért a legelső, mert előtte más szentség érvényesen fel nem vehető. Azért a legszükségesebb, mert nála nélkül nem üdvözülhetünk. Üdvösségünk **függvénye:** „Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki nem hisz, elkárhozik” (Mk 16,16). Ugyanezt erősíti Szt. János is, és azzal a megigazulás és így üdvösségünk **alapját** hirdeti: „Bizony, bizony mondom nektek: aki újjá nem születik vízből és Szentlélekből, nem mehet be Isten országába” (Jn 3,5). De ezek után az üdvösség **módját** így írja le Szt. Pál: „Nem tudjátok, hogy mindnyájan, kik megkereszteltetünk Jézus Krisztusra, halálára kereszteltetünk meg? A keresztség által ugyanis vele együtt a halálba temetkeztünk, hogy amint Krisztus az Atya dicsősége által feltámadott halottaiból, úgy mi is új életet éljünk” (Róm. 6,3-4). Mindezek érdekében csendül fel az égi Mester

parancsa: „Elmenvén tanítsatok... megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében” (Mt 28,19). – Ezek után érthető, hogy az apostol így írja le a keresztség **hatását:** „Mindaz, aki Krisztusban van, új teremtmény. A régi tovatűnt... Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődik a világgal...” (2Kor. 5,17 és 19). Ezért olvassuk a Szentlélek eljövetele nyomán ezt a hívekhez intézett beszédet: „Keresztelkedjétek meg... Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára” (Ap.Csel. 2,38). Ezt hirdeti dogmatikus tételként 381-ben az első Konstantinápolyi Zsinat is, amidőn a „Credo” – ba foglalja ezt a tételt: „hiszek egy keresztséget – a bűnök bocsánatára”.

A keresztség szentségét minden még meg nem keresztelt ember felveheti. Bár felvétele az üdvösség elnyerésének fő feltétele, ez nem azt jelenti, hogy aki önhibáján kívül nem részesülhetett kiszolgáltatásában, elvesztette üdvét. A **víz** keresztségét pótolhatja a **vágy – és vérkeresztség.**

Az Egyház újabb szokásai szerint kis gyermekeket is keresztelnek.

2. A bérmálás

A bérmálás az a szentség, amelyben a megkeresztelt ember a püspök kézföltétele és olajkenése által **megerősítetik**, hogy hitét **állhatatosan vallja** és aszerint **éljen.**

A bérmálás szentségének alapításáról egyenes rendelést nem ismerünk, ámde tapasztaljuk, hogy a megkeresztelt ember különös kegyelmet nyer a bérmálásban. – A Mester tanítása közben igen gyakran halljuk a **Szentlélek** elnevezését, de ugyancsak azt az ígéretet is, hogy „elküldöm nektek a Szentlelket” (Jn 16,7). Majd azt is olvassuk, hogy az apostolok vették és közölték a Szentlelket. Vették, mert tüzes nyelvek alakjában lelkükbe szállt: „Hirtelen, mintha heves szélvész közeledett volna, zaj támadt az égből... majd pedig szétomló tüzes nyelvek lobbantak föl előttük és leereszkedett mindegyikükre” (Ap.Csel. 2,2-3). Később azt is olvassuk, hogy „az új apostol felszentelésekor” közlik a Szentlelket. Végül ezeket is olvassuk: „Szamaria befogadta az Isten ígését...” Péter és János odaérkeztek, „imádkoztak értük, hogy rájuk szálljon a Szentlélek” (Ap.Csel. 8,14 és 15). Azért kérdezik a tanítványok az efezusiakat: „Mekaptátok a Szentlelket a megtéréstök után?... Mikor pedig Pál reájuk tette kezét, leszállt reájuk a Szentlélek” (Ap.Csel. 19,2 és 6). – Lám! Ez a bérmálás szentsége.

A bérmálás szentségét felveheti minden megkeresztelt ember, de felvétele az üdv elnyerésére nem szükséges. Hajdan a keresztség után azonnal, most pedig felnőtt korban (10-14 éves korban) szolgáltatják ki. Kiszolgáltatója a jogszokás alapján a püspök. – Ez a szentség meg nem ismételt, mert végleges lekötöttséget létesített a megerősített lélek és a Szentlélek vezetete Egyház között.

3. Az Oltáriszentség

(Az „Oltáriszentség” című kötetből véve a B./ – től)

Az Oltáriszentség az Úr Jézus jelenléte a kenyér és bor külső színe alatt. – Először is tekinthetjük mint a keresztény **istentisztelet középpontját.** Másodsor, mint a **lélek eledelét.** – Az első azt fejezi ki, hogy az Úr Jézus az Oltáriszentségben állandóan **feláldozza magát,** a másik pedig azt, hogy a szentáldozás révén lelkileg **táplál.** Az elsőben az Oltáriszentséget mint **Áldozatot** kell tekinteni, a másodikban mint **szentséget.** Ámde bármiképp beszélünk az Oltáriszentségről, lényegileg mindig Krisztus titokzatos jelenlétére gondolunk. Ebből azután következik, hogy az első és a fő kérdés az Oltáriszentségnél a **jelenlét megismerése.** A jelenlét kérdését illetőleg meg kell állapítani: a/ a **tény** kérdését, b/ a **mód** kérdését, c/ a **cél** kérdését. Az egyik azt jelenti, hogy igazolható-e, hogy Krisztus az Oltáriszentségben valóságosan és lényegileg jelen van; a másik azt, hogyan tudjuk megoldani a jelenlét módját, a harmadik pedig célját tárja elénk.

a. A **tény kérdése** úgy oldható meg, hogy keressük elsősorban: mit akart és mit rendelt Krisztus; másodsor: mit tartottak és mit tanítottak az apostolok; harmadszor: mit hittek és tartottak a régi keresztények. – E kérdésekre adott feleletek megadják a tény kérdését, mert hiszen a jelenlét megállapításánál Krisztus akarata és rendelése a döntő. Lássuk a kérdéseket egyenként.

α. Mit akart és rendelt Krisztus? – A Szentírás az Oltáriszentségről két alkalommal beszél: szt. János Evangéliumának 6. fejezetében és a többi három evangélistának Krisztus szenvedése történetében. Az első helyen az Oltáriszentség **megígérése,** a másikon, a szenvedés történetében pedig **elrendelése** van.

Szt. János evangélista leírja, hogy a csodás kenyérszaporítás után odasereglett a nép az Úr Jézushoz, és Ő ezt mondta: „Bizony, bizony mondom nektek: kerestek engem nem azért, mert a jeleket látátok, hanem mivel ettetek a kenyérből és jóllaktatok. Munkálkodjatok, de nem olyan eledelért, amely veszendő, hanem amely megmarad az örök életre. Én vagyok az élő kenyér, ki a mennyből szállottam

alá. Ha valaki a kenyérből eszik, örökké él és a kenyér, melyet én adandó vagyok, az én testem a világ életéért” (Jn 6,26-27). Nyilvánvaló, hogy Jézus itt a testről és vérről beszél, amelyet enni és inni fognak az Ő tanítványai, s hogy az Ő gondolata **valóságos test és vér** vételére vonatkozik, az abból világos, hogy kijelentését még akkor sem mérsékli, amikor a megbotránkozott tanítványok távoznak. – Majd ha hozzátesszük ehhez a szentség szerzésének történetét, akkor nyilvánvaló lesz előttünk, hogy az utolsó vacsorán teljesíti ezt az ígérteit. Az evangélisták elbeszélnek, hogy kezébe vevén a kenyeret, megáldá, megszegé és tanítványainak nyújtván mondá: „Vegyétek és egyétek, mert ez az én testem” (Mt 26,26). Majd a borral telt serleget vevén mondá: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem” (Mt 26,28). E szavakból nyilvánvaló, hogy a **kenyér és bor külső színe alatt** adja az Ő tanítványainak az **Ő Szent Testét és Véré**t. Amikor pedig szavait ezzel végzi: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Lk 22,19), akkor rendelést ad az Ő tanítványainak, hogy ezek ismétlésével megújítsák az Ő titokzatos jelenlétét.

β. Mit tartottak Krisztus tanítványai? – A Szentírásban sokszor olvassuk, hogy a tanítványok állhatatosak voltak a kenyérszegésben. Az Emmauszba menő tanítványoknál is azt látjuk, hogy az Úr Jézust a kenyérszegésről ismerik fel. Szt. Pálnál olvassuk, hogy ő az Úrtól vette azt, amit tanított. Tanítását pedig a következőkbe foglalja: „Az Úr Jézus, aki éjjel elárultatott, vevé a kenyeret és hálát adván, megszegé és mondá: Vegyétek és egyétek, ez az én testem, mely értetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Hasonlóképp vevé a kelyhet és minekutána vacsorált, mondá: Ez a kehely az újszövetség az én véremben, ezt cselekedjétek, valahányszor isszatok, az én emlékezetemre” (Mt 26,26-28. és Lk 22,19-20). És hogy Szt. Pál itt tényleg az Úr Szent Testének szó szoros értelemben való vételét érti, azt a következő szöveg mutatja: „Aki tehát méltatlanul eszi a kenyeret, vagy issza az ő kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen” (1Kor. 11,27). – Mindeme szövegek utalnak bennünkre, hogy a tanítványok valóban Krisztus Szent Testének és Vérének tartották az Oltáriszentséget.

γ. Mit tartottak róla a régi keresztények? – Erre a kérdésre az ősi irodalmi feljegyzések felelnek. A legrégebbi ezek közül: „Doctrina duodecim apostolorum” című irat. Egyszóval Didaché. Eredete Kr.u. 80-100-ra nyúlik vissza. Ez az irat ismételtelen beszél a kenyérszegésről. Hangsúlyozza, hogy előtte meg kell tisztítani lelkünket, és le is írja azokat az imákat, amelyeket vétele előtt és után kell mondani. – Justinus vértanú Kr.u. II. század derekán tesz említést az Oltáriszentségről Apológiájában (védőbeszéd), amelyet Marcus Aurelius császárhoz intézett. Leírja a keresztény szertartásokat, ebben természetesen kiemeli, hogy a szertartások középpontja bizonyos kenyér és bor feláldozása, amelyet bizonyos imák után magukhoz vesznek a jelenlévők. De a keresztények felfogását mutatják a régi vádakat is, amelyeket ellenük felhozta. Gyakran halljuk azt, hogy gyermekhús-evéssel és vérivással vádolják őket, ami szintén arra utal, hogy a pogányok is értesültek valamely hús és vér vételéről. – Figyelemreméltó az a körülmény is, hogy a még meg nem kereszteltek a szentmisének csak didaktikus részébe engedték és az eucharisztikus részéből kizárták őket. Az Egyháznak ez a diszciplinája csak úgy érthető, ha feltesszük, hogy azért zárták ki a még avatatlanokat, nehogy az ő félreértésük alkalmat adjon arra a téves felfogásra, hogy ők húst esznek és vért isznak. – A katakombákban is találunk olyan jelképeket, amelyek az Oltáriszentségre utalnak. Ily jelképek a hátán kenyeret vivő hal, a kosárba tett kenyér stb.

Ha mármost összefoglaljuk a három kérdésre adott feleleteket, akkor azt találjuk: Krisztus az Oltáriszentségben **titokzatos jelenlétét** akarta megalapítani; továbbá, hogy az apostolok szintén így gondolkodtak az Oltáriszentségről; és végül, hogy az őskeresztények mindenkor Krisztus Testének és Vérének tartották az Oltáriszentséget. S ha ez így van, akkor nyilvánvaló, hogy amikor mi az Oltáriszentségben Krisztus valóságos, lényeges jelenlétét tiszteljük és imádjuk, akkor a Megváltó szent gondolatát követjük, az apostolok hitét valljuk.

b. A **mód kérdése** a következő vizsgálati szempont. Az Oltáriszentség úgy tárul elénk, hogy kenyeret és bort látunk, de Krisztus jelenlétét hisszük. Hitünk szerint életerőnknek tartjuk. – Vizsgáljuk meg most az ész és az isteni kinyilatkoztatás alapján a „Kenyer” csodáját. A vizsgálat útja legyen ez: mit tár elénk – a fizikai tapasztalat, és mit hirdet – az isteni Mester?

α. Az emberi tapasztalat észleli a **jeleket**. **Kenyer** és **bor** színe jelenik meg az átváltoztatás után is, mert az érzéki tapasztalat továbbra is ezt mutatja. Világosan a kenyér és bor színét látjuk... A pap kezében valóban a kenyér és bor látható, de ajkán a Mester „csodát tevő szavai” csengenek: „...Ez az én testem... ez az én vérem” (Lk 22,19 és 20). Ezek a szavak pedig nem **kijelentők**, hanem **átváltoztatók**. Parancsok – a föld terményei felé, hogy lényegben eltűnve – helyet adjanak az égi Mesternek. – De miért ez a csodás keret? Talán azért, mert a **jel látása** nem roppantja össze lelkünket. Az Isten

közvetlen szemléletét nem bírná el az ember. Gondoljunk csak Mózes történetére. Még a csillanó arcú Mózes sem nézheti az ember. Hát még Magát az Istent!

β. Krisztus tanítja a **valóságot**. Az Írás szól az előkészítő isteni tervről, és a Mester szavai szólnak a megvalósításról. Az előkészítő szavak ezek: „És mannat hullatott nekik eledelül, és mennyei kenyeret adott nekik. Az angyalok kenyerét ette az ember, eledelt küldött neki bőséggel” (Zsolt. 77,24-25). A megvalósító igék ezek: „És vévén a kenyeret, hálát adván, megszegé és nekik adá mondván: „Ez az én testem, mely értetek adatik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Lk 22,19).

Összefoglaló kérdésünk ez lehetne: de miért kell a „**jel**”? A felelet a következő: azért, hogy könnyebben közelítse meg az ember. Emberi természetünk a természetes jelenségeket látja és keresi; de a hit kegyelmével erősített lélek a „rejtett igazságot” is elfogadja, hiszi és éli.

c. A **cél kérdésére** rövid összefoglaló felelet: az Oltáriszentség a **lélek tápláléka**. – Mesterünk életének legősibb megnyilvánulása a szeretet sugárzása. Épp azért, amikor a tanító Mester tekintete végigfutott a hallgató emberi tömegen, akkor szíve könnyöretre indult mondván: „Szánom a sereget, mert már harmadnapja tartanak velem, és nincs mit enniük; és nem akarom őket étlen elbocsátani, hogy el ne lankadjanak az úton” (Mt 15,32). Ennek a részvétnak a csodája – az ötezer ember táplálása az öt árpakenyérrel. A lényeg ez: szeretet a Mester, és csodás erővel kenyeret tör a tanító Istenember.

De elképzeltető – e az, hogy a mennyek kapuja tárására jövő Mester lelke el tud haladni az Isten éhező mellett anélkül, hogy bőségesen ne adná számára az **élet Kenyerét**? Igaz, hogy könnyen mondható: eledelünk Szent Kenyere, életváltságunk a csorduló Vére, mégis örök igényünk az Ő titokzatos, eleven, valóságos jelenléte: „Ez az én testem, ez az én vérem” (Lk 22,19). – Természetes tehát, hogy ennek hallatára kérdés támad bennünk: hogyan lesz lelkünk tápláléka az Ég Kenyere és Szent Bora? Feleletként a következőket szögezhetjük le.

α. A lélek betöltetik **kegyelemmel**. Ez az általános tétel csak annyit mond, hogy új erő száll lelkünkbe. Ennek valósága: isteni természet gazdagítja az emberi természetet. Mintha azt mondanók: isteni lesz az ember, mert lelkébe szállt az Isten. – Vajon belső valóságban is ilyen általánosan állapítható meg az **Úr jelenlétének csodás kihatása**? Személyes együttélés ténye – az Oltáriszentség vétele. De ennek belső mozzanatai mit mutatnak? Talán ezt lehetne mondani: távolra száműzetik a bűnös élet, de az Oltáriszentség vétele után díszes lesz a lélekköntös. Röviden: szeretetfűződésben él a véges és a Végtelen. Az Úr mondja: „Azon a napon majd megtudjátok, hogy én Atyámban vagyok, ti pedig én bennem és én tibennetek” (Jn 14,20).

β. Ámde az égi kegyelem eredője, hogy a lélek kibontakozik **isteni lendülettel**. Az égnek földre szállása tehát nem egyszerű égi ajándék, hanem éltető erővétele. Olyan, amely tevékenységet sürget és az **istenivé alakulás** alapjaként gazdagít. A lényeg ez: az Istent váró lélek az Úratyával személyes kapcsolatot talál. Ennek pedig **belső dinamikája** vagy. Sőt! Egyenesen alanyi és munkára indító az isteni lendítés. És mi ez? Talán ez a mondat közelíti meg az igazságot: az istenivé alakított lélek – **Istenhez hasonul**. Statikailag és állandó erőfeszítésben! Épp azért leszögezhetjük azt is, hogy a személyes Isten **ereje** állandó **feszülést** ad a személyes embernek. A személyes kapcsolat pedig a szeretetet teszi **örök tevékeny erővé**.

Lélek az ember értéke, és vágyaink vágya az örök Lélekkel való töltekezés. Ez az Oltáriszentség célja.

Zárógondolatként így foglaljuk össze a mondottakat: Az Úr Szent Testének és Vérének **kenyér és bor színe alatt** történő vétele a **valóságban** azt jelenti: az égi Üdvözítő éli titokzatos életét és adja a felmagasztosító isteni életet a földön testben élő emberi léleknek. Eledelünk és így örök kivirágzásunk biztosítására!...

4. A bűnbánat szentsége

A bűn lehetősége az ember szabadságából folyik. Az élet törvényei az emberre nézve kötelező irányítások, amelyeket vagy követ, vagy elhagy az ember. Ámde ezzel a kiválóságával kapcsolatos a felelősség érzete, amely a szabad tettek nyomán azt súgja: felelni fogsz tetteidért. Ez az erkölcsi rend az emberért van, és ennek betartása a helyes kifejlődés nélkülözhetetlen feltétele. Áthágása tehát az egyénre sújt vissza. Ez a visszahatás azután vagy erkölcsi, vagy erkölcsi és fizikai együttvéve (pl. részegség, hazugság). Mivel azonban az erkölcsi törvény Istenben van, azért annak áthágása egyúttal szembehelyezkedés az isteni akarattal és így transzcendens jellegű. Éppen azért beszélhetünk a bűnről úgy, mint Isten megbántásáról is. Így tehát a bűn, azt mondhatjuk, hogy egyrészt egyéni kifejlődésünket gátló rossz, másrészt Istennel való harmonikus életünket megbontó cselekvés.

Ámde az eredeti bűn folytán gyengült akarat és értelem hajlik a rosszra, és e hajlandóság nem ritka esetben ragad bűnös cselekményre. Az emberiség történelmén sötét fonalként húzódik át a rossz. Ezeknek a bűnös cselekményeknek keserves kihatásai észlelhetők az egyesek és az egész társadalom életében. Ezért **kiált** az emberiség **szabadulás után**. Az áldozatok számtalansága, a hindu mosakodás, a mohamedán imája mind ennek a gondolatnak ad kifejezést: „Lava nos Domine”. – A katolikus kereszténység szintén számol a rosszal. Számol vele úgy, hogy benne **szabad cselekvést**, de az Isten ellen való **vétket** lát.

Krisztus két esetben tesz említést a **kiengesztelődés** lehetőségéről. Először, amikor a vízből és Szentlélekből való újjászületést rendeli el. Másodszor, amikor így szól: „Akinek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva, akinek megtartjátok, meg lesznek tartva” (Mt 18,18). Krisztusnak ezek a szavai tehát hatalmat biztosítanak az apostoloknak és utódaiknak, és ennek a **hatalomnak érvényesítése a bűnbánat szentsége**. Első pillanatra úgy tűnik fel, hogy a bűnök megbocsátása külsőséges csupán (mástól ered és nem a lélekből), ámde alaposabb vizsgálat után nyilvánvaló lesz, hogy a legszellemibb cselekvés, mert hiszen lelki tevékenységet igényel a felvevőtől, és csak azután következik a feloldozás. A bűnbánat szentsége tehát **két tényező együttműködése**: a felvevő **előkészületé** és a kiszolgáltató isteni **hatalomé**.

a. A **felvevő előkészülete** – az első tényező. Mivel a bűn a legbelsőbb cselekvés, azért a bűnbocsánat is az ember legbelsőbb cselekvésével kezdődik. Az ember **vétkezik** és ő maga tesz lépést a **jóvátevésre**. De mivel tette az Istent sérti, azért az isteni hatalom alapján közöltetik a bocsánat. A bűnbocsánat **lelki átalakulást** igényel, s minden átalakulásnak első lépése az önismeret. Azért a bűnbánó ember első tette a **lelkiismeret – vizsgálat**. Ez nem egyéb, mint a múlt felkutatása, a bűnös cselekvés öntudatra hozása. A múlt eseményei ugyanis nem tűnnek el nyomtalanul, a lélek mélyén élnek és elégtételt követelnek. Épp ez a nagy különbség a természet eseményei és a lélek tettei között. A természet minden változata hullám, amely elsimul. A lélek minden tette erő kifejtés, amely örökké tart (még a rossz is). Azért hozzuk felszínre a múlt cselekményeit, hogy beszámolhassunk, elégtételt adhassunk Istennek. Ennek a lelkiismeretvizsgálatnak minden bűnre szám szerint kell kiterjednie, mert igazi lelkiismeretvizsgálat csak az lehet, ha bűneink számáról is beszámolunk. – Az önismerésből fakad azután a **bánat** érzülete. Minden kiengesztelődés csak a bánat után lehetséges. Alapja ennek az a megismerés, hogy tetteink az Isten törvényeivel kerültek ellentétbe. – Nélkülözhetetlen kelléke, hogy minden bűnre kiterjedjen, hogy magával hozza a megjavulás akaratát és ígéretét, és indítóoka természetfeletti legyen. Ez utóbbi azt jelenti, hogy bűneinket azért bánjuk, mert Isten természetfeletti büntetését is kiérdemeltük (kevésbé tökéletes bánat), vagy azért, mert velük a végtelenül jó Istent megbántottuk (tökéletes bánat). Minél inkább átérezzük tévedésünk súlyos voltát, annál könnyebb lesz az élet megjavítása. – A harmadik feltétel a bűnök **megvallása: a gyónás**. Krisztus megbocsátásról és kötésről beszél. E hatalom gyakorlását apostolaira bízta. De ők kikkel közölgék azt? Természetesen azokkal, akik megérdemelték. Ennek megítélése pedig a bűn bevallásán fordul meg. A bevallásban azonban a bűn visszavonása is foglaltatik. Ekkor helyreáll a megsértett erkölcsi rend, mert saját magunk mondjuk rossznak azt, amit a múltban elkövettünk. De továbbá figyelemreméltó körülmény az is, hogy a szentség a **jobb életért** van, tehát egyéni irányításra is szükség van. Ez pedig csupán úgy érhető el, ha őszintén feltárjuk valakinek lelkünk rejtett világát.

b. A **kiszolgáltató isteni hatalom** – a második. A felvevő előkészíti, alkalmassá teszi magát a bűnbocsánatra, és a felhatalmazott áldozópap Isten nevében megadja a feloldozást. Övé a Krisztus ígérte hatalom. **Alapja** mindig a **krisztusi rendelés**: „Amit megkötök a földön, meg lesz kötve a mennyben is; amit feloldotok a földön, fel lesz oldva a mennyben is” (Mt 18, 18), de a hatalom ereje a Szentlélek erejéből fakad: „Vegyétek a Szentlelket! Akinek megbocsátjátok bűneit, bocsánatot nyer” (Jn 20,22-23). Formája ez a kijelentés: „Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen”.

De meddig terjed ez a hatalom? E feloldozás ereje kiterjed minden bűnre. Még az az igazság sem gyengíti az általános tételt, amely szerint a Szentlélek elleni bűnök „nem nyernek megbocsátást sem ezen, sem a másvilágon” (Mt 12,32). Itt ugyanis olyan gonosz szándékról van szó, amely – a megátalkodottság folytán – **kizárja** az ember részéről szükséges **bánatot!** – Ámde a legkomolyabb bűnököt (pl. gyilkosság, bíróság előtti hamis eskü stb.) nem mindenki oldhatja fel (fenntartott esetek). Ilyeneket vagy a pápa, vagy a püspök, vagy az ő egyenes meghagyásukra oldozhatnak fel csupán az áldozópapok (halálos ágyon minden eset feloldható). A feloldozás eredménye azután az elvesztett megszentelő malaszt közlése, vagy a meglévő gyarapítása, továbbá a segítő kegyelem szerzése – azoknak a bűnök-

nek leküzdésére, amelyek elkerülésére külön ígéretet tettünk.

De talán a részletes előkészület nem szükséges? Elégséges talán a sajnálkozás és a bánat, de a bűnvallomás nem szükséges? Ezzel ellentétben nyilvánvaló, hogy így a bírói tiszt nem gyakorolható, a lelki irányítás nem lehetséges. Különbösen is a most szokásos fülgyónás hosszú időkre nyúlik vissza és így a kereszténység lényegéhez tartozik.

Végül is leszögezhető, hogy az **isteni hatalom** a Mester bűnbocsánatát közvetíti. A Mester szerető lelke az Úr Lelkét vetíti és a bűnöst az aklába hazavárja. Azért mondható az Írásból, hogy az egész mindenségben „az élőben leled örömdet” (Bölcs. 11,27), majd: „...kegyes a szellemed... és a tévelygőket megfedded egy keveset” (Bölcs. 12,1 és 2), „hogymal adj bűnbánatra” (Bölcs. 12,10). De ugyancsak megemelten állítható az isteni Üdvözítő szavai szerint, hogy „az újjászületett ember” (Jn 3,3) az egek felé törésnek vándornemzedéke.

5. A betegek szentsége

Az Egyház haldokló híveiről is gondoskodni akarva, Krisztus rendelése alapján ezeknek a betegek szentségét szolgáltatja ki. – E szentségnek egyenes krisztusi rendelése a Szentírásban nem található fel. De szt. Jakab apostol hivatkozik reá mondván: „Beteg valaki közületek? Hívassa el az egyház papjait. Imádkozzanak fölötte és kenjék meg olajjal az Úr nevében. A hitből fakadó imádság üdvére lesz a betegnek és **az Úr megkönnyebbíti őt**. Ha pedig bűnben van, **bocsánatot nyer**” (Jak 5,14-15).

A Szentírás reámutat, hogy itt egy **külső jel** által kiszolgáltattott **belső** malasztnak eszközével, vagyis **szentséggel** van dolgunk. A szentség anyaga olajjal való megkenés, formája e szavak: „Per ipsum sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quid – quid per seum (odoratu, tactus etc) deliguisti”. – E szentséget felveheti minden súlyos beteg, de csak egy betegségben egyszer, hacsak a halálveszedelem fel nem újul. – A betegek szentségének felvételére a beteg szentgyónással és áldozással készül. Ámde eszméleten kívül is felveheti, és amennyiben a bűnbánatot felindítani nem tudja, a szentség érvényes és minden bűnt eltöröl. – A betegek szentségével kapcsolatban szokta kiszolgáltatni az Egyház a pápai áldást is, amely teljes búcsúval van összekötve, ami azt jelenti, hogy minden ideigtartó büntetés elengedést nyer.

Jól jegyezzük meg: az Úr nevében történő szent kenet arra enged következtetni, hogy ez a szent szertartás az Úrral való kapcsolatra, az eredetre is utal.

6. Az egyházi rend

A népek történelmében mindenütt találunk papokat, akik az emberek életének szellemi irányítását végzik. A kereszténységben azonban az a tanítás érvényesül, amely szerint **Krisztus Maga az örök Főpap, örökösei az apostolok** és áldozatos segítő társaik az általuk **felszentelt papok**. – Mert Krisztus az Ő tanítását nem írott formában közölte, hanem egy szervezetre, az **Egyházra** bízta. E szervezetnek hivatása közölni mindazokat a kegyelmeket, amelyek az üdvösség érdekében szükségesek. E szervezetet Krisztus két részre osztotta, úgymint a **tanító** és a **tanuló Egyházra**. Az első a krisztusi küldetés alapján **közli** és **magyarázza** Krisztus tanítását, az utóbbi pedig azt **befogadja**.

Az Úr földi Egyháza – Krisztus szerint – az akolhoz hasonlítható: „Más juhaim is vannak, amelyek nem ebből az akolból valók. Azokat is ide kell vezetnem. Hallgatni fognak szavamra: egy akol lesz és egy pásztor” (Jn 10,16). De ennek a nyáj – együttesnek pásztorai – az isteni küldetés alapján veszik hatalmukat. Jól meg kell jegyezni: **Egyházat alapít** a Mester, **egy fej** által irányítandó Egyházba gyűjti híveit, és minden pásztor, pásztorbojtár a **kézzrátétel** útján vett Szentlélek erejével lesz a népek papja. Ezért olvassuk az Írásban: „Szítsd föl magadban az Isten kegyelmét, amely kézföltételem által benned van” (2Tim. 1,6). És ezért hivatkozik arra az apostol, hogy minden hatalomátadás alapja a **kézzrátétel**: „El ne hanyagold a benned lévő kegyelmet, melyet prófétai szó által a papság kézföltételével kaptál” (1Tim. 4,14).

Krisztus apostolainak **hatalmat ad** arra, hogy **tanítsanak, kereszteljenek, áldozatot mutassanak be** és a híveket **vezessék**: „Amint engem küldött, úgy küldelek én titeket” (Jn 17,18). E hatalomközléssel alapítja meg Krisztus az egyházi rend szentségét. E szentségben tehát megvan a krisztusi rendelés, a **külső jel** (kézföltétel, hatalomközlés), és megvan a **belső malaszt** (szentségek kiszolgáltatására való hatalom). Az apostolok halála után a hatalom a küldetés révén átszállott az általuk küldött ún. püspökökre és áldozópapokra. – Az egyházi rendnek két csoportját különböztetjük meg: a nagyobb és a kisebb rendeket. A nagyobb rendek közül a püspök, a pap és a szerpap szentségi jellegű, míg az alszerpapi és a négy kisebb rend nem szentségi jellegű. Mind a három nagyobb rend kiszolgáltatása

krisztusi rendelkezésén épül és a Krisztus által adott egyházi hatalomnak megoszlását képviseli. A szerepnek jogai: a tanítás, a keresztesítés és áldoztatás; a pap jogai: az áldozat bemutatása, a tanítás és a szentségek legtöbbszörének kiosztása; a püspök pedig a papi hatalom teljességét bírja.

Lényegében kicsoda a pap? – kérdezzük összefoglalásul. – Krisztus képviselője és így a kegyelmek közvetítője. Jól meg kell jegyezni: a katolikus tanítás szerint a pap – a lényegnek lényegét tekintve – nem oktató és hívek választotta személy, hanem a krisztusi küldetés alapján „**felszentelt kegyelemkövetítő**”. Neki mondatik: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Lk 22,19). Ez az áldozatbemutató küldetés. Továbbá ezt is neki mondja a Mester: „Elmentvén tanítatok minden nemzeteket...” (Mt 28,19). Ez a tanító hatalom átadása. És ez a hatalomátadás is neki szól: „Akinek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva...” (Jn 20,22-23). – Íme! Így áll előttünk a népek papja mint Krisztus isteni hatalommal megáldott küldötte.

7. A házasság

Az **isteni terv** szerint a házasság az **új élet** forrása; ez a Gárdonyi fogalmazta „szent harmadik” eredete; maga az emberpár pedig ebben az új közösségben, a családban éli új életet szülő belső életét. – Ez a természetes élet rendje, amely azonban a torzult poligámia (több feleség) és poliandra (több férj) kilengései mellett a „szabad szerelem” elfajulásáig sülyedhet.

Az új élet forrása tehát az ember, és ennek kerete a családi szentély – Mi igazolja ezt a tételt? **Az Írás** így beszél az első ember életközösségéről: „...Isten az embert: a maga képére, az Isten képére teremtette, férfúnak és asszonyként teremtette. És megáldá őket az Isten, és mondá: szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet...” (1Móz. 1,27-28). – Ezért van az, hogy **az emberi értelem** is reájön arra, hogy a férfi és a nő **egymást kiegészítő kettősséget** alkot, amelynek élettani és lélektani érzéshullámozása – a sok eltérés dacára – egymás felé sodorja a külön fejlődő egyedeket. Nagyon természetes, hogy ebben a sodródásban **isteni életcél** dobog; ezért az élet egyik legszentebb hullámozása az életközösséget indító szerelem fellobbanása. Ez a magyarázata annak a tagadhatatlan esztétikai jelenségnek, hogy irodalmi, művészeti, erkölcsi, sőt vallási vonatkozásokban állandóan központi helyet követel maga számára ez az érzésviharzás.

Persze az élet szentélyének elérése – az emberi szenvedélynek értelmes és erkölcsi nevelését tetelezi fel, mert a fellobbanó és átfutó érzéshullám nem lehet alapja az életszolgálat áldozatosságának. Mert a családi keret nemcsak érzéskielégülést, vagy életnemzést jelent; ennek a közösségnek állandósulása a **gyermeknevelés gondját** is magával hozza. Igaz az is, hogy ennek a „gyümölcsfakadásnak” igen sok kísérő öröm is a melléköreje, de tagadhatatlan, hogy ezzel szemben nagyobb az **önlemondás** és **áldozatosság vállalásának életterhe**. – Mi megy itt valóban végbe? A családi közösséget válaló életpár **saját egyéni életének öncélúságát a közösségi élet áldozatos keretébe helyezi át**.

Talán így is lehetne fogalmazni ezt az életjelenséget: egymásért akar élni a két egymást szerető lélek! Ez belső hang, a természet hangja. Isten adta és így ez az isteni életmuzsika. – Tehát az ember bármennyire individuum is, mégis társadalmi együttélésre teremtett lény. Ennek alapján a lelkek közösségén alapuló életszövetség, amely egy miniatűr társadalomnak, a családnak alapja. A családalapítás tehát az élet egyik igen fontos mozzanata.

Most tehát kérdezhető: vajon milyen helyet talál ez az isteni elgondolás a pozitív vallás őszövetségi és újszövetségi rendjében? – Az Őszövetségről már szoltunk – Mózes szavaival. De Krisztus emelte a házasságot szentségi rangra – az Újszövetségben. Ez a krisztusi rendelkezés nincs ugyan szöveg szerint az Evangéliumban, de Szt. Pál beszél róla: „Ezért hagyja el az ember atyját és anyját, feleségéhez csatlakozik, és a kettő testben egy lesz” (Ef. 5,31). A tradíció is emellett szól. **Külső jel** a két házasulandó egybehangozó kijelentése, amely szerint egymás iránt hűséget fogadnak. A **belső** malaszt az az **isteni erő**, amely a közös terhek viselésére képesít. – E szentség **felbonthatatlan** szövetség (amit Isten összeköt, ember fel nem bonthatja). Fölvevője és kiszolgáltatója ugyanaz (ti. a házasulandók). A pap csupán a tanú szerepét tölti be. Felvételt bontó vagy tiltó akadályok hátráltatják. A **bontó** akadályok azok, amelyek fennállása esetén a házasság érvénytelen (pl. vérrokonság). **Tiltó** okok olyanok, amelyek ha fönn is állnak, a házasság érvényes, de tilos.

A házasság megkötésének módja a „forma tridentina” szerint történik. Ez azt jelenti, hogy a házasságot két tanú és az illetékes plébános jelenlétében kell megkötöni. A kérdést újabban a „Ne temere” és a „Provida” c. bullák rendezték.

Mivel az újabb polgári törvénykönyvek a házasság kérdéseit is jogkörükbe vonták, nem ritka az állam és Egyház összeütközése. Ennek okai a következők lehetnek:

- a. Mások a házassági akadályok az Egyház és az állam előtt.
- b. Az Egyház soha, az állam pedig egyes esetekben érvényes házasságokat is felbont.
- c. Az Egyház új házasságot ezeknek nem enged.
- d. A gyermek vallása körüli kérdések...
- e. A polgári házasság az állam előtt feltétlenül megkötendő, mert a gyermekek törvényessége és a vele kapcsolatos előjogok csak az esetben nyerhetők el.

Rövid összefoglalásul jól jegyezzük meg: a házasság isteni eredetű: „...megáldá őket az Isten, és mondá: Szaporodjatok, sokasodjatok...” (1Móz. 1,28). – **Isteni jegyei** pedig: az egység és a felbonthatatlanság. – Az emberi értelem és képzelet alkotásainak sora ennek az életszentségnek szimbolikus értelmezése.

F. A végső dolgok

Hozzánk legközelebb álló igazságnak az látszik, amit maga a természet mond. Ha a lélek vágyait tekintjük, azt látjuk, hogy az egész egyetemes emberiségnek hármasságú igénye van: igényli az **életet**, igényli a **boldogságot** és igényli az **igazságot**. E hármasságú igény minden ember lelkében fellelhető, épp ezért szükséges, hogy ezek az igények feleletet kapjanak. Ugyanis egyetemes igények nem lehetnek pusztán vágyak, amelyek sohasem teljesülnek.

Ámde az első igény a földön nem nyer kielégítést, hiszen az **élet** végén a **halál** áll. De nem nyer kielégítést a második sem, mert hisz nem akad ember, aki a **boldogság teljességét** bírná. Nem nyer kielégítést a harmadik sem, mert hisz **teljes igazság** nincs a földön. – Hol nyerhet tehát kielégítést a lélek igénye? A hit azt feleli reá: egy másik életben. Olyan életben, amely a megkezdett földinek folytatása. **Ez az örök élet.**

Ámde a túlvilági élet, bár egyetemes folytatása a földinek, nem lehet mindenkire nézve egyforma. Nem pedig azért, mert a földi élet is **egyedenként változó**. Akinek földi élete az isteni törvényekkel **egyezik**, annak túlvilági élete is ebben az irányban nyer folytatást. Viszont akinek élete az isteni törvényekkel **ellenkezik**, annak számára az isteni törvény végérvénye fog érvényesülni. Ez az **igazság** igényeinek kielégítése.

Hogy miben áll a **boldogság** és miben a **bűnhődés**, arról képletesen beszél az Evangélium, és homályos sejtélemmel bír csupán az ész. Az Evangélium szerint Istent színről színre látjuk. Ez a **boldogság**. – Tüzet, szenvedést, lelkiismeret furdalást említ osztályrészül a kárhozottaknak. Az ész úgy próbálja megközelíteni, hogy maga elé állítja a boldogság és szenvedés fogalmát, mindkettőt felfokozza és ebben akarja megállapítani a túlvilág mibenlétét. A **túlvilági életben** mentesül az ember az anyagi élettől és azért az Evangélium szerint mind a boldogság, mind a szenvedés földi gondolattal megközelíthető, de ki nem meríthető. Magának a túlvilági életnek gondolata az élet legszebb gondolata, hiszen tulajdonképpen ez ad értéket a földi életnek. Enélkül csak töredékes és nem befejezett az élet. Kiűritése volna az életnek, nem pedig gyűjtés, amely után még kifejlődés következik. Gyertya lenne az élet, amely elég, nem pedig kőszételep, amely energiákat fejleszt és juttat más alakban kifejlődésre. A túlvilági életben kel újra minden energia, amely a lélek mélyén lappang. Ezzel a felfogással lesz érvényes az emberi cselekvés, mert hiszen az anyagi dolgok eseményei ideig tartó hatásúak, a **lélek tettei örök életűek**. Így jut befejezettséghez a lélek, aki **igényli Isten közelségét**. Így jut Krisztushoz, Akiben nyeri **tökéletes boldogságát**.

Az örök élet gondolata felemelő és nemes lélek indítéka. Ijesztő formában csak azok előtt jelenik meg, akiknek az Isten igazságossága előtt remegniük kell. „Qualis vita mors ita”. Akinek élete ellentétes az isteni törvényekkel, az előtt félelmetes lehet a halál után következő örök élet gondolata. De aki Istenért és lelke üdvéért élt, az előtt örvendetes, mert hiszen a halál csupán átlépés a részleges életből a befejezett életbe.

A következőkben a tisztítóhelyről, a pokolról és a mennyországról néhány gondolatot adunk **csak vázlat** rövidségében – a Szentírás szövegeire támaszkodva.

1. A tisztítóhely

Istenatyánk tervei szerint az ember hivatása – az Isten Fiához való hasonulás. Ennek megvalósítása – a földi élet feladata, de ennek teljes kibontakozása – az Úr **ítéletének** igazságos döntésében nyilvánul meg. – Ha ez az ítélet jutalmat hozó, akkor **alanyi** és **tárgyi** tartalma a következőkben határozható meg. **Alanyi** értéke: „Az Isten országa nem eszem – iszom, hanem igazság, béke és öröm a

Szentlélekben” (Róm. 14,17), **tárgyi** valósága pedig: „én Atyámban vagyok, ti pedig énbennem és én tibennetek” (Jn 14,20). – Igaz, hogy a próbatétel ideje lejár a földön. Ez az az éjszaka, „amikor senki sem munkálkodhat” (Jn 9,4). De igaz az is, hogy ez az az éjszaka, amelyen áttörhet a „szeretet sugárkévéje” és segítséget nyújthat a szerető lelkek egek felé törő szeretetáldozata. Ezért olvassuk a Makkabeusok könyvében a következőket: „Szent és üdvös gondolat tehát a halottakért imádkozni, hogy a bűnöktől feloldassanak” (2Mak. 12,46). Itt tehát nem **egyéni elégtételadás** és erénygyakorlás a tisztítóhelyről való szabadulás útja, legkevésbé a **lélekvándorlás** vakon reánk nehezedő „elégtételadása” a tisztulás útja, hanem a **szeretetáldozatok**, imák és bűcsúk lesznek a szeretett lelkek szabadítói.

2. A pokol

(Szombathelyi lelkigyakorlatból)

Figyelmünket fordítsuk arra, hogy itt olyan **tudatosan bűnös élet eredményéről** lesz szó, amelyet az Isten büntető szankciója mond ki a szembeszállóval szemben. Tudomásul kell vennünk ugyanis, hogy az emberi szembeszállásnak személyes terhe – **a bűn**, és az isteni akarat örök érvénye – a tudatos elszakadást szolgáló ember életében is – **az isteni büntetés**. Tehát: öngögtől hevítetten szembeszállhat – az ember, mert szabad személy, de végső diadalt arat – az Isten, mert Vele szemben nincs győzelem. – Legyen örök életigazságunk: aki **élettel tudatosan** megtagadta az isteni élethivatását, az **Isten ítéletében** léssen hódolatos a Teremtő rendelkezéseiben. Mindez pedig a – **teljes élet – elsötétítés mellett** – az **örök kárhozat** büntetésének viselése. „Ezek örök kárhozattal lakolnak; távol az Úr színétől és fölséges hatalmától...” (2Tessz. 1,9).

Mi a **gyökérzete** az isteni ítéletnek és mi az **alakja** az Isten **döntő szavának?** – A **gyökérzet** a szabadság és egyéni felelősség isteni ajándékában van. Aki jól használta az isteni kegyeket, az hazatér égi Atyjához, aki az **öngóg** hangoskodásával eltér az Úrtól, azt a büntető örök Akarat indítja gonosz életútjának szakadékába. – Az alakot tekintve Egyházunk tanítása szerint egyéni és **örök elveszettség** csendül ki az Isten döntően győzelmes ítéletéből.

Szeretetből küldettünk, szeretettel telítettünk, de **szeretetlenben győzelmes szembeszállásunkon** a Végtelen. Ez az isteni változhatatlan örök ítéletés lényege.

3. A mennyország

Az Úr második eljövételkor a **győzelmes feltámadásról** ezeket olvashatjuk: „Mi az élők, akik megmaradtunk a felhőkön, a feltámadottakkal együtt elragadtatunk a magasba Krisztus elé és mindenkor az Úrral leszünk” (1Tessz. 4,17). – Majd ezt is olvassuk: „Nézzétek, titokba avatlak benneteket: nem halunk meg mindnyájan, de mindannyian elváltozunk, egy szempillantás alatt a végső harsonaszóra” (1Kor. 15,51-52). – És ekkor mi történik? Utolsó ellenségét, a halált is megsemmisíti az Úr, mert: „... lába alá vetett mindent...” (1Kor. 15, 26).

Mi ennek az életnek **belső lényege?** „Az Úr, a mindenható Isten és a Bárány a templomunk. A városnak nincsen szüksége sem napvilágra, sem holdsugárra: Isten dicsősége világítja meg, fénye pedig a Bárány. **Világosságban** járnak a nemzetek, és a föld királyai hódolnak neki” (Jel. 21,22-24). – Továbbá olvassuk: „Együtt lakik majd akkor a farkas a báránnyal, s a párduc együtt tanyázik a gödölyével; együtt él majd a borjú, oroslán és juh, és parányi gyermek terelheti őket” (Iz. 11,6). Ez az az ország, amelyről Szt. Pál így beszél: „a test és vér nem örökölheti az Isten országát, sem a romlandóság a romolhatatlanságot” (1Kor. 15,50). Ebben az országban nem lesz úr a félelem, „mert az Úr az én erőm” (Iz. 12,2), sőt: „örömmel merítek majd vizet a Szabadító forrásaiból” (Iz. 12,3), „mert szabadítóm lett nekem” (Iz. 12,2).

Érdemes ezért élni! Az apostol ezt írja: „Az egész természet együtt sóhajtozik és vajúdik mindaddig, amíg a mulandóság szolgái állapotából felszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára” (Róm. 8, 21-22). Ezért mondja tovább az apostol: „Legyetek állhatatosak szeretett testvéreim. Fáradjatok minél többet az Úr ügyéért szüntelen, hiszen tudjátok, hogy fáradozástok nem hiábavaló” (1Kor.15,58).

Ez lesz az „új ég” és „új föld”, amelyre „várunk, mely az igazságot hozza” (2Pét. 3,13).

ÉLETEM

I. fejezet: Az élet értelme

1. Az emberi élet a kérdések középpontjában

Ha az ember figyelő szemmel néz körül az életben, azt látja, hogy gyökérzetben minden kérdése az **ember** körül forog. Ember áll az érdeklődés középpontjában, az élet minden nagy kérdése körülötte örvénylik. A filozófia két nagy iránya is: a **geocentrikus**, amely mindent a földre vonatkoztat és a **theocentrikus**, amely mindent Istenhez köt, végeredményben az emberi élet zárt kapujú kérdéseire próbál feleletet keresni.

A felmerült kérdéstömeget minéműségük szerint három csoportba osztjuk: mi az ember? (anatómiai csoport); merrefelé tör? (relációk problémája); hová jut? (ez a csoport a céltérést érintő kérdések tömegét foglalja magában). – Ez a három fő kérdés ismét a kérdőjelek egész áradatát zúdítja felénk, amelyeket eszerint három csoportba foglalhatunk: a/ Lénytani kérdések azok, amelyek az emberrel, mint lényel foglalkoznak. Mi az ember? b/ Honnan szerzi életerejét, hogyan használja fel saját fejlesztésére, hova viszi teremtő energiáit, élete tüzét? c/ Hová törnek az életben fejlődő, vágyakban bontakozó, tudományok útján mélységbe hatoló, vagy a metafizikai életben magasba lendülő csodás energiáink?

Ha megfigyeljük ezeket a kérdéseket s az élet minden egyéb kérdését, azt látjuk, hogy végeredményben mind az ember körül forog. Minden tett, munka, tudomány, művészet csak azért van, hogy az „én”-t szolgálja. Nem tudok kérdést felvetni, amely végként is ne reá vonatkoznék. Képzeljünk el egy gömböt, amelynek középpontjából minden irányba sugarak szaladnak szét. Ilyen kérdést árasztó központ, az élet legnagyobb problémája az „én”!

a. **Anatómiai csoport.** Idekapcsoljuk azokat a problémákat, amelyek azzal foglalkoznak: honnét jött az ember? – Ha csak szorosan a lénytani kérdést nézem, hamarosan ködös homály zárja el utamat. A biológus elmondja, hogy a testet csont, vér, ideg, izom stb. alkotja. De ez nem minden. Mi az élet? Megmagyarázni nem tudja senki sem. Az élet fogalmával titokzatos sötétség fogad. Mi adja az életet? Van – e test s lélek? A kérdések egész tömege vesz körül. – Mondhatnám, hogy az élet csodás egység, amelynek belülről ható dinamikai ereje kifelé árad, s magához vonja, amire szüksége van. – Van benne teremtő hatalom, önmaga testi s szellemi fejlesztésére, s van benne világba kapcsolódó, felszívó, áradó energia. Ha valamit bevesz, akár testi, akár szellemi táplálékot, az átváltozik benne dinamikummá s új erő forrásává lesz! Nem azért szerez, hogy megőrizze, az élet nem múzeum, ahol a felhalmozott kincsek statikumként pihennek. A szellemi világban örök vitális gyűjtés folyik. – A valóság az én lelkem színezésétől függ. Nézzünk egy példát! Ha a látást vizsgáljuk, a biológus elmondja a fény hatását és módját. De felvetődik az újabb kérdés: miért éppen a szem lát? És miért nem az ugyanolyan anyagi összetételű más ideg? Miért?... Felelet nincs! – Vagy a hallás. A hang a fülön át az agyba hatol, s amit mondok, a belőlem származó gondolat szerteszáll, más ember agyába hatol s ott megmarad. Én nem adtam semmit, a fizikum mint abszolútum megmaradt, s mégis más lelkében él az egész.

Honnét jön az ember? Mi az a csodás egyedülálló valami? – A tudós boncolgató kutatással megállapítja az élő emberi test alkatrészeit. Ha valaki meghal, nem hiányzik belőle semmi, csak az **élet** szállt el belőle. Ilyenkor, ami **komponál**, az nincs, ami pedig **disszolvál**, az van. – Minél mélyebben hatol az ember ezekbe a fejtegetésekbe, annál titokzatosabban áll előttünk az élet nagy kérdőjele.

b. Nézzük a **reláció** – kérdések csoportját! Ezek azt kutatják, hogy honnét kapja az ember az életfejlődés energiáit. Van-e gyökérzete? Mire használja fel életerejét? Hová sugározza? Mit kapunk a földből? Az ember a földön él, lába a földön dobban, teste a földön pihen, belőle és tőle kapja életerejét. De a recepció is teljes. Amit Gea anyámtól kaptam, mindent visszaadok. Porból lettél, porrá leszel! Ezért mondjuk: a föld – anyánk! – És ki az Atyánk? Igaz-e, hogy Isten-Atyámtól jöttem? A kérdések újabb tömege tárul elém. Az emberi elme minden kutatása azért történik, hogy megállapítsa helyünket a világban. Keressük, hogy a befogadott javakat hogyan használja fel az ember. Termésosztó-e a ki-termelt élet? Vagy elkorhad? Kielégít engem, hogy csak televény legyek a jövő számára? Mennyi kérdés! A testileg s szellemileg bontakozó ember kialakulásához mennyi munka kell! – Hogyan gyűjt az anyag? Hogyan lesz teremtő ember, aki a maga javait másnak osztja szét?

Ha egy biokémikust kérdeznék, az szépen elmagyarázná, hogyan lesz a darab kenyérből vér, ez az életet fenntartó s új életet teremtő drága folyam. De csak egy bizonyos határig jutna el; majd itt megakadna s bevallaná: nem tudom. Segítségül hívná a metafizikust: kutassatok ti tovább, ez a ti dolgotok! – Szinte elragad a kérdések áradata. De ne legyen kicsinyes és gyáva az ember. Ne torpanjon meg, keresse az egyetlen nagy feleletet! – Ha a szellemi élet táplálékát nézem, ismét előttem áll az élet csodás

nagy kérdőjele. Az emberi elme soha be nem fejezhető kutatással hatol a dolgok mélyére, de minél mélyebbre jut, annál ködösebb lesz a világ. Egy különösnek tetsző igazságot mondok: „A tudomány nem világít”. Minél mélyebbre hatol a kutató szem, a tudomány annál misztikusabb világba vezet. – Nézzünk egy lényegtelen kis tárgyat, pl. egy cukordobozt! Ha anyagias gondolkodású embert, a kereskedőt kérdezném: mi ez? – azt felelné: egy bonbonniére. A tudós azt fejtegetné s tudományosan magyarázná, hogy mi az anyaga, keletkezése. A metafizika még továbbra menne s azzal kezdené: ez Istennek egy remeke, amely a végest a végtelentől elhatárolja. A teológus pedig azt mondaná: ez miszticizmus, a véges s végtelen revelációja. Az első pedig nevetve mondaná, hogy bolond, hisz ez egy egyszerű cukordoboz. Nem értené meg a mélybe hatoló lélek meglátását, aki csodás érzéssel mondja: ez szent világ.

Hogyan találkozik Isten és én? Valóban átnemesítő valóságok-e ezek? Honnan jönnek, hová visznek? Az élet nagy misztérium és kérdései ostromolva ébresztgetik alvó lelkünket. Minden kérdőjelként lép felém. Aki komolyan elmélyed, minden úton újabb és újabb kérdéssel találkozik. A problémák végtelen számsora soha nem fejeződik be, mindig tudunk még hozzátenni. Az életben a legnagyobb ostort kérdőjelből fonták.

c. A **céltani** kérdések csoportja. – Nincs ember, akit ne foglalkoztatott volna a kérdés: miért vagyok a világon? Ki hívott és hová megyek?... Az élet folytatásáról beszél a sírkő is, amelyre ihletett kezek vésték: Feltámadunk! A földi életösvény a temetőhöz vezet. Prohászka püspök mondta egyszer: „Az élet olyan, mint a (rég) Kerepesi – út: eleje **színház**, közepe **kórház** s a vége **temető**”. – Az ember nem áll meg az élet felfejlődő vonalának csúcspontján, a lélek elemi erővel tör a végnélküli felé. Mert mindent meg lehet közelíteni, csak a véget nem. – Az ember tudja, hogy mindenki meghal és mégis önmagát szereti mintegy kikapcsolni az elképzelésből. Mindent el tudunk képzelni, csak a semmit nem; gyarló elménk képzeletvilága csak a „van”-ra szorítkozik. A mélyre néző emberi szem mindent a végtelen vonalán lát, s új kérdésként áll eléje: „talán én is végtelen vagyok?” Hiszen nem lehet kérdést felvetni, amely végként is ne az emberre vonatkoznék. A lét, a világ, valóság s fantázia nagy kérdései ostorként serkentik, hogy feleletet keressen. Olyan kérdőjel az ember, aki csak akkor találja meg az élet tartalmát, ha felkiáltójellé változtatja. Felelete: **én vagyok a világ központja! Egy olyan tengely egyik fókusza, amelynek másik gyújtópontja a Végtelen, az Isten!** Minden kérdés ebben az egy feleletben nyer kellő megoldást.

2. A fejlődő élet adottságai, ütemessége

Megállapítottuk, hogy a minket körülvevő kérdések áradatának középpontjában az ember áll. Most két újabb kérdéssel foglalkozunk: mik az ember **adottságai** és **tehetételei**, továbbá mi benne a **dinamikai** erő?

a. Bármennyire hangsúlyozzuk is az ember szubjektív voltát, van bennünk objektivitás is, amit magunkkal hoztunk s amivel számolni kell. Hans **Buche** szerint az ember „fatális”, azaz meg nem változtatható, előre megszabott törvények szerint lép az életbe; a test kötöttsége, a szellem megindulása a múlt ballasztjával történik. – Kant így nevezi ezt: ösrossz, malum. Az Evangélium is azt mondja: van kezdete a rossznak. – Legyen a neve fatalitas, malum, vagy eredeti bűn, az bizonyos, hogy van rajtunk teher. Maeterlinck azt mondja: senki sem lép ki a végnélküliség ködéből, hacsak nem hoz valami kincset magával. Az élet kapujánál minden lélek bemutatja, hogy milyen ajándékkal, teherrel, vagy képességgel köszönthet be az életbe. Van bennünk kemény adottság, amellyel számolni kell. Mik ezek? Két dolog tűnik itt elénk: az értékek skálája és a tehertételek.

α. Az első vonalon indulva látjuk, hogy bizonyos **talentum** – **quantumot** mindenki hoz a földre. Ezeknek több fajtájuk van. **Testi értékek**: szépség, nagyság, életerő, energia stb. – **Szellemi értékek**: receptív, gyűjtő –, befogadó készség, memória, elraktározó, megtartó erő. Ezek átlag minden emberben megvannak. De ezek birtoklása a szellemi erőfeszítés legelemibb foka, az ilyen ember csak felületszemlélő. – Magasabb adottságú a mélységkutató, aki mindennek a lényegét, eredetét, célját keresi. Az átlagember receptív, gyűjt, halmoz, a mélységkutató analizál. Analízis a tudósok kincse; ennél nagyobb adottság a szintézis, az összefogás tudománya, amely a részleteken felülemelkedve magasabb látószögből kapcsol össze mindent. Ez az élet legnagyobb kincse. – Ha egy liliomot adok egy kémikus kezébe, hogy azt analizálja, az szétszedi részeire, megállapítja alkotórészeit: víz, olaj stb..., megmondja tulajdonságait stb. A végén minden megmarad, csak éppen a liliom nincs többé. Mert szerteszedni mindent tudunk, de teremtésre emberi erő nem képes. Az analízis kutató ereje emberi adottság, – a

szintézis isteni kincs. – **Művészi adottság.** „Születik a költő” – mondják. Ihletett ereje szent, csodás adottság, amit megtanulni soha nem lehet. – Ilyen nemcsak a költő, a művészi forma mestere, hanem a festő is, aki a vonalak és színek finomságával; a szobrász, aki a véső és a kemény márvány erejével; a zenész, aki a hangok csodás egybecsengésével fejezi ki gondolatait. – Kivételes lény a művész, mert isteni ihletettség ereje kell hozzá, hogy megalkossa műveit. A művészet titokzatos, szent adottság, teremtménye mintegy reflexe az isteni őserő csodás működésének. – **Erkölcsei érték:** a felsőbbrendű látás és cselekvés adottsága. Aki ennek birtokában él, megérzi az összefüggést az emberek között, nem tesz és nem enged olyasmint, ami másnak kárt okoz. Lelkében hallja a tiltó és parancsoló isteni szót. Ez a „morál”, amelynek hangja halkán súg, de ereje hatalmasabb, mint a kiáltó szózaté. A lélek összeomlik a rossz tett belülről mardosó vádjá alatt. – A **szociális adottság:** a megérzése annak, hogy nem vagyunk egyedülálló lények. Az ember mindent mástól vesz és másnak ad. Élete élő tanítás, amely példát ad és szerteszugározza erejét, de nagy gyűjtő is, aki másoktól kap mindent. Keze összefogó mozdulatával mindent vesz, de lelke kiáradó ereje szerteszórja kincseit. Magvetőként jár körül az életben. – A **lelki, a vallási adottság:** a legmagasabb fokú isteni erő. Az élet szimbóluma nem a csontváz, hanem a sírból feltámadó új élet. A földi életen túli örökkévalóság gondolata szülőanyja a végtelen élet felé szárnyaló vágyaknak, tetteknek, lelki megemelkedésnek. – Nem tudunk szabadulni a metafizikától. Létünk titokzatos kérdőjele, eredetünk metafizikai volta s az élet többi nagy – nagy kérdése mind egy felé, Istenhez vezet.

β. Nézzük az adottságok második vonalát, a **teherkéteket!** – Hogy milyen testi – lelki vagy környezetbeli adottsággal születünk, távol esik tőlünk. Testi deformációk, hiányok: vakság, sántaság... súlyos teherként nehezednek a szegény embertestvérré. Belső betegségek ezerféle változata jön velünk... de az okát ne kérdezd, mert nem jön rá felelet. – Az ember teherrel lép ki az életbe, amelynek súlya ránehezedik a lelkére is. Hozunk azután mínuszt is: szellemi fejletlenséget, az idegrendszer betegségeit (indulatosság, hisztéria, örület) stb. Az orvosok megállapítása szerint minden ember terhelve van, azt mondják, hogy normális ember nincs, bizonyos fokú elváltozást mindnyájan hordozunk. – A környezet: a szülők, testvérek, társaság stb. mind befolyással van az emberre, a környezet hatását meghatározni nem tudjuk. Az élet magiszteriuma a környezet, ott vannak az igazi tanítók. Nagy igazság, hogy az ember a környezet súlyos terhet hordozza.

b. Vessük fel a második kérdést: mi az ember **dinamikája** az adott kincsek, vagy terhek ellenében? Működést kell keresnünk, hogy az adottságok életünk javára alakuljanak. Ha az élet csak teherviselés volna, azt mondhatnók róla, hogy tragikus. – Van az életben három dinamikai ható, amelyeknek ereje az élet irányvonalát felfelé vezeti.

α. Az első az ember állandóan **bontakozó és felfejlődő ereje.** Mindent kívülről, mástól veszünk, s a magunk számára átdolgozunk. A legegyszerűbb példára gondolok: a táplálék felvételére, feldolgozására. Hogyan lesz a kenyérből vér? – A testi erők munkája főséges dinamika, amiről nem is tudunk. Hogyan születik meg a gondolat, hogyan lesz az ember kultúrlénnyé? Azt mondjuk: tanulunk, vesszünk, gyűjtünk szellemi kincseket s lelkünkbe vessük azokat. Ez a szellemi élet bontakozása, amelyvel revelálom a világ szépségeit és érzem, hogy értékesebb egyeddé lettem. – Van az emberben törvény, amely állandó előretörésre készítet; van benne valami örök mozgó, elpihenő s ismét megújuló csodás erőmennyiség. Itt az alapja a gyermekek örökös kérdezősködésének is. Az emberi szellem a tudatlanság sötét éjszakájából ösztönös erővel tör a tudás világosságára. Ez az élet bontakozásának főséges törvénye, amelyben a „feldolgozó élet” nyilvánul meg.

β. A második hatóerő az **érvényretörés.** Minden rejtett készség a maga számára érvényesülést keres. Van bennünk valami csodálatos erő, amely arra készítet, hogy előbbre jussunk. Ilyen a gyermek kérdezősködése, a kutatás ösztöne, ilyen a pihenés, a kimerült, kifáradt idegek, izmok új erőgyűjtése, amely után az ember új erő lendületével él. – A szellemi és lelki készség is érvényt keres, állandó küzdelmet kell vívni a természet fel – feltörő ereje ellen. Pl. vannak folytonos idegfeszültségben élő emberek, akik a legkisebb behatásra rögtön reagálnak, akiket egy edényzörgés, ajtócsapás összerezzen, indulatba hoz. Vannak drótkötél – idegzetűek, akik nehezen fogják fel a kapott parancsot, időbe kerül, amíg az agyba közvetítik. Ennek okát a természetben keressük, de van benne moralitás is. Van az érvényretörésben vonalvezetés a rossz felé is. Ilyen a gőg, nagyobbtnak tűnni akarás, mint ami vagyok; a stréberség, az előretolakodás, a feltűnni vágyás, a fantázia túlságos működése stb. és még sok más rossz vonalra jutott lelkierő. Önnön énem hozza önnön magam problémáit.

γ. A harmadik hatóerő a **transzponáló készség,** amellyel az adott erőket céloknak megfelelően átalakítom, transzponálok. Szent tudatként él lelkemben: megemelhetlek. Felette áll az ember minden

adottságának: átválthatja, megemelheti az érvényesülni akaró erőket. – A gravitáció törvénye szerint minden a föld középpontja felé törekszik – ez tény. Az emberi lélek azonban a maga részére transzponálhatja azt, akadályokat állít elébe, s a jelentkező erőt átválthatja más munkára. Ha valakinek a szívverése szabálytalan, orvosságot kap, amely szervezetébe hatolva ellenkező mozgásra izgatja az izmokat; az élettani törvényszerűséget felfüggesztik injekcióval. Áll ez nemcsak testi, hanem pszichikai és metafizikai vonalon is. Ha energiámat tanulásra akarom szorítani, szükségem van koncentrációra. Kizárom vizuális és auditív élményeim, nem nézek, se nem hallgatok másra, minden erőmmel egy tárggyal foglalkozom. Ha valaki erős szellemi munkát végez, pl. vizsgára készül, rendszerint erősen lefogy, mert testi erejét elhasználja a munka. Éppen így van erkölcsi téren is. Aki minden lélekenergiáját a más lélek megemelésének és újjáteremtésének vágányára állítja be, abban a földi élet üteme elcsendesül.

3. Az élet fokozatai és a teljes élet értelmezése

A tudomány, különböző tekintetek figyelembevételével, csoportokba osztja az embereket. Ilyen embertípusokkal szemben mi azonban többet, „élettípusokat” keresünk. A tudósok felosztásánál a faj, nyelv, foglalkozás stb. figyelembevétele játszik szerepet. Kretschmer már tovább megy, s az idegrendszert, Spranger pedig, akiben még nagyobb az élettípushoz való közeledés, a lelki adottságot veszi a felosztás alapjául. Mi azt keressük: milyen élettípusokat találunk, ha életforma szerint osztályozzuk az embereket és keressük az élet teljességének értelmezését.

a. Nézzük először, hogy az **értéket** helyezve előtérbe, milyen **fokozatokat**, differenciáltságokat találunk az életben? – A skála legmélyén a **vegetatív** ember áll, az a típus, amelynek életét teljesen kitölti a föld gyönyöreinek élvezete. Epikurosz tanítványaként hirdeti: „minden percrek leszakítsd virágát”. Élvezni akar mindent, fő vágya a föld vagyonának birtoklása. Alvó lelkének vágyait egészen elnyomják a természetes élet szennyos hullámai. – A második az **intellektív**, a felébredt ember típusa, aki a közismert felülettel szemben mélyebbre próbál hatolni. Szellemének eszközeivel minden dolgot megközelít, kilép a világból, hogy a világot vegye. Azonban csupán az élet részleges formáját, a dolgok képét, okát, kapcsolatát keresi, és az étellel szemben támasztott igényeit kielégíti az ismeretgyűjtés statikus felhalmozása. Ennek a típusnak különböző fokai vannak a félművelt, felületszemléltől – a komoly tudósig. Találunk köztük általánosan kultúrált vagy népies tudású kutatót, találunk egyoldalú múzeumkutató tudóst, sőt az egy témában túlságosan elmerülő félszeg könyvmoly sem ismeretlen előttünk. Mindezek az életnek csak egy oldalát értik, a teljes élet értelmezésétől nagyon távol vannak. – A harmadik, az **intuitív** ember szeme messze lát, tekintetével áthatol a horizonton, megérzi a dolgok titokzatos hátterét. Ilyen a művész, akinek ihletett szeme nem a formátlan kő keménységét, hanem a keze nyomán támadt szépséges angyalarcot látja. Neki csak eszköz a márvány, a vászon, vagy a hegedű húrja, eszköz, amellyel kifejezi gondolatait. A művész magasabb rendű nemes típus, jár a világ felett, szárnyal a magasságok felé. – A negyedik az **erkölcsi** típus, az az ember, aki a külvilággal szemben a belső világra fordítja figyelmét. Észreveszi, hogy a világ központja „én” vagyok. Hiszen mit ér a világ – a magam szempontjából nézve – ha „én” nem létezem. – Ez a típus magát a világ központjába helyezi, önmagától számít mindent. A gyakorlati életben is tapasztaljuk, hogy a távolságot, időt önmagunktól számítjuk, magunkhoz viszonyítjuk. Az erkölcsi ember az értékek értékét nem kívül, hanem belül keresi. – Az ötödik a **szociális** ember típusa, aki az őt körülvevő emberekben testvérét keresi, s Istenatyánkban hasonló testvérnek hirdeti. Érzi az adás – kapás kötelességét. Szeretettel kitért kezét szétnyitott ujjúnak látja, hogy szerteszórja a kapott kincseket. Kézmozdulata fogás, hogy vegye más kincseit, de nem önző harácsolás, hanem a magvető áldott, szétszóró mozdulata. Sugárzó egyéniségnek látja önmagát, aki mindenét másnak adja. Ezen nem azt értjük, hogy a gazdag szerteszórva vagyonát maga is szegényé legyen. Nem lemenni, hanem felemelkedni kell, nem lesüllyedni az alacsonyabb nivóra, hanem embert nevelni az alacsonyabb rendűből. A szociális ember lelke kiáradó erejével megemeli a lélektestvért. – A hatodik, a legmagasabb típus, a **metafizikus**. Az az ember, aki megsejtve Isten nagy világközpontiságát, magát mint a Teremtő függvényét, képének vetületét nézi. Akit nem ejt zavarba testi kicsinysége, aki nem veszi élettragédiának, ha csapás éri, hanem megsejtve önmaga lelke halhatatlan értékét csodás lendülettel szárnyal az élet Ura felé. Ha meg is török szárnya ereje, újra nekilendül, szent hite, hogy az ember megy az élet Ura felé. – Az emberben a legősibb a végnélküliség vágya. Ez bizonyítja legjobban, hogy van végtelen örök létünk. Mert amilyen képesség van, olyan valóságnak is kell lennie. Bizonyítani ezt nem tudjuk, mert az abszolút igazság bizonyítha-

tatlan. Nem tudok elképzelni sort, amelynek vége van, mert magam is végnélküli vagyok. De meg nem kezdett sort sem tudok elképzelni, mert magam sem vagyok végtelen. Mindent meg lehet ésszel közelíteni, csak a semmit nem. Mi abszolút „van”-ok vagyunk, halhatatlan lelkünk magasabb rendű élet teremtésére hivatott.

Az egyes élettípusok nincsenek egymástól élesen elkülönítve, nem tudunk határvonalat húzni köztük. Az élet nagy vegyülés, kapcsolódás, egyik lélekvonala a másikba olvad. Az alacsonyabbat a magasabb rendű magába zárja, a metafizikus az összes típusok tulajdonságait egyesíti. Nincsenek tiszta élettípusok, nincs abszolútum, mert minden relatív. Minden lélek valamilyen viszonyban áll minden: dolgokkal, emberekkel, Istennel.

b. Nézzük, hogyan értelmezzük, miképpen tudjuk megtalálni az **élet teljességét**? – Az-e a helyes, ha egy síkon él az ember, vagy ha harmóniát keres az élet minden készsége vonalán? – Mit tartok magamban tökéletesnek? Minden emberben van valami minden típusból. Azért mondják, hogy nincs olyan gonosztevő, akiben valami jó ne volna. – Akinek a lelke a magasságok felé szárnyal, annak élete hegyen álló szoborként világít. Legyen törekvésünk a kapaszkodás erőfeszítéseivel, a kéznyújtás segítségével az egyre magasabb nivóra emelkedés. – Keressük az életvezetés helyes útját! A teljes élet értelmezését az az ember találja meg, aki tehetségeinek szabadon engedésével **Isten hordozójának** tekint magát. Gondolata ez: a kincsekkel megáldott ember mindent Istentől vesz, lelkében átforgatja saját élete fejlesztésére, más embertestvér segítségére. Bontakozónak tartja önmagát, aki saját erejéből lesz többé. Nem nevelnek, hanem magamat nevelem. A nevelés mindig önképzés, az ember önmagából építi önmagát, a nevelők hordta anyag felvételével. Magát teremti az, aki készséggel veszi a világ kincseit, örömmel kutat a mélységek és magasságok felé, problémát lát és keres mindenben. Nem tér ki gyáván előle, nehogy csalódás érje, bátran nekimegy minden igazságnak. Himnuszos emberként szépséget keres minden vonalon, fáradhatatlan készségei kifejtésében, lelke kincseinek osztogatásában. Törekvése az, hogy a gondolat minden rezdülésével megérezze, hogy Istenben van a kiteljesedett élet. – A világ külső benyomások, érzékek útján hatol a lelkembe. Nyitott szemmel mindenkit külön – külön látok, zárt pilláim mögött lelkemben él az emberek képe. A világ bennem van, és hordom a világot. Minél műveltebb, szélesebb látókörű vagyok, a világnak annál nagyobb része él lelkemben. – A lélek a föld fölé emeli az embert.

A teljes élet vonalvezetésében a leglényegesebb az „isteni ember” tudatának ébresztgetése. A föld emberének siralomvölgy a világ, az Isten emberének paradicsommá lesz, mert az örök élet előízét látja benne; még inkább annak, aki hozzákapcsolja a csodás metafizikai kapcsolatot, amit naponta elmondunk a Hiszekegyben: hiszem a szentek egyességét. Aki erős hittel vágyakozik a szent kapcsolat után, az földi életében is állandó egyesülésben érzi magát az Éggel.

Mi tehát az élet teljessége? Teljes ember a **szent ember**, akinek területe a nagy világ, igénye az örök világ. Feuerbachnak nincs igaza, amikor azt mondja, hogy aki az eget igényli, elveszti a földet. A teljes embernek csak talaj a föld, minden anyagi és szellemi táplálékot belőle nyer. Azért mondjuk: földanyánk. – A föld anyánk, de Atyánk az Isten, Aki lelkünk kegyelmi forrása, Aki felé törekszünk és Akiben mindnyájan testvérek vagyunk.

4. Isteni heteronómia és az ember autonómiája

Az élet fokozatos differenciáltságot mutat aszerint, hogy milyen típust helyez előterbe, vagy milyen beállítást követ az ember. Ha a gyakorlati életet nézzük – különösen erkölcsi vonatkozásban –, felmerül a kérdés: vajon az életben **heteronómia**, vagy **autonómia** van-e? Magam szabom-e meg, vagy valami kívülálló hatalom diktálja-e életem vonalvezetését?

a. Napjainkban gyakran hirdetik az élet **autonómiáját**, mondván: az ember az élet törvényét megadó valaki. Ez a kijelentés nagyon egyezik a modern ember gondolkodásával; a korlátlan felelősségnélküli szabadság jelszava nagyon megfelel neki. Észre sem veszi, hogy pl. a bölcséletben milyen szerepet visz az erkölcs autonómiája. Nietzsche hangjában sem ismernek az erkölcsi autonómia szavára. Az ő „Übermensch”-e, az önmagán túlemelkedő „több ember”-e az erkölcsi törvények felfokozott beteljesítője. Kant szerint az ember életében parancsoló hang irányt diktál. – A ma életében zúgó hangok ezt kiáltják: vedd észre, hogy szabad vagy! Kellemes csengésű beszéd ez sokaknak. Napjaink jelszava szabadságot hirdet minden vonalon: gondolatszabadság sajtó, irodalom terén, erkölcsi szabadság az élet kiélvezésében. „L’art pour l’art” hirdetése a művészetben. Mi azt kérdezzük: van-e olyan életdiktátum, olyan benned hangzó szó, amely az élet helyes irányítására kényszerít? – Ha az élet külső érté-

keit vagy eredményeit nézem, látom, hogy nem élhetek úgy, ahogy jól esik. Vannak törvények, amelyeket akarva, nem akarva követnem kell. Hiszen még az élet biológiai, vagy intellektuális vonalai is kötöttek. – Vagy nézzük a szellemi élet fejlődését. A gyermek kifelé forduló lélek, akinek autonómiáját a környezet hatása erősen befolyásolja. Mert pl. sok tehetséges, minden készséggel megáldott gyermek maradhat egész életén át alvó, soha ki nem bontakozó lélek. A környezet, a külső behatások ébresztgethetik, de el is nyomhatják a fel – feltörő lélekerőket. A gyermek tehát nem marad autonóm a külső világ benyomásaival szemben... S hol van a mi autonómiánk? Nézzünk egészen elemi dolgokat: hányszor elhatározunk valamit, s nem tesszük meg. Vagy komolyabb vonalon: megfogadjuk, hogy kerüljük a bűnt, s mégis újból meg újból odajutunk, hogy „mea culpa” – t kell mondanunk, s azután újra elkövetjük. – A kapzsinak kezei szorító, összemarkoló, s ujjai nem nyílnak szét adásra. – Az ösztönös szenvedélyek rabjának életpályája lefelé ível, s a föld ezer szála köti le. Autonómia: ez csupán elmélet; amit ennek mondunk: a törvények nélküli szabadság, ez tulajdonképpen az élet letérése. Mert nehéz a felfelé szárnyalás, s rögös a lemondás és erények útja. És jönnek az érvek a szabad élet mellett. Az élet moralitása megtöretik az egyén gyengeségén, amely lehetetlenné teszi, hogy nagy kérdésekben következetes tudjon maradni. – Autonómia az élet szent hegyeiről leomló vizek mocsárrá válása?... Autonóm az az ember, aki önnön szenvedélye rabszolgája lesz?... Áll a tétel: gyümölcsseitokről ismernek majd meg... Összeomlás, sírgödör az ilyen szolgák élete, mert nincs erejük a nagy „szabadság” viselésére. Ha szabad az ember, miért van az, hogy aki ezt hirdeti, összeomlik az élet terheinek súlya alatt? Mert könnyű addig eszerint élni, amíg az élet „felelőssége” nem kiált, pedig egyetlen gondolattól a tettek minden vonaláig ez kíséri utunkat.

b. Az élet arra utal, hogy ráeszméljünk arra a nagy igazságra, hogy van az életben valamilyen, valahonnan messziről, a legszentebb helyről jövő **heteronómia**. Valahol az élet szálait szövök, s megrajzolják körvonalait. Ha tetszik, ha nem, ráeszmélünk arra, hogy csendülnek bennünk kötő erejű törvények a természet szavában és Isten küldöttjei beszédén át a kinyilatkoztatásban. Van bennünk univerzális szent erő, messziről csengő titokzatos törvény, amely benne van az ösztönben, vágyban. Hangját elhallgattatni nem lehet, azok szavát messziről hirdetik. Honnan van hatóerejük? Miért van a vallásos élet megnyilvánulása? Talán mert belénk nevelték? Próbáld meg kinevelni! Nem megy, nem lehet, mert ami abszolútum, afölött embernek hatalma nincs. Sokan próbálták a közfelfogás erejének tulajdonítani. Lehetséges volna ez? Erős, kimagasló egyéniségek szuggesztív ereje vezethet tömegeket, de hatásuk, ó, mily elenyésző. Vagy ha ez a szent erő általános emberi tartozék, akkor meg éppen messziről jövő szent heteronómia. Ha nem emberi, akkor honnét a hatóereje? – A törvények nem véletlen beszédek, hanem az ember teljes kifejlődésének alaptörvényei. Ha megvetem őket, eltespedés, elkallódás lesz osztályrészem. A földre néző, abból élő, s afelé törő sáremler olyan, mint a szárnyaszegett sasmadár. A föld embere nem tud a magasba szárnyalni, ha a föld kincsei leláncolják lendülő erejét. Minden tettünk fölött ott lebeg, bensőnkben kiáltva szól a **felelősség** szava. Messziről jó a lélek metafizikus érzése: felelsz mindenért! Hol felelsz? Az élet Urának irányjelzése messzeséget sejtet, csodás távlatokat nyit. Az ember utat jár, amelyre nem maga helyezkedett, irányt követ, amelyet titkon csodás kezek jelölnek meg, lendületet érez, amely magasba emeli. Ezt megsejteni annyi, mint ráeszmélni a szent igazságra, hogy az élet útja az örök világokban élő szent Kezek rajza. Aki ezt megérzi, az önmagában a tökéletes emberarcot akarja kialakítani. Az élet törvényeit harangzúgás jelzi, messziről cseng a szózat, hangja bennem szól. A magam lelkében hallom teremő Istenatyám szent szavát. Az életforma megrajzolásánál az ember nem szabad, – a kitöltésénél igen. Mint a gyermek rajzfüzetében csak a kontúrok készek, a színezés az apró nép munkája, a lelkekben is átverődik sejtelmesen – egy messzeségben megrajzolt kép.

Azt mondják: az autonómia szabadság, a heteronómia rabszolgaság.

– Nem! Az autonómia a szolgaság, a heteronómia a szabad lélek magasba törése. Az ilyen sajátjának érzi a törvényt. Igaza van Szt. Pálnak, aki azt írja: „...a törvényt nem az igaz emberért hozták...” (1Tim. 1,9). Lelkének ereje abszolút törvénye, minden törekvése a szent élet megteremtése. Igény benne a magasságok felé törés, lelkének gondolata, hogy akkor autonóm az ember, ha az Istentől jövő idegen törvényt sajátjává teszi. Az igaznak lelki tartalma az önátadás, a megértés, a szép és jó meglátása mindenben; törekvése: mindent munkába állítva megszerezni azt, ami az élet teljességét szolgálja. Az élet végül is az én kezemben pihen. Isten törvényét bennem szólaltatja meg. Ha ezt megérezem s követem, szent életet teremtek. Heteronómia annyi, mint Isten szavának megsejtése, meghallása belső világomban. Annyi, mint a törvény elismerése, követése és beteljesítése az én autonóm, szabad akaratomból!

csodás misztikum a világ, érzi, hogy dolgozik benne az Isten. Az ember nagy tevékenysége, szent nekilendülése, vágya, törekvése a magasságok felé, az Isten felé! – Aki elmélyed a gondolkodásban, ráésmél egy végső okra, rátalál Istenre. Lelkének a végtelenség felé húzódó vonalában, szent akciójában ráésmél Isten képére. Vedd észre, hogy a lélek minden tevékenységében egy láncszemét kapod annak a füzérnek, amely téged Istenhez kapcsol. A „homo divinus” nem azért észleli mindenütt Istent, mert a teremtő erejét látja, hanem mert mindenben a **Végtelennek** vele való **érintkezését** látja. Aki önmagával soha nem találkozott, az az élet értékét abszolúte nem érti. De aki magában a „homo divinus”-nak, az Istent látó lelkiségnek csendes készségét látja, az érzi: én Istenemhez tartozom, életem szálát egy szent kéz tartja, de én szövöm, önnön énem terem önmagam életét.

Körülöttem kínálkozik a világ: teremts belőlem szebbet! És ráésmél az ember három nagy értéke: a világ fölött úrrá teremtett az Isten; az élet belső nagy értéke, hogy én alakítom a külvilágot, magam teremtem a belvilágot, magam jutok Isten szent világába.

6. Az élet szociális és nemzeti tartalma

Az élet nem bezárt, határolt öncél; önnön énem kielégítése nem nyújt boldogságot. Az élet tartalmánál csak az alaptónus az „én”; a nélkülözhetetlen cél a „te”. Meg kell találni a szálakat, amelyek az ember életét máshoz kötik. Nem tartály az ember, amely bezárva őrzi kincseit, hanem csordultig telt kehely, amelynek lélektartalma kiárad és szerte hinti értékeit. A szociális ember nem zárja el a jóságot, gazdagság kincseit, hanem a csorduló, túláradó lélekkincseket más élet világába viszi. Az ilyen élet sugárzó központ.

Ha a villanylámpát nézem, arra gondolok, hogy ez a kis drót és üvegiószág az emberek segítségére van, hogy fénykörében látókká tegye őket. Mint fényforrás, a lelkek segítője lesz... Az ember is ilyen fényforrás, aki világító életével emel, ébreszt lelki életeket. Minél erősebb a fényszórása, annál nagyobb bőséggel, annál szélesebb körben áraszt világosságot. – Az élet akkor tartalmas, ha az ember lelkének sugárzó erejével ébresztget, emel lelki életeket, s azokat a maga fényével tudja gazdagítani. S ne gondolja senki, hogy ha magát adja, azzal szegényebb lesz... minél többet ad valaki, annál többje van. Minél több lelket lendítek, emelek, annál gazdagabb leszek magam is. Aki más lelkéből jóságot kap, az őt mint szívesen látott vendéget szívébe fogadja. De hoz a megajándékozott is, hozza önmagát, lelke fejlődését, hálás szeretetét. Az önmagát szétoztani akaró ember találta meg az **élet tartalmát**.

Milyen vonalon próbál adni az ember? Az élet generatív útján és az élet szociális vonalain. – Tény, hogy az ember familiáris lény. Ez két körben valósulhat meg: a szorosan vett család körében és az emberiség nagy családjában.

a. Nézzük az elsőt, a **családi kört**. A felserdülő ifjú ember ráésmél arra, hogy nincs végleges helye a családban. Lelkében felébred a másik család utáni vágy. Vágyik az élet – családból élet – családba. Egyik tűzhely, a családi otthon szent tüze felgyújtja a másik tűzhely, az új család fellobbanó mécsét. – Érdekes megfigyelni a gyermek felfejlődését. A 6-8 éves még nem teljesen az otthonban él, a 13-14 éves már érdeklődni kezd kifelé s később lassan egészen elszakad a családtól. A kis gyermek élete befelé törő, a család felé hajló, az ifjú ember kifelé néz, vonzódása inkább kitörő. Ez az élet szent törvényszerűsége, a természet szent szava. Van ebben kiteljesülés biológiailag, van érték pszichikailag. A fiúk és lányok élete a gyermekkorban különválnak, a fiú lenézi a lányt, nem játszik vele. A 13-14. év után a divergáló vonalak összehajlanak és megindul a kölcsönös érdeklődés. De ez is helyes és természetes, hiszen a családi élet szentélytűzét ketten gyújtják. Minél szentebbnek érzi az ifjú a jövő élet kreatív erejét, annál teljesebb az élete tartalma. Nem akkor boldog és tartalmas az élet, ha éretlen fejvel energiák fecsérlődnek, hanem ha intakt megőrzés mellett új életteremtésre alapul szolgálnak. – Az élet helyes útján akkor jár az ember, ha magát az önnevelés vezetésében messze célok szolgálatába állítja. Meg kell sejtienie az élet nagy céljait, keresnie azt, akiben lelkének rezonanciáját találja. Az bizonyos, hogy a nagy választásnál a külső is befolyással bír, de csak a megindulásnál. Mert múlandó a szépség és örökkévaló a lelkiség! A külső utáni megítélés lehet prelúdiuma a lelkek kapcsának, de nem lehet valódi ez a kötelék ott, ahol nincs meg az egész élet egybecsengése... – A házasság szentsége a sarjadó életfakadás lehetősége. Aki ezt csupán élet-kielégülésnek nézi, az sohasem találja meg az élet igazi tartalmát. A családi életszolgálat a gyermekekben él tovább. – Újjáéled az ember az élet-sokszorosítás szent ténye útján. Így az élet tartalma nem silányul kielégüléssé, hanem szentséggé magaszosul. Akkor értékes az élet, ha a lélek – kiáramlás úgy jelentkezik, hogy lelked tartalmának új hordozói születnek.

b. Az ember nagy szociális familiában él; aki látszólag egyedül él, az sincs családon kívül. Az élet energiái minden vonalon érvényesülésre törnek, kell hogy teremtő legyen az ember élete. A természet nagy háztartásában minden erő átváltást kíván. Gondolok a fizikai életenergia traszponálására; erő nem vész el, csak átváltódik másra. Az élet szent lendülete is „generatio vitae”-t követel, de ez felsőbb skálára is traszponálható. Aki lélek – kiárasztás útján megemel egy lelket, – életet szül, újjáteremti azt. A papi ember, a lelkiatya maga köré gyűjti a hozzá kapcsolódókat és lelki kincseit nekik átadva újjáteremti őket, mint gyermekeit. Lelke természetfeletti igénye: tudással, kegyelemmel megemelni az elesetteket, megindítani a tévelygőket. Itt újjászületés történik, gyermeke lesz, aki lelke sugárzásából új emberré lett! Íme a „generatio vitae spiritualis”. – Aki szociális munkát végez, generációt teremt, mert más lelkét megemelve felébreszti abban a felsőbb élet igényét. Ez a tevékenység akkor helyes, hogy léleksugárással életet teremt. – Szent tudatunk, hogy nem vesznek el energiák, valami elgondolásban minden érvényt talál. Amit megszeret az ember – legyen az eszköz vagy bármi más –, azt szerető hévvel öleli át. Az egyszerű kazánfűtő is megsimogatja kérges kezével a mozdonyát.

Mindenkinek más a hivatása, de legyen törekvésünk nagy, avagy kis élet területén, hogy lelkünk sugárzó ereje **megemlje** a körénk sereglőket. Aki élet – vagy lélekszolgálat útján bőséggel felhalmozott energiával új életet teremt, azt látja, hogy korsójának tartalma nemhogy fogyatkoznék, hanem egyre gazdagabb lesz. Mert melyik emberibb, az-e, ha valaki csak harácsol, gyűjt, vagy az-e, ha jószágát szerteosztogatja? A „nagy adakozó” a magának legzsugoribb gyűjtő. Nem az találja meg az élet tartalmát, aki halmoz, hanem aki vet!

7. Az élet metafizikai vonatkozása

Az élet értelmének kérdésére, – ha a földet vagy önmagunkat helyezük a középpontba – feleletet kapni nem tudunk. Sötét foltként állja utunkat a végesség ténye. – Hiszen ha az élet küzdelmeit, munkáját nézzük, nem tudunk eredményt elérni. A költő mondja: „Nincs itt befejezett lét!” Akár az önélet tökéletesítését, akár a jövő élet szolgálatát nézem, mindenütt valami titokzatos kódos érthetlenségbe ütközöm. Ez a végesség bélyege az életigény végnélkülisége fölött. Van fizika, ami körülvesz és van metafizika, amit igényel az ember.

Keressük az élet értelmét az ember hármas adottságainak eszközeivel: az ész, az érzelem és az akarat útján.

a. Az ember **értelmén** keresztül hatol a világ felé, így néz a dolgok mélyére és nem tud megnyugodni, amíg lényegét meg nem ismeri. Mélyebbre hatol az őt körülvevő fizikai valóságnál, okát keresi mindennek, amíg meg nem sejtí a nagy mindenség őseredetét. Itt meg kell állnia, nincs tovább! Az ősoknál „salto vitale”-t tesz, s átlendül a metafizika csodás világába! Felületszemlélet, oknyomozás, mélységkutatás útján keresi eredetét. De az igazság ősi mivolta ködben marad kutató szemei előtt. A világosság gyökerei mélyre nyúlnak, túl a fizikán, túl az anyagin, – a metafizika misztikus birodalmába. Kant azt írja: az ész nagy csaló! Mi így mondjuk: a földiből – más valóságba lépek, eljutok az élet Atyjához! Milyen kicsiny a fizikai világ, – milyen végtelen az emberi lélek! Magamban hordom az egész világot, mindent a teljes nagyságában. A fizika nem több, mint amennyit térben – tartalomban magában foglalhat, – a lélek mindent birtokolhat, mert végnélküli. A dolgok mélyén megtalálom az „én” ősgyökérzetét. És aki nem jut oda? Azt felelném erre: nem tudod, nem jutsz – e oda. A legtöbb ember élete Strindberg-i véget ér, aki halálos ágyán a Bibliát kérte. Elszakadt tévelygő lelke az utolsó lobbanásnál megérzi, hogy a Bibliában rejlik az ősigazság. – Minden örvénylés a halál felé sodor, minden erőfeszítés az ég felé emel.

b. Második kutató eszközünk az **érzelem** útja. Az ember ennek erejével birtokolja a világot. Szeretem az engem körülvevő nagy mindenséget, szeretem az életet magamban és másban, szeretem lüktető ütemét, bontakozását... Miért van, hogy a költők a lombhullást, a természet haldoklását úgy megsiratják?... Miért van, hogy reszketek, ha az őszre gondolok?... Mert az emberi lélekben benne van az élet csodás szeretete. Élni akarok, arra török, – ez ősi szent törvény. – Honnan van mégis oly sok elkeseredett, életunt ember, aki az életet eldobja magától? Miért nem szeretik ezek az életet? Mert elsötétedett ésszel nem tudják, hogy az élet egyetlen megoldása a kereszt. Pedig a kereszt nélkülözhetetlen teherként van beleágyazva mindenkinek az életébe. Erőfeszítéssel jár a testi élet ezer kellemetlensége, baja, szenvedése, gyötrődik a lélek stb., ez mind kereszt. A tanulás is munka; a szellem törte-tő erőfeszítéssel hatol a világba. Az élet nem pihenőhely, hanem nagy küzdőtér. Aki a keresztet nem így nézi, az soha meg nem értheti, hogy az élet éppen abban szerethető meg, hogy feszül benne min-

den. A kereszt nem vallási szimbólum, hanem abszolútum. Aki megszereti, diadallal éneklő az Egyház diadalmas himnuszát: „Ave crux”! – Szükséges a szenvedés, hogy erőfeszítésen keresztül teremtdjék ki az élet. Aki így nézi a keresztet, abban kialakul az állandó munkálkodó, előretörő vágy, az mindenben szépet lát, érzi, hogy Isten szent házában járunk. Szt. Ferenc lelke szól belőle, nővérenek látja a virágokat, bátyjának a farkast. És kicsordul a könnye, az életet szerető szent ember beszéde. – De sokan még az alvók táborában vannak, várnak a felébresztésre. Vágyódnak az olyan ember életére, aki mindent szépségnek lát s az egész világ fölött a minden szép Urát magasztalja, akinek ajkán felcsendül a Hóreb hegyére menők dala. Az ilyen ember igényli az élet teljességét.

c. A harmadik a jónak **akarása** és birtoklására törés. A legfőbb tehetség nem az ész, hanem az akarat. Az igazi ember az, aki keresi a jót, az életet szolgáló igazságokat. – A jó a kincsek legnagyobbja, kiáradó erejétől kitarul a lelkem; aki ezzel telítetik, ettől lesz tökéletesebb. Aki jót tud adni karitás, tudás, lélekjóság útján, láthatja, hogy az a szegény testvér semmiért nem olyan hálás, mint a jóságért. Érezzünk lélekkel! A jó ember lélekkel keresi a másikat, hogy könnyét letörölje, kenyeret nyújtson, vagy akárcsak egy jó szót is szóljon. Az irgalmasság testi, lelki jócselekedetei az Írás szerint egyedüliek, amelyek az utolsó ítéletkor számba vétetnek. A jóság szertejár, s mi vágyakozó lélekkel várjuk. Jósággal minden felett győzni lehet, megérzi mindenki, hogy ez hozó ember, aki adni akar. A nagy jóság árasztásának vágya: a tökéletesség igénye, s a tökéletességre törekvő ember az abszolút jó igénylője.

Az élet végső értelmét nem lehet ebben a világban megtalálni, értelmi, érzelmi és akaratilagunk vágyik át a metafizika tökéletes birodalmába. Legyen ez az ember gondolatfüzése, vagy az élet kényszerűsége, de ősi valóság, az emberiség egyetemes nagy járása. Vannak koldusok, omladék emberek, akik nem igénylik az élet metafizikai vonalát, de gyógyítsd meg őket, s új útra indulnak. Ez a magasbatorés az élet lényegéhez tartozik. – Sokan félnek a metafizikától. De ezek is, ha máskor nem, utolsó óráikban belátják, megérik, hogy a **magasságok vágya** integráns része az életnek!

8. Az emberi élet és az Ég érintkezése

Vessük fel a kérdést: van – e kapcsolat az ember természetes metafizikai törekvése és a metafizikai valóság között? Ha az ember felemelkedése a fizikai vonalról nem mesterkélten elgondolás, hanem való igazság, akkor újabb kérdésként áll elénk: valóság-e az embernek az ég felé haladása? Valóság-e és észlelhető – e Istennek jelentkezése a történelemben?

Kant azt mondja, hogy az ember metafizikai lény, aki bárhonnét indul is, mindig a metafizika révében köt ki. Ész, érzelm, akarat végső határon túl a metafizika felé lendül, minden vallás hangsúlyozza ezt. – Nemcsak a gondolkodás oknyomozásában jut ide az ember, hanem abban is, hogy mindennek okát, minden fizikai indítást rugóját perszonifikálja. Ez már vallási motívum. Amíg az okokat állapítom meg, addig oknyomozó bölceletet végzek. Ha a filozófus a bölceleti okok végső indítását személyben állapítja meg, akkor eljut a metafizika határához, s csak a vallás területén talál kielégítést.

Nézzük, hol látható az ember metafizikai törekvése; tény-e, hogy így az élet teljesebbé lesz, több értelmet kap, és hol követi az ember a metafizikai utat?

a. Próbáljuk önmagunkban megtalálni, hogy van-e bennünk **metafizikum**. Ha antropológiai szempontból vizsgáljuk az embert, akkor is látjuk, hogy az élet gyökérzetében metafizikai vágy lakik. Semmi más teremtmény nem törődik az élet kérdéseivel, egyedül az ember az, akinek minden ténykedése e körül forog, hogy mi az élet tartalma. Kapjuk az élet adományait, de ezek nem kapcsolódnak elválaszthatatlanul hozzánk. Ami kívülünk van, azt másnak prezentáljuk: ez a tied! Később ezt is kevésnek találjuk, az életnek ez a tartalmi része egyre silányabbá válik az ember szeme előtt. – Ismeret útján akar gazdagodni. Olyan, mint a serleg, amit a tudomány korsóival próbál telíteni. Az élet belső értéke helyett kívülről jövő adalékkal töltkezik. De ismeretszerzés lenne az élet célja? Mindig kapni, sohasem adni – nem boldogít. Lényünk eltávolodik attól, hogy belső értéket külsőben keressen, ott kell kutatnunk, ahol átlép a fizika határán s átvág a metafizika felé. Nem tudunk a fizika határán belül maradni, az emberi szellem kiemelkedik ebből; aki itt megáll, az megcsonkítja előretörő erejét. Hiszen a legparányibb életmegnyilvánulásban is megtaláljuk a metafizikát. Azt mondják a növekedésre, hogy az a sejtek szaporodása, osztódása. Ez fizika. De a sejtekben működő dinamika már metafizika. A hang terjedése rezgés útján történik. Ez fizika. De a hang nyomán támadt gondolat már metafizika. – Az ember a földbe tér vissza. Ez fizika. De a halott már nem az, aki pár perc előtt még volt. Azt mond-

ják, hogy csak a lélek szállt el belőle. Hát éppen erről van szó! – Az ember olyan metafizikus, aki perszonifikál, mindent megszemélyesít, mert a személyiséget tartja a legnagyobbaknak. A világban ő mint személy a legtökéletesebb, körülötte minden tárgy, amivel valami történik, csak az „én” alany, aki cselekszik. A kezdeményező erő, a cselekvés, a személyiség – kvalitása... Miért van az, hogy az ember az ősök felé haladva magával viszi azt a tudatot: a kezdés az személy, mert csak az kezdhet. Ezt nem tanítják, ezt a természet ereje sugallja. Ezt az ősalanyiságot az ember a legnagyobbaknak tartja, és tudatát a különböző filozófiák sem bírják megdönteni. Ha a személyiség a legnagyobb, az oksor végén is személyt keres, amit ősöknek tart, annak hiszi. A különböző irányú filozófiák mind foglalkoznak ezzel a kérdéssel (őserő – hindu, őanyag – pantheista, ősakarat – theista). – Személytelen, vagy személyese-e ez az ősök? Ha az ember az Alkotó képmása, nem lehet a kép tökéletesebb a valóságnál. Ha én a személyiség valami homályos formáját képviselem, nem lehetek több annál. Az ember nem lehet tökéletesebb, mint az, akit képvisel.

Az ember metafizikai lény és personificans. Önmagában személyiséget érez és az ősökben is azt keresi.

b. Kérdés, hogy mit nyer ezzel a felemelkedő étellel az ember? Gazdagabb lesz-e, nyer-e tartalmat az élete? Mi az **élet értelme**? – Életértelmet életvégeességgel megmagyarázni nem lehet. Ha minden, ami egyéniség, elvész, akkor feleletet hiába keresünk. Nem bírom el az életet, ha úgy képzelem, hogy előtűnik az ismeretlen homályból és a halállal ismét megszűnik, semmivé lesz. Nem tudnánk elégedetten élni olyan életet, amely célul a vigasságot, szórakozást állapítja meg. – Van mindezen túl örökélet, mert ez az élet abszolút igénye. El kell fogadnom, mert ez adja az élet értelmét, a nagy kérdésre csak itt tudok feleletet kapni. Felületes ember a kérdést a földön akarja megoldani, ezért mondja, hogy nincs értelme az életnek. Az élet értelme ott van, ahol az ember felülemelkedik az Ősökhez és tudja, hogy minden öröm, minden örvénylés az ő tökéletesedését szolgálja. Minden, ami éri, felemelkedését jelenti. Ne felejtjük: életünk a kezünkben van. Magamban találok az élet értékét, magam irányítom a felfejlődését, tőlem függ, hogy a kívülről jövő behatásokat a szellem fejlesztésére hogyan használom.

c. Nézzük, néma-e az ember életével szemben az Ég? Ha az **Isten és ember közötti kapcsolat** olyan parabolának nézem, amelynek két fókusza Isten és ember, látom, hogy az utóbbi a végességben pihen, az előző maga a Végtelen. A személyek kapcsa alapján él a lélek mélyén a tudat, hogy van életből fakadó jót akarás és felülről jövő irányítás.

A bölcséleti okoskodás legtöbbet vitatott kérdése a világ eredete körül forog. Honnét a világ? Végeesség, vagy végnélküliség-e az alapja? Lehet – e magától valami? Spencer azt mondja: „Ha a világon csak egy parány van, akkor vagy ez végnélküli, vagy a Végtelen hozta”! Descartes a szellemiségből indul: „Gondolkodom, tehát vagyok”. „Van” – ez az abszolútot igényli. A pogány bölcsélet is eljut addig, hogy valami ősvilágát állít be mint a világ eredetét. – A világ csodás formái a nagy valóság tükörképei. Az ősök nem mutat merev elzárkózottságot. Istent a teológia „actus purus”-nak, „Tiszta Tevékenység”-nek nevezi. Ezt hirdeti a világ is mint kép, mert benne semmi sem statikum, elpihenés, hanem minden örök dinamikai mozgás. Az „actus purus” tükörképe a dinamika. – A szellem világában a gondolkodó ember mindig újat alkot. Belső világának lendülő ereje át – meg átvarázsol mindent. A művész ugyanazt a dolgot hangulatának változása szerint más meg másnak látja, szinte minden percben újjáteremt a világot. – Az ember a minden percben teremtő és fenntartó Ősök képmása: véges a szelleme eredetében, mert teremtett, de végnélküli a felfejlődésben, mert halhatatlan. – Az ember is tud teremteni, fantáziája működik, gondolataival benépesített új világot teremt. De ez a benne élő világ csak addig él, amíg gondolata fenntartja. Ez a teremtés nyilatkozik meg az életben, ha másban mindent szépnek, igaznak és jónak látunk és újjáteremtjük a világot az „Egy kép” igaz és jó képére. Ezen a ponton indul a vallás. Nem néma velünk szemben az Ég, szól hozzánk: erkölcsi kötelesség, életvégnélküliség és az élet – isteniesítés hirdető szava útján.

Az erkölcsi kötelesség minden lélek mélyén ott szunnyad és föltétlenül kötelez. Szava elhalkulhat, de előbb – utóbb újra előtör. – Hatalmas az emberben az az érzés, amely a más erkölcsi tulajdonát védi, mert ennek érintetlenségét messziről jövő törvény követeli. Ez a törvény az Ég személyének bennünk csengő szava. – Keressük az élet végnélküliségét, nem elégíti ki a föld, kiolthatatlan vágy ösztönzi lelkünket Istenatyánk felé. A Tőle függés hirdetése, hang, beszéd messziről cseng, de bennünk, lelkünkben szól. – Az ember nem nyugszik meg, ez a belső hang egyre ösztönzi, vonzza a magasságok felé. Szent igénye az istenfűség vágya. Nem tudja lelkéből kitörölni a gondolatot: nekem közöm van, én kapcsolatban állok a hozzám leereszkedő Istennel.

E hirdető szavak végül is mit jelentenek? Életünknek **tartalmat** adnak, **lendületet** biztosítanak és

állandó sürgetéssel készítetnek a felfejlődésre. De nem a Jupiter Tonans, – hanem az Atya hívó, szerető szavával szólalnak meg. – Mi az életkapcsolatok tökéletessége? A jó **meglátása** és a tökéletesség **akárásának** lendülete visz Feléje. Meglátom Benned a tökéletesebbet, Feléd közeledem Atyám, hogy abból vegyek. Az élet legerősebb kapcsa a szeretet... legerősebb, mert örök; a hit megszűnik egyszer, a remény beteljesülést nyer, – de a kincsek kincse mindörökké megmarad!

9. Az élet kiteljesülése a földön

Az élet állandó crescendót mutat, minden valami pluszt ad az előbbihez, minden perce a múltba kapcsolódik. Az élet evolúciója az egyéniség kivirágzása. – Az élet tartalmát ott kell keresni, hogy minden egyes egyed a küldetés energiáit hordja, messziről jövő ihletettséget hoz és a hivatottság titkos parancsait teljesíti. Az élet kiteljesülése két vonalat mutat. Az első: a hozott talentumok kifejlesztése az emberi élet – **egyéni** kiteljesítésében, a második pedig: a talentumok kibontakoztatása – **mások** életében.

a. **Önnön énem teremtése** a magam feladata, lelkem tartalma az én kincsestáram. És amint a világon hegyek, magas ormok vannak, úgy az emberek is hegyek ormaiként messze vidéken uralkodnak, vagy vakondtúrason dolgoznak aszerint, amint más adottsággal, ihletettséggel és más dinamikával végzik munkájukat. Senki sem jön üres kézzel; ha mást nem, keresztet mindenki hoz. Az életboldogság teljesen szubjektív, nem attól függ, hogy az élet kincseinek bőségéből kisebb, vagy nagyobb részt birtokolok, hanem attól, hogy egyéni kincseimet ihletett munkával mennyire fejlesztettem ki. Hogy ki teljes ember, az attól függ, hogy magával hozott talentumait mennyire kamatoztatta. Aki nem leltározza életkincseit, nem keresi az élet teljes kidolgozását, az nem találja meg a teljes életet. A csak a föld kincseit kereső szomorúan érzi, hogy sem értelme, sem értéke nincs az életnek. Ott kell az élet teljességét keresni, ahol az állandó crescendót mutat. A kiteljesülésnek nem ott van a határa, ahol a biológiai és fizikai élet keresi, hanem ott, ahol önmagam rejtett készségeinek felfejlődő és bontakozó törekvése kiteljesülést talál. Benne a teremtő elhivatás szentsége szólal meg... kitermelő embernek érzi magát. Ebben az „actio dinamica” – ban jónak, rossznak egyaránt szerepe van. A kereszt, a küzdelem az emberi élet létalapjai, minden munka az élet teljességét szolgálja. – Nem igényem a kész és befejezett világ, feszülő életerőm a szellemi önfeláldozást, küzdelem teremtette újat követeli. Az anyagot a szellem kilépése teszi értékessé, minden dolgon a munkás verejtékét látom! – Aki nem dolgozik, annak ne keresd tartalmát! Az ember élete úgy van beillesztve a világba, hogy a teremtő munka erőfeszítése adja meg tartalmát. Az élet minden vonala azon dolgozik, hogy anyja legyen egy tökéletesebb jövőnek. Az élet az előtt nyílik meg, aki megtartja Krisztus szavát: „Ha valaki utánam akar jönni... vegye fel keresztjét...” (Mt 16,24). Az élet zárt kapuját nem címek, hanem szenvedések tárják fel előttünk. „Per crucem – ad lucem”. A kereszt az élet szent valóságának meghirdetése, nincs élet kereszt nélkül. Szenvedés és öröm egymást váltogatják – az egyik édességét a másik árnya követi.

b. A személyiség kifejlesztése nem elégít ki, az élet igazi tartalma ott nem nyer kiteljesülést. **Emberhegyek** kíváncsoznak a személyek világába. Az őstermészet minden emberben megnyilatkozik. A gyerekember először az anya, a család felé fordul, szüleiről mintázza az életet és így teremtő munkát végez. Ezért a szülők nagy feladata a példaadás. Az abszolút egyéniség Isten felé hajlik, ez az igénylés állandó többletet ad életemnek. Lelkem csodás világába úgy nyúl ihletett kezem, hogy szétszórjam annak kincseit. Ne félj, hogy tárháza üresedik, látni fogod, hogy minél többet adtál, annál gazdagabb lettél. Akit megemeltél, azt lelkedhez kötötted. Önmagad átadása pedig – mások gazdagítása, erőforrása lesz. Mind nagyobb gyűrűben hullámszik körülötted a lelkek tömege. Így teremtek a föld sarából lélek – aranyat. – Lélek – kiáradás kapcsolatokat teremt, embert emberhez fűz; csodás egységet érezni ott, ahol lelkek egymáshoz hangolódnak. Lelkük harmonizál az enyémmel, mint egy hatalmas szimfónia, ahol a vezető szólam az én lelkemé.

Magad életének átadása – más élet kivirágzása leszen!

10. Az élet végnélküli kiteljesülése

Azt a címet is adhatnám: **hazatérés**. – Az ember vágyakozó szeretettel tekint az elhagyott otthon felé. Hazatérő útjában mindegy, hogy valaki a triumfus vezér diadalútján tér-e meg, vagy kopottan, tépett gúnyában, esetleg a tékozló fió poros köntösében, a kitért karú Szeretet nem veszi ezt észre. Minél tépettebb a gúnya, annál melegebbé táru a kéz... Nézzük: a hazatérésben mi az élet tartalma? Mi nem,

és mi benne a valóság?

Az élet végső réve nem lehet a világ birtoklása. A boldogság teljessége nem az életnek keretek közé szorított határoklása. Csak úgy van értelme, ha végnélküli és állandó fejlődésről beszélhetünk. Lefelé ívelést csak a földi vonatkozás mutat, az életütem elcsendesül, a test meggörnyed, a földhöz közelebb jut. Az élet nagy rablója, az idő elvisz mindent. A sír közös anyánk! Aki csak ezt látja értéknek – az élet értelmét nem találja meg. – Isten adja a lendület fenséges erejét. E felfelé törésben természetesen hullámesés is mutatkozik, de középvonala mindig felfelé halad. – Vegye számba az ember, hogy vett a föld kincseiből, mert a halál percében féltő érzés támad: úgy sejtjük, hogy az életvonalunk lefelé ível. Beálltunk tárgynak, amivel történik valami. Nem az ember személyiségében rejlik a legnagyobb érték, hanem abban, hogy az „éntudat” igényét felkeltve megérezzem az élet végnélküliségét. Önnön életem világa mindig felfelé kívánczik, az élet tökéletes típusát és formáját keresi. Lendítő és erőfeszítésre ösztökélő hatalom dolgozik bennem; aki ezt szolgálja, az nem elégszik meg földi keretekkel. Aki elveti ezt a feszítő, ösztönző erőt, az állattá válik. Akik kikapcsolják életükből az örök kérdést, azok útja a legszomorúbb összeomlás felé vezet. – A lélek csodás adottságaival szárnyal a világ felett. Az egyéniség magától kitermelt nagysága örök világban él. A metafizikai világban megnyílik a lélek szent szeme és önmagát a világon keresztül törtető valakinek látja, aki hazatérő vágyat érez otthon hagyott Atyja után. – Az élet felsőbb skálája nem revelálódik az életszféra alsóbb vonalán. A földön zárándokoló nem értheti az örök világban élőket. A földön egy örök: az emberek közt élő kölcsönös szeretet. – Az adományért köszönetet várok – ez szimbólum... a lélek érzésvilágának misztikus rejtélye csak jelekben nyilvánul meg. Belső tartalmát inkább negatívumban magyarázhatjuk. Nem nirvánában áll az örök élet, mint a pogányok hiszik, a „requiem aeternam” sem az örök nyugalmat jelenti. – A kihűlt elmerevedés gondolata helytelen, mert az örök élet nem elpihenés, hanem a lélek örökkön való gazdagodása.

Keressük az egyéniség személyes kapcsolatát a Végtelennel! Ez csak úgy történhetik, ha visszahúzódok a világtól. Megtalálható ez a földön is. Aki visszavonul a szentek magányába, akörül tempommá lesz minden, és lélekben szól hozzá az Isten. Van egész életet kielégítő szent találkozás... De ezt csak az találja meg, aki ihletett lélekkel jár a földön, lábaival alig érinti az élet köves országútját, dolgozik isteni küldetéssel. A finom ember lépése csendben hangzik, nyomán megszakadnak az ég kárpitjai, és meglátja az örökélet csodás világát, **találkozik Istennel**. Aki így találkozik az Úrral, az már itt megérzi az Ég földreszállását, az Úr leereszkedését. – Aki csak egyszer – egy szent kegyelmi percben – így találkozott az Úrral, az tudja, hogy ez igazság. Ez a találkozás felébresztette benne a hazatérés szent tudatát és megérzi, hogy itt nem adatott állandó lakóhely: átjáró ez a világ, amely átvezet a „vita aeterna” szent világába.

Így találjuk meg az élet tartalmát. Járjuk az utat hivatással, ihletettséggel, a kegyelem szent erejével – **a végnélküli élet felé!**

*

– A továbbiak tervezett beosztása

II. fejezet: Az élet helyes átélésének útmutatása

A. A természet szava

1. **Az ember kapcsolata önmaga felé**
2. **Az ember kapcsolata felebarátja felé**
3. **Az ember kapcsolata az anyagi világ felé**
4. **Az ember kapcsolata Isten felé**

B. Az Isten személyes kinvitatkoztatása

1. **A személyes Isten és a személyes ember**
2. **Az Ószövetség szava**
3. **Az Újszövetség szava**
4. **Az ember „életfelelete”**

III. fejezet: A „teljes ember” kialakulása

1. A „természetfeletti ember” földi élete
2. A „természetfeletti ember” egek felé fordulása
3. A „természetfeletti ember” teljes életkibontakozása

*

Második főrész: AZ EGYÉNISÉG SUGÁRZÓ TEVÉKENYSÉGE

I. fejezet: A családi szentély kialakítása

1. Mindenkit hivatással küld az Isten
2. Magamért, vagy másokért is?
3. Aki „egyedül” marad...
4. Aki a házasság szentélyébe kerül
5. Legyen jelszava – a közösség szeretete
6. Legyen „otthona” – a családi szentély
7. Legyen lélekkultúrája – az otthon szolgálata
8. Legyen szellemisége – az otthon áldása
9. Legyen egek felé törés – az igazi otthon megsejtitése
10. Legyen élettörzse – az életrügvek felfakasztója

II. fejezet: A gyermek tanító nevelése

1. A törzs és az új hajtás
2. A gyermek fejlődése
3. A gyermek lélekfejlesztése
4. A természetes élet szolgálata
5. A tanítás kötelessége
6. Az erkölcsi nevelés fontossága
7. A szellemi nevelés feladata
8. A vallási életre nevelés értéke
9. A feladatok teljesítésének módjai
10. A gyakorlati vallásoktatás módjai

III. fejezet: A „léleksugárzó tevékenység”

1. A család lelke
2. A család lelkének sugárzó ereje
3. A kölcsönös szeretet dinamikája
4. A gondoskodó szeretet ereje
5. A példa vonzó hatása
6. A család közös életégsége
7. A közös imádság ereje
8. A közös „tanácskozás” hatása
9. A lélektárolás csodája
10. Az isteni életteremtés valósága

Befejezés: HIT és ÉLET egysége

* * *

JEGYZETEK
X X X

¹ Nagy L.: „A katolikus kereszténység szelleme” (Budapest, „Élet” – 1913).

² Lange: „Geschichte des Materialismus” – Marx, Feuerbach.

³ Willmann: „Geschichte des Idealismus”

⁴ Carrel: „Az ismeretlen ember”

⁵ a. **Teológiai** művek: Schütz: Dogmatika; Prohászka, Bangha, Tóth Tihamér gyűjteményes kiadásai. – Katolikus **pedagógia** címén ajánlhatók: Tóth T., Marcell, Koszterszitz, Kecskés („A házasság”), Schütz („A házasság”), Nagy L. („Élő gondolat”)... Nagyon természetes, hogy igen üdvös, ha katolikus tudományos folyóirat is pihen a család asztalán. –Ezek az olvasmányok azután bő betekintést engednek a magyar és idegen nyelvű irodalomba, amely javát felhasználhatja a kultúréletet élő család. – **Szociális** szempontból ismerendő a keresztény társadalom-tudomány mellett (Kecskés!) az újabkori „közösségi területen mozgó” Marx, Engels, Lenin stb. vonala is, hogy egészen szintájon maradjon az ember.

b. **Szépirodalmi** olvasmányok azért értékesek, mert a szép erejével indítják a lelket a vallás értékelésére. Itt olyan széles a terület, hogy az írók szinte összességét kellene felsorolni... Természetesen ide kell gondolni a világirodalom és a magyar irodalom klasszikusait!

c. Általános **vallás-erkölcsi** szemszögből forgassuk Shakespeare, Longfellow, Claudel, Huysmans, Pellico Silvio, Douglas, Francois Coppée, Dante, Bulwer, Bourget, Th.Wilder, Ibsen, Zweig, Tolsztoj, Dosztojevszkij stb. és a **magyar nagyok**: Pázmány, Vörösmarty, Arany, Tompa, Kosztolányi, Sík S., Mécs L., Harsányi Zs. stb.... műveit. –Az ingadozó szemléletet és a hazatérő tudósok életét is kutathatjuk az irodalomban...

⁶ Friedrich Max Müller 1823–1900. Oxfordi prof. Fő művei: Introduction to the Science of Religion (London, 1873; Natural Religion, 1889?)

⁷ Nyéki K.: Vö. Vallás és faj. Budapest, 1941. 427.01.skk.

⁸ A bölcselet-történelemben **Hume** és **Kant** volt az a két szellemi nagyság, aki a schola Szt. Tamás-féle tanítással szemben **az okság elvét tagadta**, illetve a Végtelenhez való kapcsolódást (más rendbe való átlépés!) téves következtetési módnak mondotta. De az is bizonyos, hogy éppen Kant: „Kritik der praktischen Vernunft” c. második nagy művében **a gyakorlati ész követelményének** mondja és tanítja az **Isten létét**. Csak a **tiszta ész** nem következtethet Istenre, de a **gyakorlati ész követeli** – szerinte is – Isten létét. De a tudományos megállapítás mellett – ide csatlakoznak **a legújabbkori tudósok** nagy seregei is, pl. Planck, Eddington, Jeans, Carrel-megemlíthetjük, hogy az irodalom és a művészetek nagyjai az Isten-hit alázatos hódolói. –Végül még megfigyelhetjük azt a különleges **életlényt** is, amely arról szól, hogy az élet zavaraiiban elhajló nagy szellemek (pl. Verlaine, Francois Coppée, Claudel, Papini, Huysmans, Mauriac, Bourget stb....) életüknek nagyvonalú hullámverése után csakis az Isten-hit szigetén találtak és találnak biztos életalapot.

⁹ Mester J.dr.: „Kelet nagy gondolkodói” (Budapest, Franklin T. Kultúra és Tudomány sorozat).

¹⁰ a. **Dogmatikák**: Hurter, Schütz: Dogmatika I–II. (Budapest, III. kiadás, 1937). – De természetesen bármelyik **Dogmatika** és **Apologetika** olvasható.

b. **Biblikus művek**: dr.Babura, dr.Kosztolányi, dr.Szörényi... Itt is megjegyzendő, hogy bármilyen idetartozó összefoglaló munka olvasható. –Régiség-tani szemszögből figyelemre méltó: Werner Keller: „Und die Bibel hat doch recht” (Econ-Verlag GMBH. Düsseldorf, Tausend (?), október 1955).

¹¹ A vallástörténelem kutatói is erre az eredményre jutnak. Szerintük is az az igazság, hogy olyan nyomok mutatkoznak, amelyek **az egy Isten hitének elkorcsosulásának első vonalára** utalnak.

¹² Mindez Jézus személyiségének ismertetésénél részletes értelmezést talál.

¹³ Itt ismételtelen fel kell hívnunk a figyelmet Mester J. idézett művére, mert a részleges és részletes fejtegetésre nincs lehetőségünk.

¹⁴ A szélesen elterjedt mohamedán vallás (arab-török népek vallása) nehezen osztható be a vallások hármas kötelékébe; mégpedig azért, mert egy Istent hívő, de **Krisztust csak profétának** tanító. – Így tehát csak emelkedettebb átmeneti állapot a pogány és keresztény vallások között.

¹⁵ Ezek a tételek (Lásd: Trentói Zsinat kárhoztatott tételei) ilyen alakban foglaltattak az Egyház által össze: „Siquis **dixerit** – és itt a kárhoztatott tételek sorozatnak fel – **anathema sit**”. Értelme: aki ezt vagy azt a tételt tanítja, az kitagadott legyen.

¹⁶ Ilyen magyar munkák közül kézenfekvően ajánlhatók: Schütz dr.: Dogmatika I–II. (Budapest), Szuszai: Apologetika, Nagy L.: „A katolikus kereszténység szelleme” (Budapest, 1913), Hamvas: Katolikus hittan; Katolikus erkölcsan stb.... Természetes, hogy ezek a munkák a tudományos fejlődés nyomán új és új kiadásokban, új és újabb írók tollából nyernek világosabb magyarázatot.

¹⁷ Einstein, Planck, Bohr, Winter E.

¹⁸ Lásd: Einstein, Planck, Bohr, Winter E.

¹⁹ Vö. Schütz A.: A bölcselet elemei (Budapest, 1940. 349.01. skk.)

²⁰ Olvasd el: Carrel „Az ismeretlen ember” c. művét.

²¹ Jeans: The Mysterious Universe; Eddington: Vö. A Természettudomány új útjai (Budapest, 1934).

²² Azt már előzőleg magyaráztuk, hogy vannak népek kultúra nélkül, de nincsenek népek Isten nélkül (Lásd: 6. sz. jegyzet). Ez tehát **az emberiség egyetemének** Isten – hitét érinti.

²³ Lásd: Lange: „Geschichte des Materialismus” (Leipzig, 1926) és Willmann: „Geschichte des Idealismus” (Braunschweig, 1894).

²⁴ Gondoljunk csak a „nagy megtérők” életére: szt.Pál, szt.Ágoston Loyolai szt.Ignác nagy rendalapítók; majd az újkori írók némelyikére: Bourget, Francois Coppée, Papini, Pellico Silvio, Mauriac, Huysmans stb.stb.

²⁵ Az Isten „Hármassága” olyan kinyilatkoztatása az Úrnak, amely valamelyes **ködös alakban** kicsillan igen sok pogány vallásban. A gondolat lényege: „az istenség nem egyedüláll, a magányosság ürességében rejtőző pont, de összeköttetésben álló lény” (Nagy L.: „A katolikus kereszténység szelleme”, Budapest, 1913. 97. lap). – Figyeld csak: **Egyiptom** vallásában Amur (ősalap), Ra (öskép) és Phtah (öserő), a **brahman** tanítás szerint Brahma (tevékeny hatalom), Atman (személytelen lét), Icvara (világképző erő). A chaldok szerint él az ég Ura, **Anu** erő a szükségszerűség. **Bel** és szellemi alap, **Ilea** stb....

²⁶ De már itt előre vetendő az a fogalom, **appropriatio** (sajátosítás), amely szerint az Isten a teremtés, megváltás és megszentelés valósága, de egyes külső tevékenység – a belső egység mellett – az **egyes személy** sajátos tevékenysége.

²⁷ A Messiásról szólván a jövendőlként így ír: „És rajta leszen majd az Úr lelke: A bölcsesség és értelem lelke, a tanács és erősség lelke, a tudás és jámborság lelke és eltölti őt az Úr félelmének lelke” (Iz. 11,2-3). Mindez „Jessze törzséből kelő vesszőről”, azaz a Messiásról szól, de jelzése annak is, hogy a Szentlélek belső tartalma mit hordoz magában.

²⁸ A teremtés ténye a jelenkori tudományban két vonalon mozog. A **materialista világszemlélet** – az anyag örökkévalóságát állítja (Lásd: A/1. pontban), de a **szellemi Lét** valóságával számoló tudomány pedig az atomok **kettősségét** (minden atom kettős pólusú!) tanítva azt állítja, hogy a kettő a sugárzó hatás alatt kilép a lét rendjéből, míg a „sugárzás előzetes jelentkezése” az atompár **kipattanását**, azaz **létbelépését** eredményezi (Winter E. dr. atomtudós és G.A.....szovjet tudós cikke nyomán: Znanyije – Szila)

²⁹ A szépirodalom kiemelten értékelt alkotásai Ibsen tragédiái, a Szophoklész tragédiák folytatásai, ill. nemesebb feltárásai.

³⁰ Érdemes itt megjegyezni, hogy milyen csodálatos tény az, hogy az atomfizika egyik tudósát, Winter Ernő professzort éppen az eredendő bűn tanítása hozta közel az Egyházhoz. Maga írja: „A katolikus Egyház már 2000 éve tanítja, hogy az ember nem születik jónak, hanem bűnnel terhelt. De azt is tanítja, hogy ez az állapot nem megváltozhatatlan. Az ember a megváltás által képes a testében uralkodó képességek és hajlamok leküzdésére. Képes magát jóvá, sőt szentté alakítani. Utódait fokozatosan magasabb rendű, Isten hason – latosságára mindinkább méltó emberré formálni. Szemben Mendellel, Nietzschevel, Gobineauval, Hitlerrel”. – Ebből viszont értődik a szülői tiszt egyéni, családi, nemzeti és világtörténelmi súlya, jelentősége és felelőssége is. – **Elgondolkoztató**, hogy a katolikus Egyház 2000 évvel ezelőtt meg tudta válaszolni helyesen azt a problémát, amelyet a tudomány még ma sem képes. Megválaszolta anélkül, hogy a fizikát, kémiát, biológiát, anatómiát és „last not least”: a **géneket** ismerte volna! A tudomány és a katolikus Egyház világában, mint látjuk, nem az Egyház marad alul. Igazsága a későbbiekben csak tovább szilárdul. Hogy tudott az Egyház ezekhez a felismerésekhez jutni a modern tudomány elemeinek ismerete nélkül? Hogyan? A kinyilatkoztatásból... „Látod – zárta a beszélgetést a tudós –, ez hozott engem lelkem egész odafordulásával az Egyházba!”

³¹ A pogány vallások is **Kelet világából** eredő világosságot várnak. A napkeleti bölcsek **Kelet csillaga** után indulnak: „És lám, a csillag, melyet napkeleten láttak, előttük haladt...” (Mt 2, 9), a népek bölcsei pedig Keletről jövő Életről álmodoznak, amidőn idézik a próféta jövendölését: „Te Betlehem, Juda földje, éppen nem vagy a legkisebb Juda fejedelmi városai között, mert belőled származik majd a vezér, Aki népemet, Izraelt kormányozza” (Mt 2, 6).

³² Van is ilyen racionalista irány, amely ezt a kevés igényű álláspontot vallja.

³³ Pl.: „Figyelmezz, Izrael pásztora... ki a cherubok trónján trónolsz, jelenj meg Efraim, Benjamin és Manassze előtt! Gerjessz fel erődöt és jöjj, szabadíts meg minket” (Zsolt. 79,2-3). – „Harmatozzatok egek, onnan felülről és csepegjétek felhők az igazságot; nyíljék meg a föld és teremje a szabadítót és legyen egyszersmind igazság” (Iz. 45,8).

³⁴ Ez a jövendölés I. Artaxerxes uralkodása idejétől indul (445 Kr.e.) és Dániel szövege 27. versének folytatása szerint az évhét közepére esik.

³⁵ A történelem színpadán szereplő Jézusról megemlékeznek Josephus Flavius: „Bellum Judaicum” VI.5, 4; Svetonius: „Vespasian” 4; Tacitus: „Hist.” VI.13; Plinius: „Epistola ad Traianum”; sőt Aeschylus: „Promet.” 119; Platon: „Polit.” II. 361.

³⁶ Nem e kis könyv hivatása a teológusok széles világának ismertetése. Mi **csak** az Egyház tanítását közöljük. Itt csupán **reáutalunk** a hittudósok világára, hogy bepillantást vessünk a szélesen ágazó elméletekre.

³⁷ Jó, ha gondolatvilágunkba hozzuk ezeket a gondolatokat is, amelyek enyhítik az itt – ott feltámadó nehézségeinket. – A megváltás lényege **Isten felé** így is közelíthető:

a. Isten parancsával szembe menő az ember, és így csak az isteni **Szeretet** lehet a felemelő kegyelem.

b. Ádám bűne **nem személyes**, hanem **állapotbeli** teher... A régi visszaállítás, sőt **megemlése** – Isten szeretetének kegyelme.

-
- c. Az embert boldoggá teremtő Isten – Egyszülöttje szeretetével megemelten **boldoggá** alakítja az embert.
 - d. Az Istenhez juttató békés út – az áldozatos szeretet lobbanása.
 - e. Az „Istenember” az Isten és ember – közvetítő életajándéka. –
Majd a megváltás – az **ember felé** – így **is** értékelhető:
 - a. Az első ember bűne – a földiek felé fordította az ember lelkét.
 - b. Istenatyjához csak – **félelemmel** közeledik...
 - c. A félelemből – **szeretet** léssen...
 - d. A földiek helyett – lelkieket és szellemieket igényel...
 - e. Majd újjászületik.
 - f. Azután isteni életet él.
 - g. És – végül – Atyával és Fiúval együtt él mindörökké. Lám: ezeknek a fénysugaraknak övezetében is értékelhető a megváltás.